

Abstracts

Περιλήψεις

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ

THE ARCHAEOLOGICAL
ACTIVITY AND RESEARCH
IN NORTH WEST GREECE
AND THE IONIAN ISLANDS

Ιωάννινα 10, 11, 12, 13 Δεκεμβρίου 2014

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συνεδριακό Κέντρο
«ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ»

Ioannina, December 10, 11, 12, 13 2014

**University of Ioannina
Conference Center
"KAROLOS PAPOULIAS"**

Κοσμητεία Φιλοσοφικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Εφορείες Αρχαιοτήτων &
Υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων ΒΔ Ελλάδας & Νησιών του Ιονίου
Deanery Faculty of Philosophy, University of Ioannina - Ephorates of Antiquities &
Services of Modern Monuments in NW Greece & the Ionian Islands

Abstracts

Περίληψεις

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΣΤΗ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ

THE ARCHAEOLOGICAL
ACTIVITY AND RESEARCH
IN NORTH WEST GREECE
AND THE IONIAN ISLANDS

Ιωάννινα 10, 11, 12, 13 Δεκεμβρίου 2014
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Συνεδριακό Κέντρο
«ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ»

Ioannina, December 10, 11, 12, 13 2014
University of Ioannina
Conference Center
"KAROLOS PAPOULIAS"

Κοσμητεία Φιλοσοφικής Σχολής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων - Εφορείες Αρχαιοτήτων &
Υπηρεσίες Νεωτέρων Μνημείων ΒΔ Ελλάδας & Νησιών του Ιονίου
Deanery Faculty of Philosophy, University of Ioannina - Ephorates of Antiquities &
Services of Modern Monuments in NW Greece & the Ionian Islands

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ABSTRACTS

2011-2014: Το αρχαιολογικό έργο της ΙΒ' Ε.Π.Κ.Α.

Κατά τα έτη 2011–2013 και το α' εξάμηνο του 2014, η ΙΒ' Ε.Π.Κ.Α., εκτός των τρεχουσών αναγκών και υποχρεώσεων, στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς, πραγματοποίησε εκτεταμένες εργασίες στους αρχαιολογικούς χώρους της Δωδώνης, της Καστρίτσας και του Μεγάλου Γαρδικίου. Παράλληλα, υλοποίησε στο μεγαλύτερο τμήμα του το έργο «Πολιτιστικές υποδομές στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων».

2011-2014: The archaeological work of the 12th E.P.C.A.

During the years 2011-2013 and the first half of 2014, the 12th E.P.C.A., along with fulfilling other current needs and obligations, conducted extensive works at the archaeological sites of Dodona, Kastritsa and Gardiki under the National Strategic Reference Framework. At the same time, the Ephorate materialized the largest part of the project “Cultural infrastructure in the Archaeological Museum of Ioannina.”

**Έρευνες για την Εποχή του Λίθου στην Π.Ε. Ιωαννίνων και
απόδοση των αποτελεσμάτων στο ευρύ κοινό**

Η ανακοίνωση εστιάζει σε δύο τομείς, τον ερευνητικό και αυτόν της απόδοσης των αποτελεσμάτων στο κοινωνικό σύνολο. Οι γνώσεις μας για την Εποχή του Λίθου στην Π.Ε. Ιωαννίνων περιορίζονται κυρίως στις τελευταίες περιόδους της Παλαιολιθικής, ενώ οι πρωιμότερες και οι υστερότερες περίοδοι αντιπροσωπεύονται από ελάχιστες ή αποσπασματικές πληροφορίες. Τα ευρήματα αυτοψιών και στοχευμένων ερευνητικών προγραμμάτων από την υπογράφουσα στη διάρκεια της θητείας της στη ΙΒ΄ Ε.Π.Κ.Α. συμπληρώνουν κάποια από αυτά τα κενά. Η απόδοση των πληροφοριών για την Εποχή του Λίθου στο ευρύ κοινό απαιτεί, εκτός από ανάλογες δημοσιεύσεις, και προετοιμασία μουσειακών εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Investigating the Stone Age of Ioannina and communicating the results to the public

The presentation focuses on two equally important aspects, namely of research on the Stone Age of the region and on communicating the results to the public. As far as the region of Ioannina is concerned, only the later phases of the Palaeolithic are well documented and studied, whereas earlier and later phases are represented by sparse or inadequate data. The results of autopsies and targeted survey projects by the writer during her employment at the 12th E.P.C.A. contribute valuable information on misrepresented sections of the archaeological record. Communicating our knowledge on the Stone Age to the general public requires not only publications on the subject but specialized exhibitions and educational programs, as well.

**Προϊστορική Ήπειρος, αυτή η άγνωστος ...:
Τα νέα στοιχεία των τελευταίων χρόνων από την κεντρική Ήπειρο**

Τα τελευταία χρόνια χάρη στα μεγάλα δημόσια έργα και την οικοδομική δραστηριότητα στην κεντρική Ήπειρο ήρθαν στο φως νέα στοιχεία για την προϊστορική εποχή στην περιοχή. Μια περιοχή που για χρόνια θεωρούνταν από τους μελετητές terra incognita. Μέσα από τη σύνθεση των δεδομένων των τελευταίων ετών με τα ήδη γνωστά στοιχεία θα σκιαγραφηθεί η νέα εικόνα της προϊστορικής Ηπείρου.

Prehistoric Epirus, the unknown ...: New data from central Epirus

During the last few years due to large public works and construction activity in central Epirus, new data for the prehistoric period of the region came to light. A region which for years was considered by the researchers as terra incognita. The new situation in prehistoric Epirus would be outlined through the composition of the latest data with the already known ones.

Το οικιστικό πλέγμα στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων, από την Πρώιμη Εποχή Σιδήρου ως τους ελληνιστικούς χρόνους. Συνέχειες και ασυνέχειες

Στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων διαπιστώνεται μια εντυπωσιακά μεγάλη συγκέντρωση εγκαταστάσεων, κατανεμημένων σε ένα ιδιαίτερα πυκνό οικιστικό πλέγμα. Από τη μελέτη του αρχαιολογικού υλικού και ιδιαίτερα της κεραμικής, διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των θέσεων είχαν μια μακρόχρονη διάρκεια κατοίκησης, που άρχιζε πιθανότατα από την Ύστερη Εποχή Χαλκού και έφθανε χωρίς ενδιάμεση εγκατάλειψη, κατά περίπτωση ως τους ελληνιστικούς ή ρωμαϊκούς χρόνους. Η διαπίστωση αυτή αφορά τόσο σε εγκαταστάσεις εντοπισμένες ή και ερευνημένες από παλιά, που στη βιβλιογραφία είχαν καταγραφεί ως προϊστορικές λόγω της κυρίαρχης παρουσίας της χειροποίητης μονόχρωμης κεραμικής, όσο και σε θέσεις που εντοπίστηκαν και ανασκάφηκαν συστηματικά την τελευταία δεκαετία. Εξάιρεση αποτελούν πιθανότατα οι κορυφές των λόφων της Καστρίτσας και του Μεγάλου Γαρδικίου. Η πυκνότητα των οικισμών σε συνδυασμό με τη μακρά διάρκεια χρήσης τους, θέτει επιπλέον ζητήματα, όπως αυτά της εποχιακής ή μόνιμης εγκατάστασης καθώς και του χρονολογικού ορίζοντα παραγωγής της χειροποίητης κεραμικής.

The settlement pattern in the basin of Ioannina from the Early Iron Age to the Hellenistic period. Continuities and discontinuities

In the basin of Ioannina, an impressive concentration of settlements distributed in a particularly dense network, has been noted. Based on the study of the archaeological material, especially the pottery, we could conclude that most of the sites had a long-lasting duration, which probably started in the Late Bronze Age and continued without interruption up to the Hellenistic or the Roman period. This observation concerns sites that had been recorded as prehistoric based on the presence of the monochrome handmade pottery, as well as sites that have been traced and systematically excavated during the last decade. The settlements on the hills of Kastritsa and Megalo Gardiki constitute more likely an exception. The density of the settlements in correlation with their long duration of use raises additional issues, such as the seasonal or permanent installation as well as the chronological span of the handmade pottery production.

Νέα δεδομένα για την οικιστική οργάνωση της ακρόπολης στην Καστρίτσα, ΠΕ Ιωαννίνων

Από το έτος 2011 ως σήμερα πραγματοποιείται αρχαιολογική έρευνα στην ακρόπολη της Καστρίτσας, στο πλαίσιο του «Ε.Σ.Π.Α. 2007-2015». Οι εργασίες καθαρισμού από τη βλάστηση σε έκταση 60 στρεμμάτων αποκάλυψαν ένα πυκνότερο και εκτενέστερο πολεοδομικό ιστό από εκείνο που γνωρίζαμε ως σήμερα. Τα συγκροτήματα των κτιρίων αναπτύσσονται σε διαφορετικά επίπεδα προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες του εδάφους. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει το συγκρότημα Ε στη νότια πλευρά του λόφου, το οποίο καταλαμβάνει μία έκταση 2,5 στρεμμάτων. Η έρευνα του «κτηρίου Ε» δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί αλλά το μέγεθός του, τα οικοδομικά κατάλοιπα (αρχιτεκτονικός διάκοσμος, ψηφιδωτά, επιστρωμένα με κονίαμα δάπεδα, δεξαμενή κλπ) και τα κινητά ευρήματα μαρτυρούν το υψηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων της Καστρίτσας κατά τους Ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς χρόνους.

New data on the city planning of the fortified city of Kastritsa, Ioannina

Recent archaeological research on the fortified city of Kastritsa was carried out thanks to the “National Strategic Reference Framework 2007-2015”. An area of 6 acres was cleared from the vegetation revealing a far more extensive and dense occupation pattern than it was known so far. City planning was adapted to the variations of the natural terrain and building complexes were distributed in different plateaus. Of special interest is a large building complex on the south side of the hill, occupying an area of 0,25 acres (“House E”). The area is still under excavation, but the large dimensions of the complex, the architectural remains revealed so far and the movable finds are witnesses of the high living standards of the inhabitants of the city during the Hellenistic and Roman period.

Η οχύρωση της ακρόπολης Καστρίτσας: Νέα δεδομένα της έρευνας

Ο λόφος της Καστρίτσας υψώνεται στο νότιο τμήμα του λεκανοπεδίου των Ιωαννίνων. Η στρατηγική του θέση προσέλκυσε την ανθρώπινη δραστηριότητα από την παλαιολιθική έως την ύστερη Οθωμανική περίοδο. Στο πλαίσιο του «Ε.Σ.Π.Α. 2007-2015» υλοποιήθηκαν δράσεις με σκοπό την ανάδειξη του λόφου σε οργανωμένο αρχαιολογικό χώρο. Οι εργασίες επικεντρώθηκαν στην περιοχή της ακρόπολης, γνωστής ήδη από την εποχή των περιηγητών και, κατά μία άποψη, ταυτισμένης με την αρχαία Τέκμωνα.

Οι εκτεταμένοι καθαρισμοί, αποχρωματώσεις και δοκιμαστικές τομές που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου, συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας λεπτομερέστερης αντίληψης για την οχύρωση, ενώ αποκαλύφθηκαν και άγνωστα, μέχρι σήμερα, αρχιτεκτονικά στοιχεία τα οποία εμπλουτίζουν τις γνώσεις μας για την οχυρωματική τεχνική των ελληνιστικών χρόνων (περίοδος Κοινού των Ηπειρωτών). Τα νέα δεδομένα ενισχύουν την πεποίθηση ότι η ακρόπολη του λόφου της Καστρίτσας συνιστούσε, κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο, μια ακμάζουσα αλλά και σημαίνουσα πόλη, στο δίκτυο των ηπειρωτικών ακροπόλεων.

The fortification of the citadel in Kastritsa: New evidence

The Kastritsa hill rises in the southern part of the basin of Ioannina. Its strategic location has attracted human activity from the Palaeolithic to the late Ottoman period. From May 2011, several works were carried out, under N.S.R.F. (National Strategic Reference Framework) 2007-2015, in order to elevate the hill to organized archaeological site. The work focused on the area of the citadel, known since the time of the travelers and, in a sense, identified with the ancient Tekmon.

Extensive archaeological work contributed to our detailed understanding of the fortification, while uncovered and unknown, until now, architectural elements came into light that enrich our knowledge of the defensive architecture of the Hellenistic period (period of Epirotic League). The new data reinforce the belief that the citadel of Kastritsa constituted a thriving and influential city in the continental network of citadels during the Hellenistic and Roman period.

Το ιερό της Δήμητρος στη Δουρούτη Ιωαννίνων

Η διάνοιξη αποστραγγιστικής τάφρου το 1976 στον χώρο της Πανεπιστημιούπολης Ιωαννίνων αποκάλυψε θεμέλια αρχαίων κτισμάτων ακριβώς στην έξοδο της χαράδρας Μεγάλο Λαγκάδι, καθώς και τάφους αρχαίου νεκροταφείου λίγο ανατολικότερα. Οι σωστικές ανασκαφές που ακολούθησαν (1976-1981) έφεραν στο φως αρκετούς τάφους, λακκοειδείς στην πλειονότητά τους, με πολλά και σημαντικά κτερίσματα, τα οποία αποδεικνύουν συνεχή χρήση του νεκροταφείου από τον 8^ο αιώνα π.Χ. μέχρι και το τέλος του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Οι αρχαιολογικές έρευνες επαναλήφθηκαν από το 1996 μέχρι και το 2004 ως συστηματικές (με τη συνεργασία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων) και επικεντρώθηκαν στον χώρο των αρχαίων οικοδομικών λειψάνων. Οι συστηματικές ανασκαφές αποκάλυψαν τα κατάλοιπα διαφόρων κυκλικών και ορθογώνιων κατασκευών, καθώς και τμήμα αρχαίας οδού με τα αναλήμματά της. Η μορφή των κτισμάτων και οι τύποι των κινητών ευρημάτων όχι μόνον αποδεικνύουν την ταυτόχρονη με το νεκροταφείο λειτουργία ενός σημαντικού ιερού Δήμητρος που περιλάμβανε Θεσμοφόριο, τελετουργική Άλω, εστιατόριο και άλλα βοηθητικά κτίσματα, όλα ενταγμένα σε ειδυλλιακό τοπίο, αλλά και επιτρέπουν τον σχηματισμό εικόνας για την πρακτική των μυστηριακών τελετουργιών στο ιερό.

The sanctuary of Demeter at Dourouti

The opening up of a draining ditch at the site of the Ioannina University Campus in 1976 revealed foundations of ancient structures in the exit of the Megalo Lagadi gorge, as well as several graves of an ancient cemetery located a little to the East. The ensuing rescue excavations (1976-1981) brought to light a significant number of graves, of which most were pit graves, containing many and important gifts, the latter proving that the cemetery was in constant use from the 8th century B.C. until the end of the 4th century B.C. Archeological research in the area of the aforementioned structures was resumed in a systematic form from 1996 to 2004 (with the collaboration of the University of Ioannina). Systematic excavation revealed the remains of several circular and rectangular constructions, as well as a part of an ancient road and its abutments. The shape of the constructions and the types of findings not only prove that a sanctuary of Demeter -comprising a Thesmophorion, a ritual Alos, a sacred dining room and other auxiliary edifices, all integrated in an idyllic setting- was functioning in parallel with the cemetery, but also allow us to gain an understanding of the mystic rituals practiced in the sanctuary.

**1979-2009: Αρχαιολογικές έρευνες κοιλάδας ποταμού Γορμού Πωγωνίου Ιωαννίνων.
Δεδομένα και προοπτικές**

Η κοιλάδα του ποταμού Γορμού στην ευρύτερη περιοχή του Πωγωνίου βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Ιωαννίνων, πάνω σε φυσικά περάσματα που την ενώνουν με το νότιο άκρο της γειτονικής Αλβανίας. Η συγκεκριμένη περιοχή ισορροπεί διαχρονικά ανάμεσα στο ελλαδικό και το βαλκανικό στοιχείο για να διαμορφώσει τα δικά της ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Πολυετείς επιφανειακές και ανασκαφικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν σε θέσεις των σημερινών οικισμών Μερόπη, Παλαιόπυργος και Κάτω Μερόπη, οι οποίοι αναπτύσσονται διαδοχικά στις παρυφές του όρους Κουτσόκρανο. Διερευνήθηκαν διάφορα ταφικά σύνολα με περισσότερους από εκατό συνολικά τάφους (έξι τύμβοι στην Παλιουριά Παλαιόπυργου, τύμβος στο Πλάσι Παλαιόπυργου, τύμβος και νεκροταφείο στη Γκλάβα Κάτω Μερόπης) και τμήματα των γειτονικών οικισμών με οχυρωματικούς ή αναλημματικούς περιβόλους και καμπύλα ή ορθογώνια κτίσματα (Παλιουριά, Πλάσι και Περβανάς Παλαιόπυργου, Ανεμόμυλος και Αμπελιά Μερόπης, Γκλάβα Κάτω Μερόπης). Τα παραπάνω ταφικά και οικιστικά σύνολα χρονολογούνται τουλάχιστον από τον 12^ο προχριστιανικό αιώνα έως τα ελληνιστικά χρόνια, ενώ δεν απουσιάζουν και οι λεγόμενοι «σλάβικοι» τάφοι της μεταχριστιανικής εποχής. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται σύνθεση των δεδομένων και ανάδειξη των προοπτικών μελέτης του σχετικού αρχαιολογικού υλικού, που θα οδηγήσουν μεσοπρόθεσμα στη συνολική και διεπιστημονική του δημοσίευση.

**1979-2009: Archaeological research in Gormos river valley at Pogoni, Ioannina.
Facts and perspectives**

The Gormos river valley in the wider area of Pogoni is located on the northwestern part of the Ioannina region, across natural passages in connection to the southern edge of neighbouring Albania. This land balances diachronically between Helladic and Balkan area to form its own distinctive cultural characteristics. Perennial surface survey and excavations were conducted at sites of the modern settlements Merope, Palaiopyrgos and Kato Merope, which successively develop on the outskirts of mount Koutsokrano. Various burial groups were investigated with more than one hundred graves (six tumuli at Paliouria of Palaiopyrgos, one tumulus at Plasi of Palaiopyrgos, a tumulus and cemetery at Glava of Kato Merope) and parts of the neighbouring settlements with fortification or retaining walls and curvilinear or rectangular buildings (Paliouria, Plasi and Pervanas at Palaiopyrgos, Anemomylos and Ampelia at Merope, Glava at Kato Merope). The above burial and settlement complexes date from the 12th century BC to the Hellenistic period, while present are the so called "Slavic" tombs of Byzantine era. At this communication, synthesis of the available data is attempted, as well as identification of the perspectives of the archaeological material's study, which will result to its final interdisciplinary publication.

Δωδώνη: Μια αφήγηση

Έως πρόσφατα στην ελληνική επικράτεια οι λεγόμενες «διαμορφώσεις αρχαιολογικών χώρων» συντελούνταν αποσπασματικά με πρωτοβουλίες των εκάστοτε ανασκαφών, χωρίς προγραμματικό σχεδιασμό και, συχνά, χωρίς τη συνεργασία τοπικών κοινωνιών και φορέων, οι οποίοι κατά καιρούς, λόγω άγνοιας, άλλοτε λόγω αδιαφορίας και συχνότερα λόγω αδυναμίας, παράπεμπαν στις ελληνικές καλένδες τυχόν προτάσεις μιας ολοκληρωμένης παρέμβασης.

Αρχαιολογικοί χώροι παγκοσμίου ενδιαφέροντος υποβαθμίζονταν διαχρονικά, λόγω έλλειψης ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης των ίδιων των χώρων με τις εκάστοτε ιδιαιτερότητες τους, αλλά και του ευρύτερου περιβάλλοντός τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αρχαία Ολυμπία, την οποία έως πριν λίγα χρόνια διέσχιζε αυτοκινητόδρομος ταχείας κυκλοφορίας, και η οποία απέκτησε μια «συνεπή διαμόρφωση» μόλις πρόσφατα, κάτω από την πίεση της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.

Η αφήγηση του σχεδιασμού και της ανέλιξης του οράματος ανάδειξης του Ιερού της Δωδώνης, με ποικιλία παρεμβάσεων αφενός στα ίδια μνημεία και αφετέρου στον περιβάλλοντα χώρο, όπου κατασκευάστηκαν απαραίτητα έργα υποδομής δημιουργώντας την νέα πραγματικότητα του αρχαιολογικού χώρου, αποτελεί το αντικείμενο της ανακοίνωσής μου.

Dodona: A narration

In Greece until recently the so called “configurations of archaeological sites” were realized piecemeal with initiatives by each time excavators, without scheduled planning and often without the cooperation of local communities and authorities, who due to ignorance, sometimes indifference and most often inefficiency referred any suggestions of a comprehensive intervention ad calendae greacas.

Archaeological sites of worldwide interest have degraded over time, because of absence of integrated management plan for the sites themselves along with their specific characteristics, as well as their wider surrounding environment. A characteristic example is the site of ancient Olympia, which had been crossed by a high way for many years. However, only recently did the archeological site obtain a “consistent configuration” under the pressure for organizing the Olympic Games in 2004.

The narration of planning and unfolding the vision for the enhancement of Dodona, with a variety of interventions on the monuments themselves, as well as on the surrounding area with the construction of indispensable infrastructures that created a new reality of the site, is the subject of my communication.

**Αναστηλωτικές εργασίες στον τοίχο της αρένας εντός του σκηνικού οικοδομήματος
του θεάτρου της Δωδώνης**

Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως στόχο την παρουσίαση των αναστηλωτικών εργασιών του τμήματος του τοίχου της αρένας που βρίσκεται εντός του σκηνικού οικοδομήματος του θεάτρου της Δωδώνης. Η επέμβαση αυτή αποτελεί την πρώτη αναστηλωτική προσπάθεια στο πλαίσιο των εργασιών της Ε.Ε. Δωδώνης. Το τμήμα της αρένας εντός του σκηνικού οικοδομήματος παρουσίαζε εμφανή προβλήματα ετοιμορροπίας παράλληλα με τη γενικευμένη εξασθένηση της συνοχής του δομικού υλικού του. Η ανασκαφική διερεύνηση με την παράλληλη αρχαιολογική και αρχιτεκτονική τεκμηρίωση πρόσθεσαν νέα στοιχεία ως προς τις οικοδομικές φάσεις και την τελική μορφή του μνημείου.

Restoration work of the wall of the arena in the stage building of the theater of Dodona

This presentation deals with the conservation and restoration work of the wall of the arena located in the stage building of the theater of Dodona. This project was the first restoration effort in the work of the Scientific Committee of Dodona. The part of the arena in the stage building had obvious static problems alongside the general weakening of the structural material. Excavations, architecture and archival documentation added details regarding the construction phases of the monument.

Γυναικείες θεότητες και ερωτήματα των πιστών από τα χρηστήρια ελάσματα της Δωδώνης

Η πρόσφατη έκδοση των χρηστηρίων ελασμάτων της Δωδώνης (Σ. Δάκαρη, Ι. Βοκοτοπούλου, Α.Φ. Χριστίδη, Τα χρηστήρια ελάσματα της Δωδώνης των ανασκαφών Δ. Ευαγγελίδη, επιμέλεια Σωτήρη Τσελίκια, ευρετήριο Γεωργίου Παπαδοπούλου, Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία 2013) έφερε στο φως νέο και ενδιαφέρον υλικό για την αναθεώρηση της σύνολης συζήτησης που αφορά στο περιεχόμενο των ερωτημάτων των πιστών προς το μαντείο της Δωδώνης. Στην ανακοίνωσή μου θα επικεντρωθώ στα ερωτήματα που τίθενται στη Διώνη, τη Θέμιδα, κ.λπ. καθώς και στο ρόλο όλων των γυναικείων θεοτήτων στο λατρευτικό υπόβαθρο της Δωδώνης.

Questions to the goddesses according to the oracular laminae of Dodona

The recent publication of the oracular laminae of Dodona (Σ. Δάκαρη, Ι. Βοκοτοπούλου, Α.Φ. Χριστίδη, Τα χρηστήρια ελάσματα της Δωδώνης των ανασκαφών Δ. Ευαγγελίδη, επιμέλεια Σωτήρη Τσελίκια, ευρετήριο Γεωργίου Παπαδοπούλου, Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία 2013) has brought to light new and intriguing evidence regarding the revision of the entire discussion around the content of the questions that believers used to address to the Oracle of Dodona. In my paper I will be focusing on the questions addressed to Dione, Themis, etc. in an attempt to highlight the role of female deities in the devotional context of Dodona.

**Έργα αποκατάστασης εκκλησιαστικών μνημείων με
φορέα υλοποίησης την Περιφέρεια Ηπείρου**

Ένας μεγάλος αριθμός έργων αποκατάστασης εκκλησιαστικών μνημείων της Π.Ε. Ιωαννίνων εκτελείται με φορέα υλοποίησης την Περιφέρεια Ηπείρου, στο πλαίσιο προγραμματικών συμβάσεων, οι οποίες έχουν συναφθεί μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού, της Ιεράς Μητρόπολης Ιωαννίνων και της Περιφέρειας Ηπείρου. Από το 2010 μέχρι και σήμερα έχουν ολοκληρωθεί σειρά αναστηλωτικών και στερεωτικών εργασιών σε μεγάλο αριθμό μνημείων που ξεπερνά τα εβδομήντα. Μεταξύ αυτών σημειώνουμε ενδεικτικά τους ναούς, Κοίμησης Θεοτόκου Βραδέτου, Αγίου Χαραλάμπους Περάματος, Μονής Σωσίνου, Άγιου Γεωργίου Βαγενητίου, Μονής Τζώρας, Άγιου Ιωάννη Κρύας, Μονή Γεννήσεως Θεοτόκου Δραμεσιών, Αγίου Νικολάου Κουκλεσίου, Μονής Μεσσιανών Δερβίζιανων, Αγίου Χαραλάμπους Βρυσοχωρίου, Αγίου Γεωργίου Ελεούσας, Αγίου Γεωργίου Τρίστενου, Μονής Ασπραγγέλων, Κοίμησης Θεοτόκου Αρίστης, Μονής Κοίμησης Θεοτόκου Μακρίνου και άλλα. Σε εξέλιξη βρίσκονται οι εργασίες αποκατάστασης του ναού Αγίας Τριάδας Καβαλαρίου, Κοίμησης Θεοτόκου Λοφίσκου, Μονής Ραιδιώτισσας, Γενεσίου Θεοτόκου Βαριάδων, Παλιοχωρίου Συρράκου. Επίσης έχουν υπογραφεί νέες προγραμματικές συμβάσεις που περιλαμβάνουν έργα αποκατάστασης των ναών Αγίου Δημητρίου Καρίτσας, Ι.Μ. Στούπαινας, Γενεσίου Θεοτόκου Σιστρονίου και συντήρησης τοιχογραφιών του Μητροπολιτικού ναού Ιωαννίνων, ενώ αναμένεται η υπογραφή σύμβασης που αφορά στην Ι.Μ. Προφήτη Ηλία Βίτσας.

Restoration Projects in Ecclesiastic Monuments of Epirus

A considerable number of ecclesiastic monuments in Epirus have been restored in terms of projects run by the Ministry of Culture, the Metropolis of Ioannina and the Region of Epirus. Since 2010 restoration and maintenance works have been completed in more than 70 buildings. Amongst them are included the churches of the Dormition of Mary in Vradeto, Aghios Charalambos in Perama, the Monastery of Sossinos, Aghios Georgios in Vagheniti, the Monastery of Tzora, Aghios Ioannis in Krya, the Monastery of the Dormition of Theotokos in Dramesioi, Aghios Nikolaos in Kouklesi, the Monastery of Messiana, Aghios Charalambos in Vrysochori, the Dormition of Theotokos in Aristi, the Monastery of the Dormition of Theotokos in Makrino etc.

Restoration works are in progress in the churches of the Holy Trinity in Kavalari, the Dormition of Theotokos in Lofiskos, the Monastery of Raidiotissa, the Birth of Theotokos in Variades, in Palaiochori etc. Further restoration projects shall be conducted in the churches of Aghios Dimitrios in Karitsa, the Monastery of Stoupaina, the Birth of Theotokos in Sistruni, as well as wall-painting maintenance works in the Metropolitan Church of Ioannina.

Τεκμήρια προσκυνήματος: «Ιεροσολυμίτικα» του 19^{ου} αιώνα σε ναούς των Ιωαννίνων

Ελαιογραφικές συνθέσεις σε μουσαμά ή ξύλο, γνωστές ως «ιεροσολυμίτικα» ή «προσκυνητάρια» ή «αγιοταφίτικα», που φέρουν στο κέντρο απεικόνιση του ναού της Αναστάσεως στην Ιερουσαλήμ και περιμετρικές απεικονίσεις από επεισόδια και μορφές της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, επεισόδια του Ακάθιστου Ύμνου, θρησκευτικά κτήρια, τοπιογραφικές αποδόσεις της πόλης κ.ά., χρονολογούνται από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα έως τον πρώιμο 20^ο. Τα έργα αυτά μεταφέρονταν από προσκυνητές των Ιεροσολύμων ως τεκμήρια του προσκυνηματικού ταξιδιού τους και συχνά αφιερώνονταν σε ναούς στον τόπο καταγωγής τους, όπως στην περίπτωση ιεροσολυμίτικων του 19^{ου} αιώνα σε ναούς της ευρύτερης περιοχής των Ιωαννίνων. Οι συνθέσεις αυτές φέρουν επαναλαμβανόμενα στοιχεία ως προς την εικονογραφική δομή τους, αλλά ποικίλουν ως προς την ποιότητα της καλλιτεχνικής απόδοσης και τα περιφερειακά εικονογραφικά θέματα. Αποτελούν συνοπτικές ζωγραφικές αποδόσεις του περιεχομένου των «προσκυνηταρίων», δηλαδή των βιβλίων-οδηγών για τους επισκέπτες της ιερής πόλης. Οι διαφορές ως προς τα μορφολογικά στοιχεία του ναού (π.χ. Κουβουκλίου Πανάγιου Τάφου), αντικατοπτρίζουν τις επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν στο κτήριο τον 19^ο αιώνα από τους Έλληνες Ορθόδοξους. Τα «ιεροσολυμίτικα» κυκλοφόρησαν κυρίως στον ορθόδοξο κόσμο, ενώ στις δυτικές χριστιανικές κοινότητες επικράτησαν οι εκδόσεις χαρακτηριστικών ακαδημαϊκής τεχνοτροπίας και, σταδιακά, τα φωτογραφικά λευκώματα αντίστοιχης θεματολογίας.

Pilgrims' tokens: 19th century-Jerusalimya paintings in temples of the Ioannina region

From the Late 17th to the Early 20th centuries multi-icon oil paintings on canvases or wood, known as Jerusalimya or Proskynitaria or Holy Sepulchre, were being brought from Jerusalem by pilgrims as tokens of their pilgrimage journey and often dedicated to their native churches, as were the case for several 19th century-Jerusalimya offered to temples of the wider Ioannina region. These paintings bear a central depiction of the Holy Sepulchre church in Jerusalem and several secondary episodes or figures from the Old and New Testaments, the Akathist Hymn, depictions of the city's religious buildings, sites etc. Although these pilgrim souvenir paintings share repeated features in terms of iconographic structure, they vary in terms of overall artistic quality and context of their secondary subject matters. They constitute abridged painted versions of the written proskynitaria, namely the guidebooks for the holy city's visitors. Their differences in the morphology of the temple's parts (e.g. the Edicule) reflect the reconstructions conducted in the building during the 19th century by the Greek Orthodox community. The Jerusalimya paintings circulated mainly amongst the Orthodox communities, while the Christian communities in the West developed a taste for prints executed in academic style and, gradually, photographic albums of the Holy Lands.

Τα βημόθυρα της Μονής Τζώρας

Το ζεύγος βημοθύρων προέρχεται από το τέμπλο του καθολικού της μονής Αγίου Νικολάου Τζώρας, που βρίσκεται στον ορεινό όγκο του Δρίσκου, το ανατολικό όριο του λεκανοπεδίου των Ιωαννίνων. Τα βημόθυρα, κοσμημένα με τη συνήθη παράσταση του Ευαγγελισμού, σε μνημειακή κλίμακα, και χωρίς την παρουσία δευτερευουσών μορφών, χρονολογούνται στον 16^ο αιώνα. Η αριστοτεχνική απόδοση των μορφών, η χρωματική κλίμακα, ο ανάγλυφος, γύψινος διάκοσμος του πλαισίου τους επιτρέπουν τη σύνδεση των έργων αυτών με τα μεγάλα καλλιτεχνικά ρεύματα της εποχής, και πιθανώς την απόδοσή τους σε επώνυμους ζωγράφους. Αντιπροσωπεύουν την υψηλή τέχνη του 16^{ου} αιώνα και αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα φορητά ζωγραφικά έργα μεταβυζαντινής τέχνης που εντοπίστηκαν στην Ήπειρο τα τελευταία χρόνια. Η συντήρησή τους στα εργαστήρια της 8^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, καθώς και η παρουσίασή τους στην πρόσφατη περιοδική έκθεση που οργάνωσε η Εφορεία στο Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων επέτρεψε την κοινοποίησή τους στον επιστημονικό κόσμο και το ευρύ κοινό.

The sanctuary doors from the monastery of Tzora

The monastery of Agios Nikolaos Tzoras lies on the mountain Driskos, the eastern limit of the Ioannina basin. The sanctuary doors from its iconostasis are decorated with the representation of the Annunciation, as usual. The scene is depicted in monumental scale, without secondary elements. They should be dated in the 16th century. The masterly rendering of the figures, the color scale, the relief stucco decoration of the frame allow us to connect them with the major artistic trends of the era, and maybe to attributed them to known painters. They represent the high art of the era and they consist one of the most important portable works of post-Byzantine painting, located in Epirus in recent years. Their conservation in the workshop of the 8th Ephorate of Byzantine Antiquities and their presentation in the recent temporary exhibition organized by the Ephorate in the Byzantine Museum of Ioannina made them known to the scientific world and to the public.

Παρατηρήσεις στις τοιχογραφίες του ναού της Κοίμησης Θεοτόκου στην Κληματιά Ιωαννίνων

Η κύρια φάση τοιχογράφησης του ναού της Κοίμησης Θεοτόκου στην Κληματιά Ιωαννίνων σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή του κυρίως ναού έγινε το 1618 από τους ζωγράφους Δημήτριο και Θεόδωρο. Μια άλλη επιγραφή, αποσπασματικά σωζόμενη, που αποκαλύφθηκε σε χώρο του ιερού κατά τις πρόσφατες εργασίες συντήρησης που πραγματοποίησε στο ναό η Αρχαιολογική Υπηρεσία παρέχει ισχυρές ενδείξεις ότι στο ιερό εργάστηκαν διαφορετικοί ζωγράφοι από εκείνους του κυρίως ναού.

Η ανάλυση της εικονογραφίας του ζωγραφικού αυτού συνόλου και πολύ περισσότερο η μελέτη της τεχνοτροπίας του επιτρέπει να διακρίνουμε την εργασία τουλάχιστον τριών διαφορετικών ζωγράφων, οι οποίοι κινούνται σε ένα ευρύτερο καλλιτεχνικό πλαίσιο με κοινές κάποιες βασικές συνθετικές αρχές. Από εικονογραφική άποψη οι τοιχογραφίες του ναού σχετίζονται στενά με τις διακοσμήσεις των ναών του Αγίου Δημητρίου και της Μεταμόρφωσης Κληματιάς. Από τεχνοτροπική άποψη διακρίνουμε ποικιλία τάσεων, κυρίως ως την αντίληψη που διέπει την απόδοση των ανθρώπινων μορφών.

Observations on the frescoes in the church of Koimisis in the Klimatia, Ioannina

The information that we have about the frescoes in the church of the Koimisis of Theotokos (Dormition of the Virgin) in Klimatia, in the region of Ioannina, derive from two dedicatory inscriptions. The one, which is located in the main nave, dates the paintings to the year 1618. According to this inscription the painters of the decoration were Demetrios and Theodoros. The other inscription, which was revealed during the last restoration works held by the Service of Antiquities, is located at the sanctuary. Taking into account the second inscription we can suppose that the painters of the sanctuary were probably others, than Demetrios and Theodoros.

Μεταβυζαντινές εικόνες από την περιοχή Ζαγορίου. Δύο εικόνες από το Βραδέτο

Στο Ζαγόρι τα ελάχιστα σωζόμενα έργα της θρησκευτικής ζωγραφικής του 16^{ου} αιώνα, εντοίχια και φορητά, δε μένουν ανεπηρέαστα από τις σημαντικές καλλιτεχνικές εξελίξεις που έχουν συντελεστεί στην περιοχή των Ιωαννίνων από τους καλλιτέχνες της λεγόμενης σχολής της ΒΔ Ελλάδας. Στις τοιχογραφίες του ναού του Αγίου Νικολάου στα Καλύβια Ελαφοτόπου (όψιμος 16^{ος} αιώνας) έχει αναγνωριστεί άμεση επίδραση της τέχνης των αδελφών Κονταρή, ενώ επιμέρους στοιχεία του έργου τους διακρίνονται και στα υπόλοιπα μνημειακά σύνολα της περιόδου (μονή Ευαγγελίστριας Καστρακίου Αγίου Μηνά, μονή Μεταμόρφωσης Κλειδωνιάς).

Δύο φορητές εικόνες της ίδιας περιόδου στο ναό Κοίμησης Θεοτόκου στο Βραδέτο Ζαγορίου ανήκουν αδιαμφισβήτητα στην ίδια παράδοση. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί το γύψινο χρυσωμένο πλαίσιο με λεπτόλογη έξεργη διακόσμηση σαν αραβούργημα κομψού φυλλοφόρου βλαστού, γνώρισμα μιας ευάριθμης ομάδας φορητών εικόνων που αποδίδονται στο έργο των Θηβαίων ζωγράφων. Το ήθος και η τεχνοτροπική απόδοση των μορφών προσγράφονται στο ύφος του κύκλου των Κονταρήδων, που επηρεάζει έντονα τη μετέπειτα τοπική παράδοση.

Post-Byzantine icons from the region of Zagori, Epirus. Two icons from Vradeto

In Zagori, the scarcely preserved 16th century works of religious painting, monumental and portable, have been influenced by the important artistic development which took place in the region of Ioannina by the painters of the so-called School of North-West Greece. A strong effect by the works of the renowned Kontaris brothers from Thebes, has been recognized in the wall-paintings of the churches of Aghios Nikolaos in Kalyvia, Elafotopos (late 16th century), while individual influences may also be seen in other monumental ensembles of the same era (Monastery of Evangelistria in Kastraki, Monastery of the Transfiguration in Kleidonia).

Two portable icons of that period in the church of the Assumption of Theotokos in Vradeto fall, with no doubt, under the same tradition. The gilded plaster frame bearing fine decoration in relief, resembling arabesque sprout leaves, is a feature found in numerous portable icons attributed to the painters from Thebes. The ethos and style of the figures are ascribed in the artistic circle of the Kontaris painters, which influenced strongly the later local tradition.

Απεικονίσεις παραβολών στη Μονή των Φιλανθρωπητών στο νησί των Ιωαννίνων

Στο εικονογραφικό πρόγραμμα της Μονής των Φιλανθρωπητών στο νησί των Ιωαννίνων εντάχθηκε ένας από τους μεγαλύτερους κύκλους παραβολών που απαντούν στη μεταβυζαντινή τέχνη. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον που παρουσιάζουν οι παραστάσεις του εν λόγω κύκλου έγκειται στο ότι δεν φαίνεται να ακολουθούν τους εικονογραφικούς τύπους που είχαν δημιουργηθεί και ευρέως χρησιμοποιηθεί για την εικονογράφηση των αλληγορικών αυτών ιστοριών κατά τη βυζαντινή εποχή. Αντίθετα, για την εικαστική απόδοσή τους χρησιμοποιήθηκαν νέοι τύποι, το συμβολικό στοιχείο των οποίων είναι τόσο έντονο, ώστε ακόμη και η αναγνώριση της κάθε σύνθεσης προϋποθέτει καλή γνώση της πατερικής ερμηνείας του αντίστοιχου ευαγγελικού χωρίου. Ο εντοπισμός αυτών των διαφορών σε σχέση με παλαιότερες παραστάσεις παραβολών εύλογα οδηγεί στο ερώτημα σχετικά με τα πρότυπα των ζωγράφων και την πιθανή επίδραση του ηγουμένου Ιωάσαφ στη δημιουργία ή εξάπλωση των νέων εικονογραφικών τύπων.

Depictions of parables in the Philanthropenon Monastery on Ioannina's lake island

One of the most extensive cycles of parables in post-byzantine art is included in the iconographical program of the Philanthropenon Monastery on Ioannina's lake island. The most interesting characteristic which the representations of this particular cycle feature is the fact that they don't seem to conform to the iconographical types that had been created and widely circulated for the illustration of these allegorical stories during Byzantine times. To the contrary, new iconographic types were utilized for their pictorial depiction, types whose symbolic element is so pronounced that even the recognition of each composition requires in-depth knowledge of the corresponding gospel passage's patristic interpretation. The identification of these differences in comparison to earlier depictions of parables readily leads to the question regarding the artists' prototypes and the possible influence of the abbot Joasaph in the creation or the proliferation of the new iconographical types.

Αποκατάσταση και ανάδειξη πετρογέφυρων στο Νομό Ιωαννίνων

Οι γεφυρώσεις αποτελούν τα πρώτα τεχνικά έργα που πραγματοποιήθηκαν σε δρόμους. Χαρακτηριστικό κτίσμα και εξαιρετικά αξιόλογο δείγμα της τοπικής λαϊκής αρχιτεκτονικής της Ηπείρου αποτελούν τα πέτρινα γεφύρια. Τα πιο παλιά και τα πιο ενδιαφέροντα βρίσκονται στην περιοχή του Ζαγορίου.

Τα γεφύρια κατασκευάστηκαν για λόγους καθαρά κυκλοφοριακούς. Όλη η περιοχή της Ηπείρου διατρέχεται από ποτάμια, τα οποία το χειμώνα γίνονται πολύ άγρια και ορμητικά. Τα γεφύρια συνδέουν τους οικισμούς μεταξύ τους αλλά και τις γειτονιές κάθε χωριού με τους χώρους δουλειάς - τα χωράφια, τα αμπέλια, τα βοσκοτόπια. Όταν οι Ηπειρώτες άρχισαν να ταξιδεύουν και να μεταφέρουν εμπορεύματα με τα καραβάνια σε διάφορες χώρες της Ευρώπης, τα γεφύρια ήταν πλέον απαραίτητα, για τη διάβαση των ποταμών. Αρχικά οι κατασκευές ήταν απλές, ξύλινες. Σταδιακά και κυρίως από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και μετά άρχισαν να γίνονται πέτρινες. Χρηματοδότες των γεφυριών ήταν συνήθως οι πλούσιοι ντόπιοι κάτοικοι. Τα γεφύρια χτίζονται από συντεχνίες Ηπειρωτών μαστόρων, ειδικές στην κατασκευή γεφυριών - τους κιοπρουλήδες.

Η Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων Ηπείρου, ενέταξε στο Γ' Κοινοτικό Πρόγραμμα Στήριξης ένα σύνολο αξιόλογων πετρόκτιστων γεφυριών του Νομού Ιωαννίνων, προκειμένου αυτά να συντηρηθούν, αποκατασταθούν και αναδειχθούν. Πρόκειται για ενδιαφέρουσες κατασκευές στην ηπειρωτική ύπαιθρο, που γεφυρώνουν γνωστούς ποταμούς και παραποτάμους, όπως αυτά της Κουιάσας Καλαρρυτών, του Κόκκορη και Αγίου Μηνά Ζαγορίου, του Σταφυλά της Κοινότητας Ματσουκίου κ.λ.π.

Restoration and presentation of stone bridges in Ioannina

The bridges are the first technical projects carried out in the streets. Characteristic building and extremely valuable sample of the local folk architecture of the continent are the stone bridges. The oldest and the most interesting located in the region of Zagori. The bridges were constructed for purely traffic. All the region of Epirus is traversed by rivers, which in winter are becoming too wild and impetuous. The bridges are connecting the settlements between themselves but also the every village's neighborhoods with the workplace - the fields, the vineyards, the pastures. When the Epirotes began to travel and transport goods by travellers in various countries of Europe, the bridges were no longer needed, for crossing rivers. Initially, these were simple wooden structures. Gradually and mainly from the mid-18th century and then began to become stone. Backers of bridges were usually wealthy locals.

The bridges built by the Epirote Masons guilds, specialized in building bridges-the kioproulides. The Service for Modern Monuments, introduced in the 3rd community support program a set of valuable stone-built bridges of Ioannina Prefecture, in order to preserve, restore and highlight. These are interesting constructions in the mainland countryside, that bridge known rivers and tributaries, such as those of Kouiasa at Kalarrytes, of Kokkori and Agios Minas at Zagori, of Stafylas at the community of Matsouki etc.

Η πορεία του Αρχοντικού Μίσιου στο χρόνο και η δημιουργία εκθεσιακού χώρου στο ισόγειό του

Το Αρχοντικό Μίσιου βρίσκεται στο κέντρο της πόλης των Ιωαννίνων, στην οδό Ασωπίου 9, ανήκε σε μια από τις σημαντικότερες και πιο παλιές οικογένειες των Ιωαννίνων. Η οικογένεια διατηρούσε μόνιμη κατοικία στο Μονοδέντρι Ζαγορίου μέχρι το 1829. Στα Γιάννενα διατηρούσε από το 1670 κατοικία με πύργο, στην σημερινή θέση του αρχοντικού, που κάηκε το 1820 κατά την πυρπόληση της πόλης από τον Αλή Πασά. Το σωζόμενο κτίριο κτίστηκε το 1844 πάνω στα ίδια θεμέλια και ακολούθησε τα πρότυπα των παλιών αρχοντικών της πόλης, τα οποία ήταν διώροφες κατοικίες σε σχήμα Π, στραμμένες σε εσωτερική αυλή. Χαρακτηρίστηκε διατηρητέο μνημείο με Βασιλικό Διάταγμα το 1936. Αγοράστηκε από το Ελληνικό Δημόσιο το 1989 με σκοπό να στεγάσει κάποιο μουσείο και Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού. Στον όροφο του κτιρίου σήμερα στεγάζεται η Υ.Ν.Μ.Τ.Ε.Η., ενώ στο ισόγειο βρίσκεται σε εξέλιξη το έργο, «Διαμόρφωση και ανάδειξη του ισόγειου χώρου του Αρχοντικού Μίσιου και δημιουργία εκθεσιακού χώρου». Το έργο έχει ως στόχο την παρουσίαση και επισήμανση πτυχών της αστικής ζωής και της κοινωνίας των Ιωαννίνων στο 19^ο και το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.

The development of the Misiou mansion over time and the creation of exhibition space at the ground floor of it

The Misiou Mansion is located in the center of the city, in the street Asopiou 9 belonged to one of the largest and oldest families of Ioannina. The family had a permanent residence in Monodentri Zagoria until 1829. In Ioannina maintained by the 1670 house with tower, the current position of the mansion, which was burned in 1820 during the burning of the town of Ali Pasha. The surviving building was built in 1844 on the same foundations and followed standards of the old mansions of the city, which was a two-storey house in shape, facing an internal courtyard. The building was later accepted various maintenance operations and the addition of other sites.

Declared a protected monument by Royal Decree in 1936. Bought by the Greek state in 1989 in order to house a museum and Services of the Ministry of Culture. On the first floor of the building now houses the Y.N.M.T.E.H., while the ground floor is a work in progress, "Formulation and promotion of the floor area of the Mansion Misiou creation and exhibition space." The project aims at the presentation and labeling aspects of urban life and society of Ioannina in the 19th and the first half of the 20th century.

**Το πολύπλευρο αρχαιολογικό έργο στη Θεσπρωτία κατά την τελευταία δεκαετία:
Εμπόδια, προκλήσεις και αποτελέσματα**

Η ανακοίνωση στοχεύει στη συνθετική παρουσίαση του πολύπλευρου αρχαιολογικού έργου αρχικά της Η΄ και από το 2006 της ανεξάρτητης πλέον ΛΒ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, που επιτελέστηκε τα τελευταία χρόνια στη Θεσπρωτία και συμπεριέλαβε:

- Ανασκαφικές έρευνες σε δεκάδες οικόπεδα και αγροτεμάχια ιδιωτών και στο πλαίσιο δημόσιων και ιδιωτικών έργων, που εμπλούτισαν τον αρχαιολογικό χάρτη της Ηπείρου με νέα στοιχεία,
- Την εκπόνηση μελετών για την ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων και μνημείων,
- Τις εργασίες ανάδειξης των μεγάλων αρχαιολογικών χώρων της περιοχής που πλέον έχουν γίνει επισκέψιμοι από το κοινό,
- Την οργάνωση και λειτουργία ενός σύγχρονου Αρχαιολογικού Μουσείου στην Ηγουμενίτσα,
- Την έκδοση έντυπων και ψηφιακών αρχαιολογικών οδηγών,
- Την υλοποίηση ψηφιακών δράσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, περιοδικών εκθέσεων και εκδηλώσεων που έφεραν την τοπική κοινωνία κοντά στην πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής.

**Aspects of the archaeological works in Thesprotia during the last decade:
Obstacles, challenges and results**

The essay aims to summarize the different aspects of archaeological works accomplished during the last years in Thesprotia, initially from the 8th and after 2006 from the 32nd Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities, which included:

- Excavations at dozens of private plots and fields and during public and private works, which have enriched the archaeological map of Epirus with new elements,
- Studies for the restoration of archaeological sites and monuments,
- Restoration works of the most important archaeological sites in the region, which are now open for the public,
- Organization of the exhibition of a modern Archaeological Museum in Igoumenitsa,
- Publication of printed and digital archaeological guides,
- Digitization of cultural heritage, educational programs, temporary exhibitions and cultural events for the local community and the visitors of the area.

*Θεοδώρα Λάζου, Μαρία Λουΐζα Λέλα, Ουρανία Πάλλη, Γεώργιος Ρήγιος,
Χρήστος Τσακούμης, Αντωνία Τζωρτζάτου / Theodora Lazou, Maria Louiza Lela,
Ourania Palli, Georgios Riginos, Christos Tsakoumis, Antonia Tzortzatou*

Θεσπρωτών Χώρα.

Η ιδέα, ο σχεδιασμός, η υλοποίηση του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας και η παρουσία του ως πολύπλευρου πολιτιστικού οργανισμού της τοπικής κοινωνίας

Ο σχεδιασμός του μουσειολογικού προγράμματος του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηγουμενίτσας βασίστηκε στη δημιουργία ενός περιφερειακού μουσείου που παρουσιάζει τη χρονολογική, ειδολογική και εννοιολογική πολυσχιδία του αρχαιολογικού παρελθόντος της Θεσπρωτίας και επιδιώκει να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω βελτίωση της προσβασιμότητας στα πολιτιστικά αγαθά.

Στόχος της έκθεσης είναι να περιηγηθεί ο επισκέπτης διαχρονικά στον θεσπρωτικό χώρο μέσω των αρχαιολογικών ευρημάτων, του πλούσιου εποπτικού υλικού και τη βοήθεια της νέας τεχνολογίας, αποσκοπώντας, ταυτόχρονα, στη συναισθηματική προσέγγισή του. Μέσα από τις πέντε θεματικές ενότητες της έκθεσης, θα έχει την ευκαιρία να γνωρίσει χαρακτηριστικές παραμέτρους του δημόσιου και ιδιωτικού βίου στην αρχαία Θεσπρωτία και να αποκτήσει μία συνολική εικόνα για τους σημαντικότερους ιστορικούς σταθμούς.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηγουμενίτσας αποτελεί, πλέον, μετά από πέντε χρόνια λειτουργίας, έναν ζωντανό πολιτιστικό πυρήνα μέσα στην πόλη. Διοργανώνοντας και φιλοξενώντας περιοδικές εκθέσεις, ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα κ.α., το μουσείο διατηρεί ζωντανή τη σχέση του με το κοινό προσφέροντας εναλλακτικούς τρόπους μάθησης και ψυχαγωγίας.

Thesprotian Land.

The idea, the planning, the implementation of the Archaeological Museum of Igoumenitsa and its function as a multifaceted cultural organization within the local society

Behind the museological programme of the Archaeological Museum of Igoumenitsa lies the idea of designing a regional museum that presents the variety of the archaeological past of Thesprotia and offers a stimulus for further improvement of the accessibility to cultural goods.

The museum offers to the visitors a diachronic tour in the thesprotian land, through the archaeological finds, the rich informative material and the utilization of new technologies, while aiming at their emotional approach. Through the five exhibition units one can have the opportunity to discover characteristic aspects of the public and private life in ancient Thesprotia and to gain a general idea of the most important historical stopovers.

The museum has become, after five years of operation, a vivid cultural cell within the town, by organizing and hosting temporary exhibitions, various cultural events, educational programmes *etc.*; in this way, a deeper relationship is developed between the museum and its public and alternative means of education and entertainment are offered.

**Neanderthals και Homo sapiens κατά το Ανώτερο Πλειστόκαινο στη Βορειοδυτική Ελλάδα.
Νέες μαρτυρίες από τις λιθοτεχνίες λαξευμένου λίθου των υπαίθριων θέσεων της Θεσπρωτίας**

Η παρούσα μελέτη διερευνά την τεχνολογική συμπεριφορά, το δίκτυο κατοίκησης και τις στρατηγικές επιβίωσης των ανθρωπιδών που έζησαν κατά το Ανώτερο Πλειστόκαινο στην περιοχή της Ηπείρου. Κάτι τέτοιο επιχειρείται μέσα από την ανασύσταση της εγχειρηματικής αλυσίδας λιθοτεχνιών λαξευμένου λίθου που προέρχονται από 3 υπαίθριες παλαιολιθικές θέσεις της Θεσπρωτίας -το Μεγάλο Καρβουνάρι, τη Μολόνδρα και το Ελευθεροχώρι 7- σε συνεκτίμηση με την τεκμηρίωση των παλαιογεωγραφικών γνωρισμάτων των χώρων αυτών. Η ένταξη των αποτελεσμάτων της μελέτης στο παλαιολιθικό αφήγημα της βορειοδυτικής Ελλάδας προσφέρει νέες μαρτυρίες και αναθεωρεί ορισμένες από τις παλιότερες αντιλήψεις για το αρχαιολογικό απόθεμα και τους φορείς του.

**Neanderthals and Homo sapiens during the Upper Pleistocene in northwestern Greece.
New evidence from the stone industries of the Thesprotian open air sites**

This study investigates the technological behavior, the occupation network and the survival strategies of the Upper Pleistocene hominins in Epirus. This is attempted through the chaine operative reconstruction of lithic assemblage derived from three Thesprotian Palaeolithic open-air sites -Megalo Karvounari, Molondra and Eleftherohori 7- in consideration with the paleogeographical features of these locations. The integration of the study results into the Paleolithic narrative of northwestern Greece offers new evidence and revises some of the previous perceptions concerning both the archaeological record and its creators.

Ελέα και Ελεάτιδα. Η οικιστική οργάνωση στην κοιλάδα της Παραμυθιάς με βάση τα νέα αρχαιολογικά δεδομένα

Η Ελεάτιδα, η χώρα του φύλου των Ελεατών Θεσπρωτών, καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό τμήμα της Θεσπρωτίας, την κοιλάδα δηλαδή που οριοθετείται από τα βουνά της Παραμυθιάς στα ανατολικά και τα χαμηλότερα υψώματα του Μαργαριτίου στα δυτικά και διασχίζεται από τον παραπόταμο του Αχέροντα, Κωκυτό. Στους πρόποδες των βουνών της Παραμυθιάς, στο βόρειο άκρο της έκτασης αυτής, ιδρύθηκε λίγο πριν τα μέσα του 4^{ου} αιώνα π.Χ. ο οικισμός της Ελέας, της πρώτης πρωτεύουσας της Θεσπρωτίας, που περιβάλλεται από εντυπωσιακή πολυγωνική οχύρωση και οργανώνεται πολεοδομικά με βάση μία κύρια οδική αρτηρία με κατεύθυνση από νοτιοδυτικά προς βορειοανατολικά και παράλληλους ή κάθετους σε αυτή δρόμους. Μικρότερα κάστρα - στην Παραμυθιά, το Σεβαστό, το Γαρδίκι, την Αγορά, τη Χόικα, τον Άγιο Δονάτο Ζερβοχωρίου κ.ά.- ιδρύονται στα υψώματα περιμετρικά της κοιλάδας για τον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής, ενώ στην πεδινή έκταση αναπτύσσονται οι αγροτοκτηνοτροφικές δραστηριότητες των κατοίκων και δημιουργούνται μικροί ανοχύρωτοι οικισμοί, αγροικίες και αγροτικά ιερά. Στις όχθες του Κωκυτού, του «ποταμού των θρήνων», κατασκευάζονται απλοί κιβωτιόσχημοι τάφοι, αλλά και πολυτελή ταφικά μνημεία.

Elea and Eleatis. The settlement organization in the valley of Paramythia under the light of new archaeological data

Eleatis, the land of the thesprotian tribe of Eleates, occupies the southeastern part of Thesprotia, thus the valley bounded to the east of Paramythia mountains and to west of the lower hills of Margariti and crossed by the tributary of the River Acheron, Kokytyos. Shortly before the middle of the 4th century B.C., at the foot of the mountains of Paramythia on the northern edge of this area, was founded Elea, the first capital of Thesprotia, a settlement surrounded by impressive polygonal fortifications and organized in zones north and south of a main road oriented to the northeast. Smaller castles -in Paramythia, Sevasto, Gardiki, Agora, Choika, Saint Donatos of Zervochori etc.- were established on the hills around the valley to control the region, while in the lower parts of the plain were created small unfortified settlements, farmsteads and rural sanctuaries. On the banks of Kokytyos, the “the river of wailing”, simple cist graves, as well as luxurious funerary monuments are found.

Η κοιλάδα του μέσου Καλαμά και ο οικισμός της Φανοτής-Ντόλιανης

Ο οχυρωμένος οικισμός της Φανοτής δεσπόζει στο ύψωμα της Ντόλιανης δίπλα από τον ποταμό Καλαμά εποπτεύοντας μία ευρύχωρη πεδινή έκταση, που ανήκει στους σύγχρονους οικισμούς της Ρίζιανης και της Κορύτιανης. Ιδρύεται ως έδρα του φύλου των Φανοτέων Θεσπρωτών περί τα τέλη του 4^{ου} π.Χ. αιώνα και παραμένει λίγο ως πολύ ενεργός έως τη μεταβυζαντινή εποχή αποτελώντας χαρακτηριστικό παράδειγμα διαχρονικού οικισμού στη Θεσπρωτία.

Ο αρχαιολογικός χώρος αναδείχτηκε την περίοδο 2002-2008 και είναι σήμερα επισκέψιμος. Κατά τη διάρκεια των έργων ανάδειξης προέκυψαν πλούσιες αρχαιολογικές μαρτυρίες που επιβεβαίωσαν την εξαιρετικά μακρόβια κατοίκηση της θέσης ήδη από την αρχαϊκή εποχή, ενώ ανάλογες μαρτυρίες πρώιμης ανθρώπινης παρουσίας προέκυψαν παράλληλα και στη γειτονική θέση του Αετού Φιλιατών.

Η μακροβιότητα του οικισμού συντέλεσε στη διατήρηση της κατοίκησης και στην ευρύτερη περιοχή το αντίστοιχο διάστημα. Η πεδιάδα της Ρίζιανης-Κορύτιανης και των υψωμάτων που την περιβάλλουν βρίθουν αρχαιολογικών καταλοίπων από την υστεροκλασική έως την μεταβυζαντινή εποχή, τα οποία εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν ως επί το πλείστον κατά την τελευταία δεκαπενταετία.

The valley of mid-course Kalamas and the settlement of Fanoti-Doliani

The fortified settlement of Fanoti occupies the Doliani hill neighboring Kalamas river and oversees a spacious plain, which belongs to the modern settlements of Riziani and Korytiani. It was founded as the seat of the Thesprotian tribe of Fanoteis in the end of the 4th century BC and remained more or less active until the post-Byzantine period representing a striking example of diachronic settlement in Thesprotia.

The site underwent redevelopment and enhancement works between 2002 and 2008 and is now open to visitors. The rich archaeological evidence discovered during the enhancement works confirmed the extremely long occupation of the site beginning as early as the Archaic period, while similar evidence of early human occupation resulted in nearby Aetos Filiaton.

The longevity of the settlement contributed also to the maintenance of inhabitation in the wider region during the same period. The plain of Riziani-Korytiani and the surrounding hills is full of archaeological remains from the late Classical to the post Byzantine period, for the most part identified and investigated during the last fifteen years.

**Ελέγχοντας τα Θεσπρωτικά παράλια:
Ο παραλιακός οικισμός του Δυμοκάστρου και η ευρύτερη περιοχή**

Ο παράλιος οχυρωμένος οικισμός του Δυμοκάστρου ιδρύθηκε στο δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα π.Χ. στην κορυφή λόφου νότια του όρμου Καραβοστάσι Πέρδικας και γνώρισε μεγάλη ακμή κατά την ελληνιστική περίοδο. Λόγω της καίριας θέσης του για τον έλεγχο των θαλάσσιων οδών του Ιονίου και σε αντίθεση με άλλους οχυρωμένους οικισμούς της Θεσπρωτίας, ο οικισμός δεν εγκαταλείφθηκε μετά το 167 π.Χ. αλλά συνέχισε να κατοικείται μέχρι και τον 1^ο αιώνα μ.Χ. Μέσα από τις ιστορικές αναφορές, τα αποτελέσματα των παλαιότερων αρχαιολογικών ερευνών και των εργασιών ανάδειξης-ανάπλασης του αρχαιολογικού χώρου που πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 2002-2008, η ανακοίνωση στοχεύει στο να καταδείξει τη σημασία και τη θέση του Δυμοκάστρου στον αρχαιολογικό χάρτη της Θεσπρωτίας παρουσιάζοντας, συνοπτικά, στοιχεία για την ίδρυση, τον χαρακτήρα και την εξέλιξη του οικισμού, την πολεοδομική οργάνωση, τα δημόσια κτίρια κλπ., αλλά και τα αρχαιολογικά δεδομένα από την ευρύτερη περιοχή επιρροής του.

**Controlling the coast or Thesprotia:
The coastal settlement of Dymokastro and the surrounding area**

The coastal fortified settlement of Dymokastro was founded during the 2nd half of the 4th century BC, on a hilltop to the south of Karavostasi Bay near Perdika, Thesprotia. The settlement flourished during the Hellenistic period until its devastation by the Romans in 167 BC. Due to its coastal location, which secured control over maritime routes along the Ionian Sea and contrary to other thesprotian fortified sites, habitation at Dymokastro continued well into the 1st century AD. The paper aims at demonstrating the importance and the role of Dymokastro on the archaeological map of Thesprotia, through the presentation of the historical data, the results of the early archaeological investigations and of the enhancement works carried out during the years 2002-2008. Reference will be made on the establishment, the character and the development of the settlement, its urban planning, the public buildings etc, as well as on the archaeological data from the surrounding area of the settlement.

Ο οικισμός των Γιτάνων και οι αρχαιότητες στο ρου και τις εκβολές του Καλαμά

Τα αρχαία Γίτανα, πρωτεύουσα και πολιτικό κέντρο των Θεσπρωτών από την ίδρυσή τους στις τελευταίες δεκαετίες του 4^{ου} αιώνα π.Χ. έως την κατάληψή τους από τους Ρωμαίους το 167 π.Χ., θεωρείται ο πλέον σημαντικός οχυρωμένος οικισμός του θεσπρωτικού χώρου κατά την υστεροκλασική και ελληνιστική περίοδο. Η παρούσα ανακοίνωση επικεντρώνεται στις νέες αρχαιολογικές μαρτυρίες για την οργάνωση και την ιστορική πορεία του οικισμού που έφεραν στο φως τα έργα ανάπλασης και ανάδειξης του αρχαιολογικού χώρου κατά την τελευταία δεκαετία, στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων συμπληρώνοντας τα στοιχεία των παλαιότερων συστηματικών ανασκαφικών ερευνών.

Παράλληλα, θα παρουσιαστεί το σημαντικό αρχαιολογικό έργο των τελευταίων ετών στην ευρύτερη περιοχή του κάτω ρου και των εκβολών του Καλαμά, όπου εντάσσεται ο αρχαιολογικός χώρος Γιτάνων μαζί με άλλες σημαντικές γνωστές θέσεις κατοίκησης (Λυγιά, Μαστιλίτσα, Πύργος Ραγίου) καθώς και μία σειρά από μικρότερες διάσπαρτες θέσεις με αρχαιότητες που εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν στο πλαίσιο σωστικών εργασιών.

The settlement of Gitana and the antiquities in the lower course and estuary of Kalamas river

Ancient Gitana, capital and political center of Thesprotia from its foundation in the last decades of the 4th century BC to its conquest by the Romans in 167 BC, is considered the most important among the fortified settlements of Thesprotia in the late Classical and Hellenistic periods. This presentation focuses on the new archaeological evidence on the organization and history of the settlement brought to light during the redevelopment and enhancement works conducted to the site in the last decade, under European co-funded projects, supplementing the archaeological data from earlier systematic excavations.

It will also present the significant recent archaeological work carried out in the area of the lower reaches and the estuary of Kalamas river, where the archaeological site of Gitana is situated along with other known sites of habitation (Lygia, Mastilitsa, Ragio Tower) and a series of scattered smaller sites identified and investigated in the context of rescue excavation works.

Λατρείες στα Γίτανα

Κατά τη διάρκεια της συστηματικής μου ανασκαφής στα Γίτανα της Θεσπρωτίας αποκαλύφθηκαν στοιχεία τα οποία υποδηλώνουν λατρείες που ετελούντο στα Γίτανα. Τα ευρήματα, οι επιγραφές ή ο χαρακτήρας των οικοδομημάτων μαρτυρούν την ταυτότητα των λατρευομένων θεοτήτων.

Cults at Gitana

During my systematic excavation at Gitana of Thesprotia elements, that suggested that cults were held in Gitana, have been revealed. The findings, the inscriptions or the character of the buildings give evidence of the deities' identity.

Οι ανασκαφές στη Μασκληνίτσα

Στην ανακοίνωση θα ασχοληθούμε με τις ανασκαφές που διεξήχθησαν της δεκαετία του 90 στη θέση Μασκληνίτσα, στην πεδιάδα του Κάτω Καλαμά στη Θεσπρωτία. Η θέση φύσει οχυρή εποπτεύει τη χερσόνησο της Λυγιάς και τον Πύργο του Ραγιού (Κερκυραϊκή Περαία). Εκτός από τον οχυρωμένο οικισμό, οι ανασκαφές έφεραν στο φως στις δυτικές παρυφές του λόφου μια ρωμαϊκή αγρέπαυλη. Θα επιχειρηθεί, βάσει των ευρημάτων να παρουσιασθεί η διάρκεια ζωής της έπαυλης και θα αναζητηθεί η σύνδεση της με ανάλογα οικοδομήματα στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

Excavations in Masklinitsa

This presentation deals with the excavation carried out in the 90s at the place of Masklinitsa in the plane of Lower Kalama in Thesprotia. The position oversees the naturally fortified peninsula of Lygia and the Pyrgos of Ragiou (Corfu Perea). Besides, the fortified settlement, the excavations unearthed in the west outskirts of the hill a roman rural villa. An attempt, based on the findings, will be made to illustrate the lasting life of the villa and a relation will be investigated between villa and the similar buildings in the wider geographical area.

Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του ναού της Κοίμησης της Θεοτόκου στην Ουζντίνα Θεσπρωτίας

Ο ναός της Κοίμησης Θεοτόκου βρίσκεται στο κέντρο του οικισμού της Οσδίνης ή Παλιοσδίνης (σήμερα Ουζντίνα), νότια του χωριού Πέντε Εκκλησιές της Περιφερειακής Ενότητας Θεσπρωτίας. Ανήκει στο σταυρεπίστεγο Α1 τύπο, με τρίπλευρη αψίδα στα ανατολικά. Είναι ορθογωνικός σε κάτοψη, με εξωτερικές διαστάσεις 9,90x5,40 μ. Χρονολογείται στις αρχές του 17^{ου} αιώνα (1609-1610), σύμφωνα με δύο πλίνθινες επιγραφές. Εσωτερικά είναι κατάγραφος με τοιχογραφίες, οι οποίες χρονολογούνται στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, σύμφωνα με την ημιεξίτηλη κτητορική επιγραφή, πάνω από την είσοδο της δυτικής πλευράς του ναού. Οι παραστάσεις διατάσσονται σε πίνακες, τοποθετημένες σε επάλληλες ζώνες πάνω από τις δύο χαμηλότερες ζώνες με τους αγίους. Η διευθέτηση των σκηνών χαρακτηρίζεται από την πλήρη αξιοποίηση των προσφερόμενων επιφανειών.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Ουζντίνας αποτελεί παράδειγμα διαχρονικού οικισμού, καθώς διασώζει αρχιτεκτονικά κατάλοιπα από την ελληνιστική εποχή έως τη μεταβυζαντινή περίοδο. Οι εργασίες διαμόρφωσης-ανάδειξης του οικισμού (εκτεταμένοι καθαρισμοί, ανασκαφικές έρευνες, συστηματικές εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης των ναών και των οικιών, συντήρηση των τοιχογραφιών, τοπογράφηση της περιοχής), ξεκίνησαν το 2010 στα πλαίσια του ενταγμένου στο Ε.Σ.Π.Α. έργου: «Αρχαιολογικό πάρκο Βυζαντινού-Μεταβυζαντινού οικισμού Ουζντίνας» και θα ολοκληρωθούν το 2015.

The wall-paintings of the temple of the Dormition of the Holy Virgin at Ouzntina, Thesprotia

The temple of Dormition of the Holy Virgin is situated at the centre of the settlement of Osdinis or Paliosdinis (nowadays called Ouzntina) south of the village of Five Churches, regional unity of Thesprotia. It belongs to the cross-vaulted type A1 with three-side apse to the east. It is rectangular in ground plan, with external dimensions 9,90x5,40 m. According to the two brick inscriptions it dates at the beginning of the 17th century (1609-1610). The extensive interior wall paintings of the church dates to the mid 17th century according to the partially preserved dedicatory (donor's) inscription, above the entrance on the west side of the church. The compositions are laid out in panels set in successive zones above two lower bands containing saints. The arrangement of scenes characterized by full utilization of available surfaces.

The archaeological site of Ouzntina is an example of a temporal settlement as preserved architectural remains from the Hellenist period to the post Byzantine period. The work of the configuration of the settlement (extended cleanings, excavations, conservation and restoration of churches and house remains, site surveying) they began in 2010 and expected to be completed in 2015. The project is being implemented with the European funds contribution of the "National Strategic Reference Framework 2007-2013" (N.S.R.F.).

**Το αρχαιολογικό έργο της πρώτης πενταετίας (2006-2010) λειτουργίας της
ΛΓ΄ Ε.Π.Κ.Α. Πρέβεζας-Άρτας**

Η ΛΓ΄ Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων Πρέβεζας-Άρτας ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2006. Κατά την πρώτη πενταετία της λειτουργίας της το λιγοστό προσωπικό της νέας Εφορείας αντιμετώπισε την πρόκληση της εκ βάθρων συγκρότησης μίας νέας υπηρεσιακής μονάδας και ταυτόχρονα εργάστηκε εντατικά στην κατεύθυνση της έρευνας, αποκάλυψης, συντήρησης, ανάδειξης, έκθεσης και προβολής των αρχαιοτήτων των πάλαι ποτέ νομών Πρέβεζας και Άρτας. Η ταχύτατη ολοκλήρωση δεκάδων σωστικών ανασκαφών σε οικοπέδα ιδιωτών, ο σχεδιασμός και υλοποίηση των εκθέσεων στα αρχαιολογικά μουσεία Νικόπολης και Άρτας, η εκπόνηση μελετών για τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής, η ένταξη στο Ε.Σ.Π.Α. έργων ανάδειξης για τους αρχαιολογικούς χώρους της Αμβρακίας στην πόλη της Άρτας, της Κασσώπης, της Εφύρας (Νεκρομαντείου) και του Ρωμαϊκού Υδραγωγείου της Νικόπολης, συνολικού προϋπολογισμού οκτώ περίπου εκατομμυρίων ευρώ, αποτελούν κάποιες από τις δράσεις που υλοποιήθηκαν μέσα στα πέντε πρώτα χρόνια λειτουργίας της ΛΓ΄ Ε.Π.Κ.Α.

**The archaeological work of the 33rd E.P.C.A. of Preveza and Arta during the first five years
(2006-2010) of its operation**

The 33rd Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Preveza and Arta was founded in June 2006. During the first five years of its operation, the staff of the new Ephorate faced the challenge of the setting up a new agency of the general government. At the same time significant work was produced in the areas of research, disclosure, conservation, enhancement, exhibition and display of the antiquities of the former prefectures of Preveza and Arta. The rapid completion of dozens of rescue excavations, the planning and implementation of the exhibitions of antiquities at the museums of Nicopolis and Arta, the drawing up of enhancement projects on the most important archaeological sites, the inclusion in the N.S.R.F. of enhancement projects in the archaeological sites of Amvrakia in the town of Arta, in Kassopi, Efyra (Nekromanteion) and the roman aqueduct of Nicopolis with a budget of approximately eight million euros, were some of the actions completed within the first five years of operation of the 33rd E.P.C.A.

Το αρχαιολογικό έργο της ΛΓ΄ Ε.Π.Κ.Α. Πρέβεζας-Άρτας

Η Εφορεία από τη σύστασή της το 2006 με αρμοδιότητα στους νομούς Πρέβεζας και Άρτας μέχρι την εφαρμογή του νέου οργανισμού του ΥΠ.ΠΟ.Α. το 2014 με τη διχοτόμησή της και την αλλαγή της σε Εφορεία Αρχαιοτήτων Πρέβεζας και Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας είχε αναλάβει να εκτελέσει με αυτεπιστασία στο πλαίσιο του Γ΄ Κ.Π.Σ. τον εξοπλισμό και την έκθεση στα δύο νέα μουσεία Νικόπολης και Άρτας τα οποία εγκαινιάστηκαν το 2009. Επιπλέον έργα στα δύο αυτά Μουσεία αλλά και έργα ανάδειξης στους αρχαιολογικούς χώρους της Αμβρακίας, του Νεκρομαντείου, Ρωμαϊκού Υδραγωγείου Νικόπολης και Κασσώπης εντάχθηκαν στο Ε.Σ.Π.Α. και έχουν ξεκινήσει οι εργασίες οι οποίες θα ολοκληρωθούν εντός του 2015. Επίσης, η επίβλεψη από την Εφορεία της πραγματοποίησης πολλών τεχνικών έργων από τρίτους φορείς και στις δύο περιφερειακές ενότητες απέφερε σε πολλές περιπτώσεις ενδιαφέρουσες αρχαιολογικές μαρτυρίες.

The archaeological work of the 33rd E.P.C.A. (Preveza-Arta)

The Ephorate right from its establishment in 2006, as a regional service of administrative competence over the prefectures of Preveza and Arta, up till the implementation of the new Organisational Structure of the Ministry of Culture and Sports in 2014 when it split and changed into the Preveza Ephorate of Antiquities and the Arta Ephorate of Antiquities, had undertaken, within the 3rd Community Support Framework (C.S.F.), the responsibility to carry out, through direct agency, the installation of equipment and exhibitions in the two new museums of Nikopolis and Arta, which were inaugurated in 2009. Furthermore, projects relevant to these two Museums as well as restoration and presentation programs for the archaeological sites of Ambrakia, Nekromanteion, Roman Aqueduct of Nikopolis and Kassopi were integrated into the National Strategic Reference Framework (N.S.R.F.) and there have already begun works, which are scheduled to be completed before the end of 2015. Also, the supervision by the Ephorate of many technical works conducted by third parties in both peripheral units brought to light, in quite a few cases, interesting archaeological evidence.

Σχεδιασμός και υλοποίηση των εκθέσεων των νέων αρχαιολογικών μουσείων Νικόπολης και Άρτας

Στο πλαίσιο δύο -συγχρηματοδοτούμενων από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ηπείρου του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης- έργων σχεδιάστηκε και ολοκληρώθηκε ο εξοπλισμός και η έκθεση των αρχαιοτήτων στα δύο νεότευκτα μουσεία της Νικόπολης και της Άρτας. Σε διάστημα μικρότερο από τρία χρόνια πραγματοποιήθηκε η μεταφορά του συνόλου των αρχαιοτήτων στις άρτια εξοπλισθείσες αποθήκες των δύο νέων μουσείων, η επιλογή, συντήρηση και ηλεκτρονική καταγραφή τους, η εκπόνηση των απαιτούμενων μουσειολογικών-μουσειογραφικών μελετών και εν τέλει, μετά από την έγκριση των εν λόγω μελετών από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, αυτή καθαυτή η έκθεση των αρχαιοτήτων στους χώρους των δύο μουσείων. Μέσα από τις εκθέσεις αυτές παρουσιάζεται με σύγχρονο και επιστημονικό, ταυτόχρονα όμως απτό και κατανοητό στο ευρύ κοινό τρόπο, η χιλιόχρονη ιστορία της ρωμαϊκής και χριστιανικής Νικόπολης και η παρουσία του ανθρώπου στην ευρύτερη περιοχή της Άρτας από τα βάθη της προϊστορίας έως και τη ρωμαϊκή κατάκτηση, αντίστοιχα.

Planning and realization of the exhibitions of the archaeological museums of Nicopolis and Arta

The equipment of the two newly-established archaeological museums of Nicopolis and Arta and their respective exhibitions of antiquities were planned and realized within the framework of two projects co-founded by the R.O.P. of the 3rd C.F.S. for Epirus. During a period of time that lasted less than three years, the transportation of all the antiquities to the fully equipped store-rooms of the museums was realized, as well as their selection, conservation and digital classification, followed by the placing of the antiquities in the exhibition spaces of the two museums, according to the relevant museological-museographical studies, which were approved upon completion by the Central Archaeological Council. Throughout these exhibitions the more-than-a-thousand-year history of Nicopolis during the Roman and Byzantine period, as well as the human presence in the adjacent area of Arta from prehistory to the roman conquest are successfully presented in a modern, scientific, but at the same time, tangible and comprehensible way.

**Αρχαιολογικές έρευνες στο territorium της Νικόπολης.
Ο μείζων λιμένας στο Βαθύ: Ιστορική διαδρομή και οικιστική οργάνωση**

Ο όρμος Βαθύ βρίσκεται 2,5 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Νικόπολης, στο σημείο όπου η χερσόνησος της Πρέβεζας διακλαδίζεται δημιουργώντας ανατολικά τη χερσόνησο του Αγίου Θωμά. Η ύπαρξη αρχαιοτήτων στο Βαθύ είναι γνωστή ήδη από το 18^ο και το 19^ο αιώνα, οπότε και συσχετίστηκαν με τον -μείζονα κατά το Στράβωνα (VII.7.6)- λιμένα της Νικόπολης, ενώ σχετικά πρόσφατα το Nikopolis Project διασαφήνισε ότι επρόκειτο για επίγειο πόλισμα που καταλάμβανε τη δυτική ακτή του όρμου.

Από το 2006 έως το 2010, με την ίδρυση και λειτουργία της ΛΓ' Ε.Π.Κ.Α. Πρέβεζας - Άρτας, συστηματοποιήθηκε ο έλεγχος των οικοδομών στην περιοχή με αποτέλεσμα τη διεξαγωγή τριών σωστικών ανασκαφών, πολυάριθμων μικρότερων ερευνών και εν τέλει την κήρυξη του χώρου. Σε αυτή την ανακοίνωση παρουσιάζονται τα πρώτα αποτελέσματα από τη σωστική ανασκαφή στο οικοπέδο ιδιοκτησίας Τριάντου. Η ανασκαφή απέδωσε στοιχεία που επιτρέπουν τη διατύπωση τριών υποθέσεων εργασίας, για την ιστορική διαδρομή του πολισματος, την οικιστική του οργάνωση και για ορισμένες από τις χρήσεις του χώρου.

**Investigating the territorium of Nikopolis.
The historical course and the settlement layout of the major port at Vathy**

Vathy lies in a distance of 2,5 km southeast of Nikopolis and is located at the point where the peninsula of Preveza is branching eastwards in to the Aghios Thomas peninsula. The existence of antiquities in Vathy, which have been attributed to the major according to Strabo (VII.7.6) port of Nikopolis, is widely known from the 18th and the 19th century onwards. Recently, however, the Nikopolis project has demonstrated that the harbour town was established in the west coast of the bay.

Between 2006 and 2010, the newly founded 33rd Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities of Preveza and Arta has undertaken the monitoring of building activity which resulted in three rescue excavations, numerous smaller scale investigations and finally in the designation of Vathy as an archaeological site. This paper presents the preliminary results of the rescue excavation at the Triantos plot. Evidence resulted from the excavation shed light into the historical course, the settlement layout and the activities that were taking place in the harbour town.

Σεβαστού κτίσμα: 2000 χρόνια μετά

Η ίδρυση της Νικόπολης από τον Οκταβιανό Αύγουστο αποτελεί κομβικό γεγονός στην ιστορία της Ηπείρου, η οποία με τη δημιουργία ενός μεγάλου αστικού κέντρου και την άμεση σύνδεσή του με τη νίκη στο Άκτιο, που οδήγησε στη μετάλλαξη του αρχαίου κόσμου, εισήλθε στον πυρήνα του δικτύου επιρροής της Ρώμης. Η μεγάλη έκταση που καταλαμβάνουν τα ερείπια της πόλης, η οποία γνώρισε μια διαδρομή δέκα περίπου αιώνων, σε συνάφεια με την εντυπωσιακή κατάσταση διατήρησής τους, καθιστά επιτακτική την ανάγκη παρέμβασης για την προστασία και την ανάδειξή τους.

Στην ανακοίνωση επιχειρείται εν συντομία η παρουσίαση του πολυσχιδούς έργου που επιτελέστηκε τα τελευταία χρόνια στους τομείς της έρευνας, τεκμηρίωσης, συντήρησης και αποκατάστασης μεμονωμένων μνημείων και συνόλων, καθώς και των συντονισμένων δράσεων διαμόρφωσης του χώρου, ο οποίος σταδιακά μετατρέπεται σε ένα από τα μεγαλύτερα αρχαιολογικά πάρκα της Μεσογείου. Η Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης, υπεύθυνη σχεδιασμού και υλοποίησης των παραπάνω έργων, βραβεύτηκε το 2009 από την πανευρωπαϊκή, μη κυβερνητική οργάνωση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, EUROPA NOSTRA.

Nicopolis: 2000 years later

The foundation of Nicopolis by Octavian Augustus constitutes a turning point in the history of Epirus, which by the creation of a major urban center and its direct connection to the victory at Actium that led to the transformation of the ancient world entered the core of the network influence of Rome. The extensive area occupied by the ruins of Nicopolis, which experienced a long life for about ten centuries, in connection with the impressive condition of preservation, makes imperative the need for intervention for its protection and enhancement.

Our communication seeks to present briefly the diverse work done in recent years in the areas of research, documentation, conservation and restoration of individual monuments and assemblages, as well as the coordinated actions of the configuration of the site, which gradually turns into one of the largest archaeological parks in the Mediterranean. The Scientific Committee of Nicopolis, responsible for the design and implementation of the above projects, was recognized in 2009 by the pan-European, non-governmental organization for the protection of cultural heritage with the EUROPA NOSTRA award.

Τα γλυπτά του Αρχαιολογικού Μουσείου της Νικόπολης. Πρώτη παρουσίαση

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Νικόπολης φιλοξενεί γλυπτά της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας που συγκεντρώθηκαν από το παλαιό Μουσείο και τον αρχαιολογικό χώρο πέριξ αυτού. Πολλά προέρχονται από ανασκαφές και άλλα είναι τυχαία ευρήματα. Από τη μελέτη προκύπτει ότι το υλικό προέρχεται από δημόσια και ιδιωτικά κτήρια, από ιερά και μαυσωλεία. Τα γλυπτά τεκμηριώνουν την εξέλιξη της πόλης και κάποια συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με συγκεκριμένα πρόσωπα των αυτοκρατορικών χρόνων. Γλυπτά της ελληνιστικής εποχής μεταφέρθηκαν στην Νικόπολη από την γειτονική περιοχή λόγω θρησκευτικής, συναισθηματικής και καλλιτεχνικής αξίας. Η συστηματική δημοσίευση των γλυπτών εντάσσεται στην προοπτική της έκδοσης επιστημονικού καταλόγου. Σε εξέλιξη βρίσκονται η αποδεκτίωση των ευρημάτων του Μουσείου, η συγκέντρωση της βιβλιογραφίας και η πλήρης φωτογράφιση των γλυπτών. Η προεργασία αυτή διευκολύνει την ομαδοποίηση κατά είδος και χρονολογική σειρά χωρίς να διασπασθούν ανασκαφικά σύνολα. Η γεωγραφική ενότητα των γλυπτών θα αναδείξει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της γλυπτικής από την περιοχή.

The sculptures in the Archaeological Museum of Nicopolis. First presentation

The Archaeological Museum of Nicopolis houses sculptures of Greek and Roman antiquity that were gathered from the Old Museum and the archaeological site around it. Many come from excavations, whilst others are stray finds. The study shows that the sculptures come from public and private buildings, as well as shrines and luxurious burial monuments. The sculptures document the evolution of the city and some are connected directly or indirectly with specific people from the imperial times. Sculptures from the Hellenistic period were brought in from the neighbouring areas due to their religious, sentimental or artistic value. The systematic publication of the sculptures is part of the possibility of a publication of a scientific catalogue. In progress are the indexing of the Museum's inventories, the gathering of the literature and the complete photographing of the sculptures. This preparation facilitates the grouping by type and chronological order without breaking up the excavation groups.

Ωδείο Νικόπολης.

Νέα δεδομένα για την αρχιτεκτονική μορφή και την κατασκευαστική τεχνολογία του

Δεσπόζοντας στον εκτεταμένο ερειπιώνα της Νικόπολης, το Ωδείο της ρωμαϊκής αποικίας διατηρεί όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά των οικοδομημάτων θέασης και αποτελεί εξαιτίας της κλίμακας και της κατασκευαστικής του αρτιότητας ένα εξαιρετικό δείγμα ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα. Οι αρχαιολογικές έρευνες των τελευταίων δεκαετιών έδειξαν πως βρίσκεται σε κομβικό σημείο του πολεοδομικού ιστού, κοντά στη συμβολή των δύο κεντρικών οδικών αρτηριών (Decumanus Maximus - Cardo Maximus) της αρχαίας πόλης. Κατά τις πρόσφατες εργασίες αποκατάστασης, αποκαλύφθηκαν δεδομένα που τεκμηριώνουν εκτεταμένες επεμβάσεις κατά τη μακράιωνη διάρκεια χρήσης του οικοδομήματος και προσφέρουν νέες πληροφορίες για την περίοδο εγκατάλειψής του. Το μνημείο ανήκει στον εξελιγμένο τύπο ρωμαϊκού ωδείου με ημικυκλική εξωτερική μορφή και η ανέγερσή του είναι αποτέλεσμα ενός εξαρχής αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, ενώ η οικοδομική τεχνολογία που χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή του Ωδείου, υποδηλώνει άρρηκτη σχέση με τις κατασκευαστικές πρακτικές της πρωτεύουσας της αυτοκρατορίας.

Odeum of Nicopolis.

New elements concerning its architectural form and construction techniques

The Odeon of Nicopolis, prevailing among the ruins of the roman colony, maintains the typical features of roman theatres and, due to its size and fine construction techniques is believed as an excellent sample of roman architecture in Greece. Archaeological survey of the last decades, has shown that the monument was built in the centre of the urban tissue, nearby the section of Decumanus Maximus and Cardo Maximus. During the recent restoration works, new data was revealed, related to extensive interventions through its lifetime as well as its abandonment. The monument can be classified into the type of roman Odeon with semicircular exterior shape and its erection seems to be result of initial architectural planning. In addition, its building technology indicates special bonds with the construction techniques practiced in the imperial capital.

Η διαχείριση των αστικών λυμάτων της Νικόπολης: Παρατηρήσεις για το αποχετευτικό σύστημα της πόλης

Στα επιτεύγματα της ρωμαϊκής οικοδομικής τεχνολογίας εντάσσονται και τα αποχετευτικά συστήματα που κατασκεύασαν οι Ρωμαίοι στα μεγάλα αστικά κέντρα για την απορροή των όμβριων υδάτων και των λυμάτων. Η ίδια η Ρώμη διέθετε ένα πολύπλοκο σύστημα υπονόμων το οποίο ως γνωστόν είχε θεοποιηθεί.

Οι αρχαιολογικές ανασκαφές των τελευταίων είκοσι ετών εντός του πολεοδομικού ιστού της αρχαίας Νικόπολης, απεκάλυψαν, μεταξύ άλλων, ένα σύνθετο σύστημα αγωγών απορροής των λυμάτων. Όπως δείχνουν τα δεδομένα το σύστημα αυτό ανήκει σε έναν ενιαίο σχεδιασμό και ήταν προσαρμοσμένο στη γεωμορφολογία του εδάφους. Με την εκμετάλλευση των φυσικών κλίσεων, οι αγωγοί οδηγούσαν με φυσική ροή τα απόβλητα στον Αμβρακικό κόλπο στα ανατολικά και στο Ιόνιο πέλαγος στα δυτικά της πόλης. Φαίνεται πως οι υπόνομοι, οι «άφθαρτες» αυτές κατασκευές όπως τις χαρακτηρίζει ο Πλίνιος ο Πρεσβύτερος, ήταν σε λειτουργία και κατά την ύστερη αρχαιότητα και εν πολλοίς συμβάλλουν και σήμερα στην απορροή των όμβριων υδάτων σε ορισμένες περιοχές του αρχαιολογικού χώρου. Στη παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρηθεί μια πρώτη παρουσίαση των δεδομένων του αποχετευτικού συστήματος της Νικόπολης, των τεχνικών κατασκευής του, των συνδέσεων με τα οικοδομήματα κ. ά. Τέλος θα επιχειρηθεί ο συσχετισμός των υπονόμων της Νικόπολης με αντίστοιχα συστήματα ρωμαϊκών πόλεων.

The management of urban waste waters in Nicopolis: Observations on the drainage system of the town

Among the achievements of Roman building technology are of course the sewage systems built by the Romans underneath their cities for the removal of rain and waste water. Rome itself had a complex sewer system which is known to have been deified.

The archaeological excavations of the last twenty years within ancient Nicopolis shed light, among other things, on a complex system of sewers for the removal of wastewater. It seems that this drainage system was a project constructed from the drawing board, which exploited as much as possible the geomorphology of the area and reached the shores of the Ambracian Gulf to the east and the Ionian Sea to the west of the city. The roman sewers were characterised as “indestructible” by Pliny the Elder. It seems that also these of Nicopolis were in use till Late Antiquity and that they assist even nowadays in removing the rainwater from various parts of the site. The purpose of the present study is an initial presentation of the data of the drainage system, its building techniques and its links with buildings of the town. Furthermore, the correlation of Nicopolis’ sewer system with corresponding systems in other Roman cities will be investigated.

Αναδεικνύοντας τη χριστιανική Νικόπολη. Η συμβολή της Επιστημονικής Επιτροπής

Η Νικόπολη, όπως είναι γνωστό, είχε αρχίσει να ανασκάπτεται από την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία αμέσως μετά την ενσωμάτωση της περιοχής στο ελληνικό κράτος. Με τις έρευνες αυτές, οι οποίες διήρκεσαν εικοσιπέντε χρόνια, αλλά και με νεώτερες στα τέλη της δεκαετίας του 1950, αποκαλύφθηκαν όλες οι μέχρι τώρα γνωστές παλαιοχριστιανικές βασιλικές της πόλης. Από τότε και μέχρι την ίδρυση της Επιστημονικής Επιτροπής Νικόπολης, το 1999, οι μόνες εργασίες που έγιναν στα μνημεία αυτά ήταν κατά κύριο λόγο στερεωτικού-σωστικού χαρακτήρα.

Από τις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα η εικόνα ολόκληρης της παλαιοχριστιανικής Νικόπολης αλλάζει εντυπωσιακά. Ενδεικτικά σημειώνονται τα νέα στοιχεία για την πολυμορφία των πύργων του τείχους, οι αναστηλώσεις των κύριων πυλών του, τα εκτεταμένα και πολυτελή προσκτίσματα που αποκαλύφθηκαν στη βασιλική Β, επιβεβαιώνοντας έτσι την ιδιαίτερη σημασία που είχε το μνημείο στον τομέα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και της πρώιμης χριστιανικής λατρείας, καθώς και τα νέα ευρήματα στη βασιλική Δ, αδιάσειστες μαρτυρίες για τον κοιμητηριακό χαρακτήρα της.

Enhancing the Christian Nikopolis. The contribution of the Scientific Committee

Nikopolis, as it is known, began to be excavated by the Athens Archaeological Society, soon after the incorporation of the region in the Greek State. With this research, lasted 25 years, and also with a recent one at the end of the 1950's, were discovered the up to now known early Christian basilicas of the city. Until the establishment, in 1999, of the the Scientific Committee of Nikopolis the works on those monuments were mainly of a securing- conservating character.

From the beginning of the 21st century the entire image of the early Christian Nikopolis changes impressively. As an example we mention the new data about the various forms of the wall towers, the restoration of its main gates, the extensive and luxurious annexes revealed in the basilica B, confirming its particular significance of the early Christian ecclesiastical architecture and worship, as well as the new findings in the basilica D, concrete evidence of its cemeterial character.

Σωστική ανασκαφή στο οικόπεδο Πανούτσου στην Άρτα (αρχαία Αμβρακία)

Η σωστική ανασκαφή πραγματοποιήθηκε το έτος 2006 στα πλαίσια κατασκευής σύγχρονης οικοδομής. Κατά τις εργασίες αποκαλύφθηκε τμήμα οικίας της αρχαίας Αμβρακίας στην οποία διακρίνονται τρεις διαφορετικές χρονολογικά φάσεις. Επίσης αποκαλύφθηκε τμήμα και της περιμετρικής οδού εσωτερικά του τείχους και τμήμα αυτού. Η ανασκαφή ενοποιείται με τα αρχιτεκτονικά λείψανα του όμορου οικοπέδου της οδού Μοστραίων (πρώην οικόπεδο Τ.Ε.Ι.), όπου εντοπίστηκαν και διατηρούνται έως σήμερα ιερό εκτός των τειχών και καλοδιατηρημένο τμήμα του τείχους.

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται οι διαδοχικές χρονολογικά φάσεις, η σχέση του αποκαλυπτόμενου τμήματος της οικίας με το αρχαίο τείχος, την οδό εσωτερικά του τείχους και τα αρχιτεκτονικά λείψανα του όμορου οικοπέδου. Επίσης γίνεται λόγος για τα ευρήματα καθώς και ενδεικτικά για τη κεραμική στο χώρο.

Excavation on the plot Panoutsou Arta (ancient Ambrakia)

The excavation took place in 2006 under construction modern building. At the work revealed part of the ancient house of Ambrakia in which distinguished three different chronological phases. Also the excavation works revealed the part of an ancient road segment inside the walls. The architectural finds of the excavation are associated with the architectural remains of the neighbor plot in the street "Mostraion", which identified and preserved today extramural sanctuary and well preserved section of the ancient wall.

In this paper presented the chronological phases of this ancient house, the relationship with ancient fortification, the interior road of the wall and the architectural remains of the neighbor plot. Also refer to the findings and representative pottery in this space.

Το ανατολικό νεκροταφείο της Αμβρακίας: Χωροταξία, οργάνωση και ευρήματα

Από τον 6^ο αιώνα π.Χ. οι Αμβρακιώτες ενταφιάζουν τους νεκρούς τους εκτός των τειχών της πόλης τους, στις νοτιοδυτικές και τις ανατολικές παρυφές του λόφου της Περράνθης, όπου ιδρύθηκαν τα δύο νεκροταφεία της. Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστεί το μικρότερο σε έκταση ανατολικό νεκροταφείο της πόλης, μεγάλα τμήματα του οποίου ήρθαν στο φως κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφών της τελευταίας εικοσαετίας. Η έρευνα κατέδειξε ότι το νεκροταφείο διέσχιζε οδός πλάτους 6 μ., στις δύο πλευρές της οποίας υψώνονται ταφικοί περίβολοι. Οι τάφοι, διαταγμένοι κατά συστάδες ή ζεύγη, μπορεί να είναι απλοί λακκοειδείς ή κιβωτιόσχημοι, είτε με κτιστά τοιχώματα είτε με πλευρές από μία ενιαία πλάκα. Σπανιότερα απαντούν πώρινες σαρκοφάγοι ή κεραμοσκεπείς ταφές. Οι ταφές χρονολογούνται από τα κτερίσματα από τους αρχαϊκούς έως και τους ελληνιστικούς χρόνους.

The eastern cemetery of Ambracia: Spatial planning, organization and findings

From the 6th century B.C. and on the citizens of Ambracia buried their dead outside the walls of their city, in the southwestern and eastern fringes of the Perranthi hill, where the two cemeteries of city were established. In this paper I will present the smallest-eastern cemetery, large parts of which were unearthed during excavations of the last twenty years. The excavations showed that a 6 m. wide road, bordered by burial enclosures, was crossing the cemetery. The graves, usually arranged in groups or pairs, were simple pits or cist graves with sides either built of small stones or with one limestone slab. Sometimes the pits were covered with terracotta roof tiles, while poros-stone sarcophagoi were rather rare. The graves are dated by the findings from the Archaic to the Hellenistic period.

**Το ανασκαφικό έργο της Ε.Π.Κ.Α. στην Αιτωλοακαρνανία και τη Λευκάδα
από το έτος 2004 έως το έτος 2010**

Η ανακοίνωση περιλαμβάνει την παρουσίαση του ανασκαφικού έργου της νεοϊδρυθείσης ΛΣΤ' Ε.Π.Κ.Α. στην Αιτωλοακαρνανία και τη Λευκάδα από την έναρξη της λειτουργίας της (Φεβρουάριος 2004) έως τον Δεκέμβριο 2010, διάστημα κατά το οποίο την ευθύνη είχε η υπογραφόμενη, με έμφαση στα σημαντικότερα ευρήματα και τα νέα δεδομένα για την έρευνα. Τα δεδομένα αυτά υπό μορφή σύνοψης παρουσιάζονται χρονολογικά κατά εποχές της αρχαιότητας και κατά τόπους.

**The excavations carried out by the E.P.C.A. in Aetoloakarnania and Lefkas
during the years 2004-2010**

This paper presents an overview of the excavations that have been conducted in Aetoloakarnania and Lefkas under the direction of the writer during the years 2004-2010, focusing on the most important finds and the new evidence for the archaeological research in the region. The material and the preliminary results are presented chronologically from the prehistoric to late roman period.

Το αρχαιολογικό Έργο της ΛΣΤ' Ε.Π.Κ.Α. στην Αιτωλοακαρνανία, τη Λευκάδα και το Μεγανήσι κατά την τελευταία τετραετία

Η ανακοίνωση εστιάζει στο τεράστιο ανασκαφικό έργο της Εφορείας, που εκτελείται κατά την τελευταία τετραετία στο πλαίσιο κατασκευής των μεγάλων έργων οδοποιίας (Ιονία οδός, Παραϊόνια, Σύνδεση Ακτίου) στην Αιτωλοακαρνανία. Νέοι οικισμοί, νεκροταφεία, αγροτικές και εργαστηριακές εγκαταστάσεις, ιερά πόλεων και αγροτικά ιερά, ναοί και δημόσια οικοδομήματα συγκαταλέγονται μεταξύ των νέων δεδομένων, που έχουν ήδη αλλάξει τον αρχαιολογικό χάρτη της περιοχής, και προσφέρουν νέα στοιχεία. Αρκετά σημαντικές όμως ήταν και οι σωστικές ανασκαφές της Εφορείας στην Αιτωλοακαρνανία, Λευκάδα και Μεγανήσι.

Παράλληλα παρουσιάζονται τα 5 έργα που έχουν ενταχθεί στο Πρόγραμμα Ε.Σ.Π.Α., εκ των οποίων τα δύο έχουν ολοκληρωθεί (Προστασία του Ηρώου Καλυδώνας και Ανάδειξη του οικιστικού πλέγματος Λευκάδας), ενώ είναι σε εξέλιξη, η προστασία και ανάδειξη των μνημείων του Ιερού του Απόλλωνος στο Θέρμο, το Μουσείο του Θέρμου, όπου αυτή την περίοδο υλοποιείται η οργάνωση της μόνιμης έκθεσης, και η ανάδειξη των Τύμβων στο Νυδρί Λευκάδας.

The Archaeological Project of 36th E.P.C.A. in Aitoloakarnania, Lefkada and Meganissi during the last four years

This paper focuses on the enormous excavation research, carried out by the 36th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities, during the last four years under the construction of major road projects in Aitoloakarnania. New settlements, cemeteries, rural and laboratory facilities, sanctuaries, temples and public buildings are among the new data, which have already changed the archaeological map of the region and offer new evidence. Extremely important, however, were also the excavations in Aitoloakarnania, Lefkada and Meganissi.

Ακολουθώντας τους Νεάντερταλ στις όχθες του Εύηνου ποταμού

Το καλοκαίρι του 2014 εντοπίστηκε στο ΒΑ άκρο της Αιτωλοακαρνανίας, μεταξύ Θέρμου και ορεινής Ναυπακτίας, μια νέα θέση της Μέσης Παλαιολιθικής περιόδου. Στη δυτική όχθη του ποταμού Εύηνου περισυλλέχθηκε ένα μικρό διαγνωστικό σύνολο λαξευμένων λίθινων εργαλείων, που αποτελούν την πρώτη ασφαλή μαρτυρία για την παρουσία τροφοσυλλεκτών-κυνηγών στο εσωτερικό της Αιτωλίας. Στην ανακοίνωση περιγράφονται τα τεχνολογικά και τυπολογικά χαρακτηριστικά της λιθοτεχνίας και συζητείται ο χαρακτήρας της παρόχθιας δραστηριότητας στο πλαίσιο της Παλαιολιθικής κατοίκησης της Δ. Ελλάδας.

Tracing the Neanderthals on the banks of Evinos River

In the summer of 2014 a new Middle Paleolithic surface site, lying on the northeastern edge of Aitolioacarnania Prefecture, halfway between Thermo and the mountainous region of Nafpaktos, was discovered. A small representative assemblage of stone artifacts, collected from the left bank of Evinos river, testifies to the presence of hunter-gatherers in Eastern Aetolia. It is the aim of this paper to give a detailed description of the lithic artifacts and to discuss the character of the riparian activities relative to the greater Palaeolithic habitation in Western Greece.

Αρχαία Μακύνεια Αιτωλίας:

Η πολεοδομική οργάνωση ενός οικισμού μέσα από τα αρχιτεκτονικά του κατάλοιπα

Η ανασκαφή του οικισμού που αποδίδεται στην Αρχαία Μακύνεια, στους πρόποδες του λόφου Κοκορέτσα, βόρεια του Αντιρρίου, πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της κατασκευής του αυτοκινητοδρόμου της Ιόνιας Οδού και διήρκησε από το καλοκαίρι του 2009 έως το φθινόπωρο του 2013. Η θέση εκτείνεται νότιο-ανατολικά της αρχαίας ακρόπολης της Μακύνειας, μεταξύ του Νιφορέματος και του χειμάρρου Λογγιές ή Χαλούλαγα. Η συνολική έκταση στην οποία ανασκάφηκαν πυκνά κατάλοιπα υπολογίζεται σε 4.190 τ.μ., ενώ υπήρχαν ενδείξεις συνέχειας του οικισμού και σε ανώτερο επίπεδο, εκτός των ορίων απαλλοτρίωσης του έργου. Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται τα αρχιτεκτονικά δεδομένα ενός οικισμού με διάρκεια ζωής από την ύστερη Γεωμετρική/πρώιμη Αρχαϊκή έως την ύστερη Ελληνιστική περίοδο. Κατά την ανασκαφή αποκαλύφθηκαν κτήρια οικιστικού χαρακτήρα, λιθόστρωτοι δρόμοι και μονοπάτια, συστήματα ύδρευσης και αποχέτευσης, αλλά και κεραμικοί κλίβανοι που υποδηλώνουν και εργαστηριακές δραστηριότητες, τουλάχιστον σε κάποια ύστερη φάση του οικισμού.

Ancient Makyneia in Aitolia:

The urban planning of a settlement through its architectural remains

The excavation of an ancient settlement identified with Aitolian Makyneia, at the foot of Kokoretsa hill, north of Antirrion, took place on account of the construction of the "Ionian" Highway. The work started in the summer of 2009 and lasted until the autumn of 2013. The site extends to the South-East of the well-known, fortified acropolis of the ancient city of Makyneia, and is situated between Niforema and the torrent of Loggies or Haloulaga. The excavated area spans to an estimated 4.190 sq.m., but there are indications of further remains of the ancient city outside the limits of the expropriated area. The architectural remains of the settlement, dating from the late Geometric/early Archaic period until the late Hellenistic period, will be presented here. The excavation uncovered buildings of domestic character, stone-paved streets and paths, water supply systems and pipelines, as well as pottery kilns, which were probably in use at a late phase of the settlement.

Αρχαίος Πρας. Επαναπροσέγγιση μιας παλιάς πρότασης

Σε απόσταση 2 χλμ. περίπου νοτιοανατολικά του χωριού Κεχρινιά του Δ. Αμφιλοχίας, ανάμεσα στο όρος Θύαμος (σημερινός Πεταλάς) και στο Μακρυνόρος, και επάνω στον αρχαίο δρόμο που ένωνε τον Στράτο με την περιοχή της Λιμναίας και του Αμφιλοχικού Άργους, βρίσκεται η οχύρωση του «Κάστρου της Πελιχρινιάσσας». Σύμφωνα με τον Κ. Ρωμαίο η συγκεκριμένη θέση ταυτίζεται με την πόλη του αρχαίου Πράντος που ανήκε στους Αγραίους και μας είναι γνωστή από επιγραφή που εντοπίστηκε στον αρχαίο Θέρμο. Με αφορμή πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην οχύρωση, αλλά και στο αρχαίο νεκροταφείο που αναπτυσσόταν βορειοδυτικά και νοτιοανατολικά της οχύρωσης, θα επιχειρηθεί μία επαναπροσέγγιση της πρότασης του Κ. Ρωμαίου, καθώς και της τοπογραφίας της ευρύτερης περιοχής.

Ancient Pras. Revision of an old interpretation

The ancient walls of the “Castle of Pelichriniassa” are located 2 km southeast of the village Kechrinia near to Amphilochia, between the mountains of Thyamos and Makrynoros. This site is identified by K. Rhomaios with the ancient city of Pras which belonged to the territory of Agraioi. The name Pras was known by an inscription which was found at ancient Thermos. On the occasion of a recent research conducted at the fortification and the ancient cemetery, northwest and southeast of the city, we shall be reviewing Rhomaios’ interpretation, as well as the ancient topography of the wider region.

Ελληνιστική κεραμική από το ανατολικό νεκροταφείο της Ναυπάκτου Αιτωλίας

Οι σωστικές ανασκαφές των τελευταίων δεκαετιών στην πόλη της Ναυπάκτου έχουν φέρει στο φως πληθώρα τάφων της ελληνιστικής εποχής, ενώ έχουν καθοριστεί με σαφήνεια τα όρια των δυο νεκροταφείων της, του ανατολικού και του δυτικού. Η ελληνιστική κεραμική που θα παρουσιαστεί προέρχεται από τρία ταφικά σύνολα, που καλύπτουν χρονολογικά σχεδόν ολόκληρη την ελληνιστική περίοδο (περί το τέλος του 4^{ου} αιώνα π.Χ. έως και τις αρχές του 1^{ου} αιώνα π.Χ.).

Οι υπό εξέταση τάφοι ανασκάφηκαν στη θέση «Βαρναράχη», στη συμβολή των οδών Ανύτης και Ηρακλέους, το 1973 (από τον κ. Ιωάννη Παπαποστόλου) και το 1980 (από την κ. Κορνηλία Αξιώτη), δηλαδή στο ανατολικό νεκροταφείο της αρχαίας πόλης. Οι τάφοι (από τους οποίους μόνο ένας αποτελεί «κλειστό σύνολο») ήταν κιβωτιόσχημοι, κτισμένοι με μεγάλες ασβεστολιθικές δόμους ή και πλάκες και περιείχαν συνολικά ενενήντα ένα (91) πήλινα αγγεία (λύχνους, κανθάρους, πινάκια, ατρακτόσχημα μυροδοχεία, αμφορείς, αμφορίσκους, φιάλες, οinoχόες, πυξίδες, θήλαστρα, φιαλίδια, ασκούς τύπου guttus, κ.λπ.), τα περισσότερα από τα οποία προσγράφονται στην τοπική παραγωγή. Επισημαίνονται οι ομοιότητες με τα λοιπά εργαστήρια της περιοχής, ενώ ανιχνεύονται οι τυχόν ιδιαιτερότητες των τοπικών εργαστηρίων της Ναυπάκτου και οι επιδράσεις που αυτά δέχτηκαν από άλλα, σύγχρονα και μεγάλης ακτινοβολίας κέντρα παραγωγής.

Hellenistic pottery from the east cemetery of Naupaktos in Aetolia

Rescue excavations during the last decades within the town of Naupaktos have brought to light an abundance of graves of the Hellenistic period and have clearly defined the boundaries of the town's two cemeteries, east and west. The hereby presented Hellenistic pottery comes from three tomb complexes covering practically the entire Hellenistic age (circa the end of the 4th century BC until the early 1st century BC).

The tombs in question were excavated on the junction of Anytes and Herakleous streets in "Varnarachi", during 1973 (by Mr. John Papapostolou) and 1980 (by Mrs. Cornelia Axiote), and they fall within the east cemetery of the ancient town. These graves (of which only one is undisturbed as an entity) were cists built of big limestone blocks or slabs and they contained in total ninety one (91) clay vases (lamps, kantharoi, plates, unguentaria, amphoras and amphoriskoi, phialae, oinochoai, pyxides, feeding bottles, small flasks, askoi of the guttus type, etc). Most of these vases were locally manufactured.

Ρωμαϊκό λουτρικό συγκρότημα στη θέση «Πετρωτά» στο Καινούργιο Αιτωλίας

Στο πλαίσιο εκτέλεσης δημόσιου έργου οδοποιίας, κατά τη διάρκεια σωστικής ανασκαφικής έρευνας στη θέση «Πετρωτά» στο Δ.Δ. Καινούργιου του Δ. Αγρινίου, σε χώρο έκτασης περίπου 900 τ.μ., εντοπίστηκαν και ερευνήθηκαν κτιριακά κατάλοιπα ρωμαϊκών χρόνων, μεταξύ των οποίων και τμήμα λουτρικού συγκροτήματος. Παρουσιάζονται οι εξαιρετικά καλής διατήρησης χώροι των θερμών λουτρών, κάτω από τους οποίους βρέθηκαν 90 υπόκαυστα, μέσω των οποίων κυκλοφορούσε ο ζεστός αέρας για τη θέρμανση των υπερκειμένων χώρων. Δυτικά του λουτρικού συγκροτήματος αναπτύσσονται οι βοηθητικοί χώροι, με προσανατολισμό Β-Ν και οι οποίοι συνεχίζουν σε όμορα αντίστοιχα οικόπεδα. Η παρούσα ανακοίνωση αφορά σε μία πρώτη παρουσίαση της ανασκαφής, όπου εξετάζεται η σχέση του μνημείου με τα τοπογραφικά και αρχαιολογικά δεδομένα της ευρύτερης περιοχής.

Roman bath complex at “Petrotá”, Kainourgio Aetolia

During the implementation of a road construction project at “Petrotá” near the city of Agrinio, in an area of approximately 900 sq.m., architectural remains, including parts of a Roman bath complex were identified and investigated. In this paper, the areas of hot and warm baths, under which 90 hypocaust were found through which the hot air for the heating of the rooms above could circulate, are presented. West of the Roman bath complex utility rooms were developed, oriented north-south, which are continuing to adjacent plots respectively. This paper relates to a first presentation of the excavation, while the monument’s relationship to the topographical and archaeological evidences of the broader region is examined.

**Επισημάνσεις σε νομίσματα Κοινού Ακαρνάνων.
Δύο «θησαυροί» του Νομισματικού Μουσείου**

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιασθούν θησαυρικά σύνολα χάλκινων επισημασμένων νομισμάτων του Κοινού των Ακαρνάνων που απόκεινται στις συλλογές του Νομισματικού Μουσείου και προέρχονται από τις θέσεις Ματσούκι (αρχαία Στρατική) και Γούργουβλη ή Γουργουβλή (ευρύτερη περιοχή του αρχαίου Θυρρείου) και την περιοχή της λίμνης «Τριχωνίδας» στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας. Με αφορμή τα παράπανω ευρήματα θα αναζητηθεί το ιστορικό και χρονολογικό πλαίσιο που οδήγησε στην επισήμανση των νομισμάτων αυτών.

Countermarked coins of the Acarnanian League. Two hoards at the Numismatic Museum

The aim of this paper is to present hoards contain countermarked bronze coins of the Acarnanian League deposited in the NM collections from sites such as Matsouki (ancient Stratos), Gourgouvli (ancient Thyreion) and the area of the Trichonis lake in nowadays prefecture Aitoloacarnania. In this aspect we will attempt to trace back the historical motivation and the chronological frame regarding their countermarking.

Το ιερό του Απόλλωνα στο Άκτιο

Ο εντοπισμός του ιερού και η πανεπιστημιακή ανασκαφή άρχισε το 2002 υπό τη διεύθυνσή μου. Από το 2006 συνεργάζονται ο αναπληρωτής καθηγητής του Τμήματος Πλαστικών Τεχνών και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων αρχαιολόγος Νίκος Κατσικούδης και ο επίκουρος καθηγητής του ίδιου Τμήματος αρχιτέκτονας Γιώργος Σμύρης. Το ιερό του Ακτίου ιδρύθηκε από την πόλη Ανακτόριον, αποικία των Κορινθίων το τελευταίο τέταρτο του 7^{ου} αιώνα π.Χ. Στο τέλος του 3^{ου} αιώνα π.Χ. έγινε ιερό του κοινού των Ακαρνάνων, οι οποίοι ανέλαβαν και τη διεξαγωγή των αγώνων, των Ακτίων. Στο χώρο του ιερού που βρίσκεται μέσα σε μια χωμάτινη οχύρωση του Αλή Πασά αποκαλύφθηκαν ως τώρα δύο μνημεία: ένα ρωμαϊκό λουτρό και ο ναός του Ακτίου Απόλλωνα. Από το λουτρό έχει αποκαλυφθεί η μεγάλη αίθουσα με κιονίσκους υποκαύστων, εστία πυροδότησης και άλλες αίθουσες γύρω.

Το 2005 εντοπίστηκε ο ναός ο οποίος σύμφωνα με τις πηγές ανοικοδομήθηκε από τον Οκταβιανό Αύγουστο μετά τη νίκη του στη ναυμαχία του Ακτίου το 31 π.Χ. και την ίδρυση της Νικόπολης. Η ανασκαφή του μνημείου άρχισε το 2006. Ο ναός είναι κτισμένος με το ρωμαϊκό σύστημα τοιχοποιίας opus reticulatum και έχει εγκάρσιο τοίχο που χωρίζει τον πρόναο από το σηκό. Στο βάθος του σηκού βρέθηκαν δύο μαρμάρινες κολοσσικές κεφαλές και τμήματα από το σώμα των λατρευτικών αγαλμάτων, ενώ σε μικρές τομές μέσα στο σηκό, σε βαθύτερο επίπεδο αποκαλύφθηκαν οι θεμελιώσεις δύο εγκάρσιων τοίχων του αρχαϊκού οικοδομήματος, που δείχνουν ότι ο ρωμαϊκός ναός κτίστηκε ακριβώς πάνω στον παλιότερο. Η ανασκαφή και η μελέτη του υλικού συνεχίζονται.

Action: The sanctuary of Apollo

The sanctuary of Apollo at Action was founded by Anactorion, a colony of the Corinthians in the last quarter of the 7th century B.C. In the 3rd century B.C. became the sanctuary of the confederation of the Acarnanians, which were also responsible of the games of Actia. The temple of Apollo Actios was rebuilt by Octavianus Augustus after his victory in the naval battle of Action in 31 B.C. The temple is built in the roman system opus reticulatum and has a transversal wall dividing the pronaos from the sekos. Near the west wall of the building were found two colossal marble heads and fragments of the statues of cult.

Θέρμος: Η νέα ανασκαφή 1983-2003

Στα βαθύτερα στρώματα του ιερού η έρευνα έδωσε στοιχεία διαφωτιστικά για την ακριβέστερη θεώρηση της μνημειακής και πολιτικοκοινωνικής εξέλιξης του υπερτοπικού και περιφερειακού ιερού του Θέρμου. Η έρευνα αυτή ανέδειξε τις ιδιαιτερότητες του αιτωλικού ιερού, ενώ ταυτοχρόνως κατέδειξε κοινά στοιχεία μεταξύ του πρώιμου Θέρμου και άλλων πρώιμων ελληνικών ιερών του επιπέδου και της σημασίας του Θέρμου. Η αναζήτηση και η πιστοποίηση τοπικών ιδιαιτεροτήτων και αλλού, θα συντελέσει στη γνώση περί την πρόοδο και την ολοκλήρωση της κοινοτικής και εθνοτικής συνοχής των ελληνικών κρατών. Η ανασκαφή στην πολιτική αγορά του Θέρμου αποκάλυψε πλήρως τις δύο μεγάλες στοές, εξέδρες και βάθρα αγαλμάτων και οδήγησε στη διαπίστωση ότι η διαμόρφωσή της ήταν έργο πρωτοποριακό ενιαίας σύλληψης και προγραμματικού σχεδιασμού. Η χωρορρυθμική οργάνωση της αγοράς του Θέρμου καθόρισε την εξέλιξη που ολοκληρώθηκε στα ρωμαϊκά fora.

Thermos: The new excavation 1983-2003

Research in the lowest levels of the sanctuary has provided information allowing a more accurate revision of the monumental and socio-political development of the dominant and regional local sanctuary of Thermos. This research revealed the peculiarities of Aeolian sanctuary. It has also thrown light on the features that were common to early Thermos and other early Greek sanctuaries of the same level and importance. The search for and verification of local peculiarities elsewhere, will also further our knowledge of the progress and completion of the communal and ethnic cohesion of the Greek states. The excavation in the civil agora of Thermos fully exposed the two large stoas, as well as exedras and statue bases and it is now clear that its formation was the work of an avant-garde unifying approach and programmed planning. This planning of the agora area of Thermos determined the development that was completed in the Roman forums.

The Sanctuary of Apollo Thermios: La longue duree?

The continuity of Greek civilization from the prehistoric to the Classical period is becoming steadily more apparent with each new archaeological discovery in the so-called Dark Age. The prehistoric finds from Thermon, which suggest far more than a simple settlement, are part of this developing story.

Τα λίθινα εργαλεία από την προϊστορική και πρωτοϊστορική κατοίκηση του Θέρμου

Η μελέτη των λίθινων εργαλείων από τις ανασκαφές του 1897-2007 επιβεβαιώνει τη θεωρία του Καθηγητού κ. Ι. Παπαποστόλου, σχετικά με το μεσοελλαδικό χαρακτήρα του πολιτισμού και του τρόπου ζωής των κατοίκων του Θέρμου. Το αρχέγονο αυτό βορειοδυτικό υπόστρωμα επικρατεί και πάλι παρά το ότι κατά τα μυκηναϊκά χρόνια υιοθετούνται πρότυπα της Νοτίου Ελλάδος. Επιπλέον, κατά τους λεγόμενους Σκοτεινούς Αιώνες συνεχίζεται η χρήση και η κατασκευή λίθινων εργαλείων κατά τα βορειοελλαδικά πρότυπα.

The stone tools from the prehistoric and protohistoric habitation of Thermos

The study of the stone tools from the excavations of 1897-2007 confirms the theory of Professor Mr I. Papapostolou, about the Middle Bronze Age character of culture and the way of life of the inhabitants of Thermos. This original north-western sublayer prevails once again despite that during Mycaenean period were adopted models of the Southerner Greece. Moreover, during the so called "Dark Ages" the use and the manufacture of stone tools respectively to the North Greece models are continued.

Η κεράμωση των στεγών του Θέρμου Αιτωλίας

Οι ανασκαφές στο ιερό του Απόλλωνος στο Θέρμο της Αιτωλίας (που διεξήχθησαν υπό τον Γ. Σωτηριάδη το 1897-1908 και τον Κ. Ρωμαίο το 1912-1932) απέδωσαν πολυάριθμα θραύσματα κεράμων των στεγών. Στις πιο πρόσφατες έρευνες του Ι. Παπαποστόλου κατά τη δεκαετία του 1980 στην αγορά, τα κεραμικά από στέγες ευρίσκονται επίσης σε πολύ μεγάλο αριθμό. Το σύνολο των κεράμων αντίκειται στα 12 κτίσματα που έχουν επισημανθεί στον χώρο του ιερού. Μόνο για τον ναό του Απόλλωνος, ωστόσο, καθώς και για την ανατολική στοά διαθέτουμε αρκετά στοιχεία για την οικοδομική τους διαμόρφωση και τις διάφορες φάσεις ανοικοδόμησής τους, που επιτρέπουν την ταύτιση των κεράμων των στεγών τους και εμμέσως την αναπαράσταση της κάλυψής τους. Τα κεραμικά στοιχεία των άλλων στεγών χαρακτηρίζονται (κατά ομάδες) από την ίδια άργιλο, από ομοιότητες των αναλογιών και της μορφολογίας τους καθώς και από ιδιαίτερα διακοσμητικά στοιχεία.

The terracotta roofs of Thermos in Aetolia

During the early excavations of the Apollon sanctuary at Thermos in Aetolia (by G. Sotiriadis, 1897-1908, and K. Rhomaios, 1912-1932) a huge amount of fragments belonging to rooftiles made of clay were detected. A quite representative selection of them being reused in the area around the doric temple has been attributed to the three buildings located at the spot, either by the excavators themselves or by researchers later. A large number of fragments have also been brought to light in the 80's of the 20th century, when I.A. Papapostolou was examining the so called Agora area. The material as a whole allows to reconstitute only the roofs of the temple and of the East Stoa in essential parts, while twelve architectural monuments are visible on the sanctuary's site (others might not even have been recognized). Based on size, style, shape of the rooftile types various combinations are however possible.

Τα λίθινα μέλη του βάθρου της Αιτωλίας στον Θέρμο με ανάγλυφη παράσταση γαλατικών όπλων

«Πεποιήται δὲ ὑπὸ Αἰτωλῶν τρόπαιόν τε καὶ γυναικὸς ἄγαλμα ὠπλισμένης, ἡ Αἰτωλία δῆθεν». Με αυτά τα λόγια αναφέρεται ο περιηγητής Πausανίας στο άγαλμα της Αιτωλίας που είδε κατά την επίσκεψή του στους Δελφούς και το οποίο είχαν αφιερώσει οι Αιτωλοί σε ανάμνηση της νίκης τους κατά των Γαλατών το 279 π.Χ. Τη βάση του αγάλματος αποτελούσε σωρός γαλατικών όπλων, πάνω στα οποία καθόταν οπλισμένη γυναικεία μορφή, η προσωποποίηση της Αιτωλίας. Ο αγαλματικός τύπος μας είναι γνωστός από πολλούς τύπους αιτωλικών νομισμάτων, χρυσών στατήρων, αργυρών τετραδράχμων και δραχμών, τα οποία κόπηκαν μετά το 239 π.Χ. (εποχή του Δημητριάκου πολέμου). Από τα σωζόμενα τμήματα όμοιας περίοπτης λίθινης βάσης με ανάγλυφα γαλατικά όπλα (ασπίδες, κράνη, περικνημίδες, σάλπιγγες κ.ά.) που βρέθηκαν στην αγορά του Θέρμου συμπεραίνεται ότι οι Αιτωλοί είχαν αναθέσει και στο δικό τους παναιτωλικό ιερό παρόμοιο άγαλμα της Αιτωλίας. Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται μία πρώτη παρουσίαση των σωζόμενων θραυσμάτων από τη βάση αυτού του αγάλματος της Αιτωλίας στον Θέρμο και παράλληλα να γίνει σύγκριση με τα αντίστοιχα που έχουν βρεθεί στους Δελφούς.

The fragments of the stone pedestal of Aetolia in Thermos with relief gallic weapons

“The Aetolians had erected trophy and statue of an armed woman, the so-called Aetolia”. With these words referred Pausanias to the statue of Aetolia that he saw during his visit to Delphi, which the Aetolians had erected to commemorate their victory against the Gauls in 279 BC. The base of the statue consists of gallic weapons and above them sat an armed female figure, the personification of Aetolia. The type of the statue is known from many Aetolian coins, gold staters, silver tetradrachms and drachmas, which were cut after 239 BC. From the fragments of similar stone base with gallic weapons (shields, helmets, gaiter, trumpet, etc.) found in the agora of Thermos, it is certain that the Aetolians had erected a similar statue of Aetolia in their sanctuary in Thermos. The main aim of this paper is to present preliminarily those fragments from Thermos and secondly to compare them with the ones that were found in Delphi.

Τα μεταλλικά ευρήματα της ανασκαφής του οικισμού και του Ιερού του Θέρμου Αιτωλίας

Στην ομιλία θα παρουσιαστούν τα μεταλλικά αντικείμενα (λεπίδες εγχειριδίων, μαχαιριδίων και ξιφών, αιχμές δοράτων και βελών, εργαλεία, κοσμήματα και τμήματα χάλκινων και σιδερένιων λεβήτων) που προέρχονται από τις ανασκαφές του προϊστορικού οικισμού και των βαθύτερων στρωμάτων του Ιερού του Απόλλωνα στον Θέρμο Αιτωλίας και θα επιχειρηθεί μία ερμηνευτική και χρονολογική προσέγγιση.

The metal finds from excavations of the settlement and the Sanctuary of Thermos, Aetolia

In this paper the metallic finds from Thermon in Aetolia will be presented. The material consists of knife and sword blades, spearheads, arrowheads, tools, jewelry and parts from bronze and iron lebetes. Some of them were votive offerings and come from the Temple of Apollo, while others were found in the lower strata of the prehistoric settlement. The majority of the items were votive offerings and apart from the chronological and typological data they give us information about the rituals that took place in the Temple of Apollo at Thermon.

Το έργο της 22^{ης} Ε.Β.Α. το 2014

Η 22^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων με χωρική αρμοδιότητα την Αιτωλοακαρνανία και την Λευκάδα παρουσίασε πολυσχιδή δραστηριότητα στους τομείς της ανασκαφικής έρευνας, της σύνταξης μελετών στερέωσης, συντήρησης και ανάδειξης μνημείων, της διοργάνωσης περιοδικών εκθέσεων και πολιτιστικών δράσεων, της συντήρησης κινητών ευρημάτων και μνημείων. Στα πλαίσια των ανασκαφικών εργασιών στα Έργα Ιονία Οδός και Σύνδεση περιοχής Ακτίου με Δυτικό Άξονα Βορρά-Νότου (Άκτιο-Αμβρακία) ολοκληρώθηκε η έρευνα του εκτεταμένου βυζαντινού κοιμητηρίου στην περιοχή βορειοανατολικά της Καλυδώνας, εντοπίστηκε και ανασκάπτεται μεσοβυζαντινό μοναστηριακό κέντρο στην Κλόκοβα, ενώ συνεχίστηκε η ανασκαφή στο σημαντικό πρωτοβυζαντινό παράκτιο κέντρο στον Δρυμό Βόνιτσας με την αποκάλυψη τρίκλιτης βασιλικής με ψηφιδωτό δάπεδο και προσκτίσματα και κοσμικών κτηρίων με λουτρικές εγκαταστάσεις. Στην πόλη της Ναυπάκτου, η 22^η Ε.Β.Α. εκτελεί στερεωτικές και αναστηλωτικές εργασίες στα τείχη του ενετικού λιμένος και του κάστρου Ναυπάκτου στα πλαίσια έργου ενταγμένου στο Ε.Σ.Π.Α. Παράλληλα, το προσωπικό της 22^{ης} Ε.Β.Α. συνέταξε ή επέβλεψε τη σύνταξη μελετών για την συντήρηση και ανάδειξη βυζαντινών μνημείων όπως ο Άγιος Ιωάννης Γαλατά, το Κάστρο της Αγίας Μαύρας, η Απόλπαινα Λευκάδας, τα δυτικά επιθαλάσσια τείχη της Ναυπάκτου. Σε συνεργασία με τον Δήμο Ναυπάκτου διοργάνωσε περιοδικές εκθέσεις, διαλέξεις και εκδηλώσεις στο Φετιχέ Τζαμί και το Κάστρο Ναυπάκτου, προωθώντας μια δυναμική σχέση κοινού και μνημείου.

The work of the 22nd E.B.A. in 2014

The 22nd Ephorate of Byzantine Antiquities supervises Aetoloakarnania and Lefkada. The Ephorate has shown diverse activity in excavations, restoration and conservation studies, conservation of finds and monuments, and has organized temporary archaeological exhibitions and cultural events. During the construction works of the national road "Ionia Odos" and the "Connection between Aktion and the North-South West Branch" the Ephorate excavated the extended byzantine cemetery northeast of ancient Kalydon and the remains of a middle byzantine monastery on the slopes of mountain Klokova. The excavations of the important early byzantine seaside town at the village of Drymos, Vonitsa, revealed a three aisle basilica with elaborate mosaic floors and numerous related buildings surrounding it and a large building complex with baths. In the city of Nafpaktos the Ephorate launched a conservation and restoration project funded by the N.S.R.F. Programme for Development on the venetian fortifications at the port and at the byzantine acropolis of the castle. The scientific personnel wrote or supervised research studies for the restoration and regeneration of byzantine monuments such as the byzantine church of Saint John Galatas, the Castle of Agia Maura, the byzantine monastery of Apolpaina Lefkada, the western coastal fortifications of Nafpaktos. In collaboration with the Municipality of Nafpaktos the Ephorate organized temporary exhibitions at the Fetihe Mosque and the Castle promoting the interaction of monuments and the public.

**Η κοιμητηριακή βασιλική και το βυζαντινό νεκροταφείο στη θέση Άγιος Γεώργιος,
Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου.**

Νέα δεδομένα από τις σωστικές ανασκαφές στα πλαίσια του έργου Ιονία Οδός

Η σωστική ανασκαφή της 22^{ης} Ε.Β.Α. στα πλαίσια του Υποέργου «Αρχαιολογικές Εργασίες 22^{ης} Ε.Β.Α.» στο έργο Ιονία Οδός στη θέση «Άγιος Γεώργιος» Ευηνοχωρίου, βορειοανατολικά της αρχαίας Καλυδώνας, ολοκληρώθηκε το έτος 2014 τεκμηριώνοντας την διαχρονική χρήση του εκτεταμένου βυζαντινού κοιμητηρίου από την υστερορωμαϊκή έως και την ύστερη βυζαντινή περίοδο καθώς και την θεμελίωση, την χρονική περίοδο κατασκευής και τις φάσεις κατασκευής της τρίκλιτης κοιμητηριακής βυζαντινής βασιλικής. Οι άνω των 600 ανασκαφέντες τάφοι παρέχουν σημαντικά στοιχεία για την ταφική αρχαιολογία της βυζαντινής περιόδου στην περιοχή, καθώς και εθνογραφικές, δημογραφικές και πολιτισμικές ενδείξεις για την κατοίκηση στην θέση. Η παρουσίαση των νέων ανασκαφικών δεδομένων θα ενταχθεί στο πλαίσιο της βυζαντινής τοπογραφίας της ευρύτερης περιοχής του Ευήνου και της Καλυδώνας.

**The cemetery basilica and the byzantine cemetery at Agios Georgios, Evinochori, Mesologgi.
New evidence from the rescue excavations during the construction works of “Ionia Odos”**

The rescue excavations of the 22nd Ephorate of Byzantine Antiquities at the site of Agios Georgios, northeast of Kalydon, part of the archaeological works within the framework of Ionia Odos construction, have completed the recovery and testified the date of an extended cemetery dating from the late roman to the late byzantine period. The rescue excavations have also revealed the foundations and the different phases of the three aisle cemetery basilica. Over than 600 graves have been excavated producing valuable evidence for burial archaeology and burial customs in the byzantine era, demographic, population and cultural indications for the era. The excavation finds will be presented in the context of the byzantine topography of the wider area of Evinos river at Kalydon.

**Λουτρικές εγκαταστάσεις από εκτεταμένο συγκρότημα της ύστερης αρχαιότητας
στον Δρυμό Βόνιτσας**

Το συγκρότημα λουτρών εντοπίστηκε στη βορειοανατολική πλευρά του οικισμού Δρυμός, στα πλαίσια των σωστικών ανασκαφών της 22^{ης} Ε.Β.Α. για το έργο «Κατασκευή Οδικής Σύνδεσης περιοχής Ακτίου με τον Δυτικό Άξονα Βορρά-Νότου». Τοποθετείται στο βορειοανατολικό τμήμα ενός μεγάλου συγκροτήματος της Ύστερης Αρχαιότητας. Τα λουτρά ακολουθούν τον τύπο των μεσαίου μεγέθους αψιδωτών χώρων σε γωνία με ημικυκλικής κάτοψης πισίνες και σώζουν σε πολύ καλή κατάσταση το υπόκαυστο σύστημα θέρμανσης καθώς και το σύστημα παροχής νερού. Διαθέτουν ένα δωμάτιο ψυχρού λουτρού και τρεις χώρους θερμού, δεξαμενές, καθώς και μνημειώδη είσοδο. Θα εξεταστεί η αρχιτεκτονική και η τυπολογία των λουτρών και τα παράλληλά τους κυρίως από τον ελλαδικό χώρο, οι διαδοχικές περίοδοι χρήσης και οι μετασκευές τους, τα κινητά ευρήματα της ανασκαφής και η σύνδεση των λουτρών με τους υπόλοιπους χώρους του κτηρίου.

Bath installations from a Late Antique building complex at the village Drymos, Vonitsa

The baths, placed on the northeast entrance of the modern village Drymos, were excavated during the rescue excavations for the “Construction of the Road Connection of Aktion to the North-South West Branch”. They are located at the northeast corner of a large secular building of Late Antiquity. They belong to the angular row type with apsidal rooms and semicircular piscinae. The hypocaust system is preserved in a very good condition as well as the water supply system. The bath complex consists of a frigidarium with a piscine and three caldaria, rooms for a hot bath, surrounded by cisterns and an entrance. The paper will present the architectural type and the close parallels from mainland Greece, the different phases of use, the finds, the chronology of the baths and the connection to the building complex.

Γλυπτά και νομίσματα από την ανασκαφή παλαιοχριστιανικής βασιλικής στη Ναύπακτο

Κατά τα έτη 1996-1999 πραγματοποιήθηκε από την 8^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων ανασκαφική έρευνα στην Ναύπακτο στο οικοπέδο ιδιοκτησίας Δημητροπούλου. Η ανασκαφή αποκάλυψε το δυτικό τμήμα της μεγάλης πεντάκλιτης Βασιλικής της Ναυπάκτου, καθώς και οικοδομικά λείψανα που χρονολογούνται από τα ρωμαϊκά έως και τα υστεροβυζαντινά χρόνια. Η ανασκαφή έφερε στο φως πλούσιο γλυπτό αρχιτεκτονικό διάκοσμο που μαρτυρεί τη μεγάλη κλίμακα και μεγαλοπρέπεια του κτηρίου. Αξιόλογη ομάδα αποτελούν τα τέσσερα αμφίγλυφα θωράκια που βρέθηκαν στον αίθριο χώρο της βασιλικής. Στην πίσω όψη τους φέρουν, εντός πλαισίου, σταυρό με πεπλατυσμένα τα άκρα του και στην εμπρόσθια ανάγλυφη διακόσμηση γεωμετρικού μοτίβου. Επίσης αράβδωτοι κίονες, κιονόκρανο, πεσίσκοι, βάσεις κιόνων, επίθημα, τμήματα ραβδωτών και στριφτών κιόνων, αμφικίονες, εντάσσονται στα ευρήματα. Ο γλυπτός διάκοσμος χρονολογικά τοποθετείται από τα παλαιοχριστιανικά χρόνια έως και τα βυζαντινά. Από την ανασκαφή περισυλλέχθηκε και μεγάλος αριθμός νομισμάτων (361) συνολικά από τα οποία ελάχιστα έχουν συντηρηθεί. Από το μικρό αριθμό των συντηρημένων νομισμάτων τα περισσότερα αποτελούν φόλλεις και ανώνυμους φόλλεις.

Sculptures and coins from the excavation of a Paleo-Christian basilica in Nafpaktos

During the years 1996-1999 excavations were conducted in the plot ownership Dimitropoulou in Nafpaktos from the 8th Ephorate of Byzantine Antiquities. The excavation revealed the western part of the great five-aisled basilica of Lepanto, as well as building remains dating from the Roman to the late Byzantine years. The excavation brought to light rich sculptural architectural decoration that bears witness to the great scale and grandeur of the building. Among the finds that stand out are four group panels with relief decoration on both sides that were discovered in the Basilica's atrium area. The back side depicts a flying cross within a framework with oblate ends. The front side of the panels bears embossed decoration inspired by geometric patterns. The finds also include non-streaked columns, a capital, colonnetes, bases of columns, a column's suffix, parts of streaked columns and semi-columns. The sculpted decoration spans a period from the Palaeochristian years up to the Byzantine. From the excavation was also collected a large number of coins (361), although very few of them has been conserved.

Νεώτερα Μνημεία του Νομού Αιτωλοακαρνανίας

Η Υ.Ν.Μ.Τ.Ε.Δ.Ε.Π.Ν.Ι. ελέγχει στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της 11 νομούς όπως και από το έτος ιδρύσεώς της το 1980, που διαρθρώνονται σε 12 περιφερειακές ενότητες. Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας ανήκει στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος και είναι από τους μεγαλύτερους νομούς της χώρας μας. Ο νεώτερος κτηριακός πλούτος του (από το 1830 και μετά) είναι ιδιαίτερα σημαντικός με πληθώρα τυπολογιών και μορφών που αποτελούν νησίδες έρευνας για την αρχιτεκτονική και τη νεώτερη ιστορία του τόπου μας. Η Υπηρεσία μας έχει χαρακτηρίσει ως μεμονωμένα μνημεία περί τα 116 κτήρια ή κτίσματα και παράλληλα εποπτεύει 4 ιστορικούς τόπους στο σύνολο του νομού. Σε εξέλιξη βρίσκονται καταγραφές σε διαφορετικές περιοχές του νομού προκειμένου να χαρακτηριστούν κι άλλα κτήρια.

Αναλυτικότερα θα επικεντρωθούμε στα Νεώτερα Μνημεία τα οποία και θα χωρίσουμε σε τρεις βασικές κατηγορίες στις οποίες θα αναφερθούμε ξεχωριστά και είναι:

1. Τα εκπαιδευτικά κτήρια: πρώην και νυν σχολεία και σχολές.
2. Τα μονολειτουργικά κτίσματα και κτήρια έργων υποδομής: πέτρινα γεφύρια, φάροι, και νερόμυλοι.
3. Τα κοσμικά κτήρια: κτίσματα ιδιωτών, τα οποία αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της εκάστοτε τοπικής αρχιτεκτονικής.

Newer monuments of Prefecture of Aitoloakarnania

The Y.N.M.T.E.D.E.P.N.I. controls in the context of its powers 11 prefectures as well as from the year of its foundation in 1980, which are organized into 12 regional sections. The prefecture of Aitoloakarnania belongs to the region of Western Greece and is one of the largest prefectures of our country. The youngest building wealth (from 1830 onwards) is particularly important with many types and styles which are islets for research in the architecture and the modern history of our country. Our service has characterized as isolated monuments about 116 buildings and supervises 4 historical sites throughout the county. Recordings are in progress in different areas of the county to qualify and other buildings.

Specifically, we will focus on the newer Monuments which will divide into three basic categories that we will mention separately and are:

1. educational buildings: former and current schools and colleges.
2. The monofunction buildings and buildings of infrastructure: stone bridges, lighthouses, and watermills.
3. The secular buildings: buildings of private individuals, which are representative samples of the local architecture.

Το αρχαιολογικό έργο στην Κέρκυρα, 2006-2014

Την τελευταία οκταετία συνεχίστηκε η ανασκαφική έρευνα της Η' ΕΠΚΑ η οποία έφερε στο φώς σημαντικά ευρήματα από την αρχαϊκή ως την ρωμαϊκή εποχή στην Κέρκυρα. Παράλληλα ολοκληρώθηκαν πέντε ενταγμένα στο Γ' ΚΠΣ έργα, ενώ σε εξέλιξη βρίσκονται τρία έργα του ΕΣΠΑ (Προστασία και ανάδειξη του Ηραίου στο κτήμα Mon Repos, Συντήρηση και αποκατάσταση του αρχαιολογικού χώρου του Μενεκράτη, Εκσυγχρονισμός και επανέκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Κέρκυρας).

Με την ίδρυση της 21ης ΕΒΑ, το 2006, εντατικοποιήθηκε το έργο της προστασίας των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων του νομού Κέρκυρας και κυρίως της Παλαιάς Πόλης της Κέρκυρας, η οποία από το 2007 έχει ενταχθεί στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO.

Η υλοποίηση τριών έργων ενταγμένων του Γ' ΚΠΣ καθώς και η ολοκλήρωση της ανάδειξης επτά μνημείων και χώρων στα πλαίσια του ΕΣΠΑ (ναοί Παντοκράτορος Λίνιας Χλωμού, Σωτήρος Χριστού Παλαιόπολης, Αγ. Ιακώβου του Πέρσου Παλαιάς Περίθειας, Βυζαντινό Φρούριο Γαρδικίου, Καβοσίδερο Παλαιού Φρουρίου και περιμετρικές οχυρώσεις Παλαιάς Πόλης Κέρκυρας) έφεραν στο φώς νέα στοιχεία για την οχυρωματική αρχιτεκτονική και την εκκλησιαστική τέχνη του νησιού.

Archeological work at Corfu, 2006-2014

In the past eight years, continuing excavations by the 8th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities brought to light important finds from the Archaic till the Roman period in Corfu. At the same time, five projects by the 3rd CSF were completed and three projects of the NSRF are currently under development (Protection and Restoration of Heraeum in the Mon Repos estate, Conservation and Restoration of Menekrates Archaeological site, Retrofit and Reexhibition of the Archaeological Museum of Corfu).

The establishment of the 21st Ephorate of Byzantine Antiquities in 2006, intensified the works on the protection of byzantine and post-byzantine monuments of Corfu prefecture and mainly of the Old Town of Corfu which has been included in the UNESCO World Heritage List since 2007.

The implementation of three projects by the 3rd CSF as well as the completion of the restoration of seven monuments and sites (Churches of Pantocrator at Linia of Chlomos, Saviour Christ at Palaiopolis, St. Jacob the Persian at Old Perithia, St. Theodoros the Stratelates at Old Sinies, the Byzantine Fortress of Gardiki, Kavosidero in the Old Fortress of Corfu and perimetrical fortifications of the Old Town of Corfu) revealed new evidence for the defensive architecture and the ecclesiastical art of the island.

Η οργάνωση της κατοικίας στη Βόρεια Κέρκυρα κατά τους ελληνιστικούς χρόνους βάσει των πρόσφατων ανασκαφικών ερευνών

Η Κέρκυρα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, αναδείχθηκε κατά τους όψιμους αρχαϊκούς χρόνους σε αξιόλογη εμπορική, ναυτική και οικονομική δύναμη. Επακόλουθο της ανάπτυξης αυτής ήταν η δημιουργία πολισμάτων εκτός των ορίων της πόλης, κυρίως στο βόρειο τμήμα του νησιού, σε θέσεις που σχετιζόνταν είτε με παραθαλάσσιες εγκαταστάσεις, είτε με την εκμετάλλευση αγροτικών εκτάσεων.

Η οικιστική οργάνωση στις θέσεις αυτές, σύμφωνα με τα έως τώρα ανασκαφικά δεδομένα, παρουσιάζει ένα περίπλοκο χαρακτήρα. Στην Αχαράβη, σε κοντινή απόσταση από τη θάλασσα, αποκαλύφθηκε μεγάλη αγροικία με κατασκευές σχετιζόμενες με την καλλιέργεια της γης, ενώ στον Πλάτωνα Νυμφών, στην ενδοχώρα της περιοχής, κοντά σε ποτάμι, εντοπίστηκε υπαίθριος χώρος αγροικίας που σχετιζόταν με την καλλιέργεια του γύρω κάμπου. Οι εγκαταστάσεις αυτές δεν εξυπηρετούσαν μόνον τις ανάγκες της στέγασης, αλλά συνδέονταν με τις βιοποριστικές δραστηριότητες των ενοίκων τους.

The residence's planning in Northern Corfu during the Hellenistic period according to recent excavations

In the late Archaic period, ancient Corcyra, due to its geographical position, turned out as an important commercial, naval and economic power. This prosperity contributed to the development of polismata outside the city, especially in the northern part of the island. These sites were related either to coastal facilities, or the exploitation of the land.

These settlements, according to the archaeological data, presented a complicated character. A large farmhouse related to agricultural activities was revealed in the city of Acharavi. In addition, in the hinterland, at the site of Platonas Nymphon, the forecourt of a farmhouse was discovered, closely associated with the cultivation of the surrounding plain. The aforementioned facilities served the residential needs, as well as the economical activities of their owners.

**Ανασκαφικές έρευνες στα οικοπέδα «Δικαστικού Μεγάρου» και «Λυρικού Θεάτρου»
στη βόρεια νεκρόπολη της αρχαίας Κέρκυρας (2000-2007)**

Μεταξύ των ετών 2000 και 2007 δύο μεγάλης κλίμακας σωστικές ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν στη δυτική κλιτύ (οικόπεδο «Δικαστικού Μεγάρου» Κέρκυρας) και τις νοτιοδυτικές υπώρειες (οικόπεδο «Λυρικού Θεάτρου») του λόφου των Φυλακών (λόφος Σωτήρος) αποκάλυψαν ένα ιδιαίτερα εκτεταμένο, και για αυτό το λόγο αντιπροσωπευτικό, τμήμα της βόρειας νεκρόπολης της αρχαίας Κέρκυρας. Ερευνήθηκαν περί τα χίλια (1.000) ταφικά σύνολα (ταφικοί πίθοι, χώροι πρωτογενούς καύσης, ταφικά και τεφροδόχα αγγεία, μονολιθικές σαρκοφάγοι, κεραμοπερίκλειστοι και κεραμοσκεπείς τάφοι, απλοί λάκκοι κ.ά.), δύο ταφικά μνημεία και δύο δρόμοι της εν λόγω νεκρόπολης, που καλύπτουν την χρονική περίοδο από τον 7^ο έως και τον 1^ο π.Χ. αιώνα. Η μελέτη των ευρημάτων από τις δύο αυτές ανασκαφές παρέχει σημαντικές πληροφορίες για την οργάνωση της αρχαίας νεκρόπολης και κυρίως για τη διαχρονική εξέλιξη των ταφικών εθίμων και πρακτικών των κατοίκων της πόλης που ήκμασε στη χερσόνησο της Παλαιόπολης από την Αρχαϊκή έως και το τέλος της Ελληνιστικής περιόδου.

**Rescue excavations at the “Justice Hall” and “Opera House” plots,
in the northern necropolis of ancient Kerkyra (2000-2007)**

Two large-scale rescue excavations took place on the western slope (Corfu “Justice Hall” plot) and the southwestern foot (Corfu “Opera House” plot) of the San Salvatore hill (Prison hill) from 2000 to 2007. The excavations revealed a large, thus representative, part of the northern cemetery of ancient Kerkyra with approximately a thousand tombs (burial pithoi, clay constructions for primary cremation, pot burials, funerary urns, monolithic sarcophagi, tile and pit graves etc.), two burial monuments and two roads within the necropolis, dating from the 7th to the 1st century BC. The study of the findings provide important information not only on the organization of the ancient necropolis but also on the evolution of the funerary customs and practices exercised by the inhabitants of the ancient city that flourished on the peninsula of Palaiopolis from the Archaic to the Late Hellenistic period.

Κοσμήματα από την Κέρκυρα και τη Θεσπρωτία

Τα κοσμήματα που θα παρουσιασθούν προέρχονται: α) από την νεκρόπολη της Κέρκυρας και από διάφορα οικόπεδα που ερευνήθηκαν στην περιοχή της αρχαίας πόλης β) από την πόλη και τη νεκρόπολη των Γιτάνων και άλλα σύνολα της Θεσπρωτίας όπως π.χ. τμήμα του νεκροταφείου του Δυμοκάστρου, του τύμβου του Παραποτάμου αλλά και θέσεων, όπως ο Πύργος του Ραγίου. Στην πρώτη περίπτωση τα κοσμήματα χρονολογούνται από την αρχαϊκή μέχρι και την ελληνιστική εποχή, ενώ στη δεύτερη κυρίως στη ελληνιστική. Σε ορισμένες περιπτώσεις θα παρουσιασθούν και μεταγενέστερα κοσμήματα, όταν αυτά είναι σημαντικά ή δίνουν ιστορικές πληροφορίες.

Jewelry from Corfu and Thesprotia

The jewelry presented here comes from: a) the necropolis of Corfu and various plots investigated in the area of ancient city b) the city and necropolis of Gitana and other sites of Thesprotia e.g. part of the cemetery of Dymokastro, the tumulus of Parapotamos, as well as other places, such as Pyrgos of Ragiou. In the first case the jewels are dated from the Archaic to the Hellenistic period, while in the second mainly in the Hellenistic. In some cases later jewels will be presented, when they are significant or give historical information.

**Αποτελέσματα και εκτιμήσεις του αρχαιολογικού ελέγχου στην όδευση του
αγωγού ΠΟΣΕΙΔΩΝ στο Βόρειο Ιόνιο**

Το 2012 διενεργήθηκε ο υποβρύχιος αρχαιολογικός έλεγχος της όδευσης του υποθαλάσσιου αγωγού φυσικού αερίου Ελλάδας-Ιταλίας. Κατά τον έλεγχο εντοπίστηκαν στο Βόρειο Ιόνιο δύο υστερορωμαϊκά και ένα νεώτερον χρόνων ναυάγια σε βάθη άνω των 1.000 μ. Από τις πρώτες εκτιμήσεις του φορτίου των πλοίων, αυτά χρονολογούνται το μεν ένα τον 4^ο μ.Χ. αιώνα, το δε δεύτερο τον 7^ο μ.Χ. αιώνα. Το τρίτο νεώτερο ναυάγιο χρονολογείται στον 17^ο-18^ο αιώνα. Τα δύο υστερορωμαϊκά ναυάγια μετέφεραν κυρίως αμφορείς από την Βόρεια Αφρική. Από τις εικόνες που καταγράφηκαν φαίνεται ότι το φορτίο τους ήταν ετερογενές και το φορτίο απάρτιζαν και άλλα αντικείμενα και αμφορείς. Τα νέα αυτά αρχαιολογικά στοιχεία, συμβάλλουν στην κατανόηση του θαλάσσιου εμπορίου και των μεταφορών της συγκεκριμένης περιόδου και περιοχής και δίνουν νέες προοπτικές στις υποθαλάσσιες έρευνες στην περιοχή του Ιονίου.

**Results and estimations of the archaeological research at the route of the
pipeline POSEIDON at the North Ionian Sea**

In 2012, during an archaeological survey at the route of a future Greek-Italian gas pipeline, at the North Ionian Sea, between Corfu and Taranto, have being located two late roman shipwrecks at a depth over 1.000 m. From the first evaluation of the cargo, it seems that both of them were transporting amphorae datable to the 4th and the 7th century A.D., as also a third one probably of the 17th-18th century A.D. These two ships wanted probably to reach the Adriatic region and seem to be a supplementary proof for the intense trade activities at this area. As the Ionian Sea is considered as one of the safest seas for navigation, the presence of these two news shipwrecks, gives a new perspective for the archaeological underwater research at this area.

Ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων της Κεφαλονιάς μέσω Ε.Σ.Π.Α.

Στην παρούσα ανακοίνωση πραγματοποιείται μία σύντομη παρουσίαση των έργων Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013 που υλοποιούνται στο νησί της Κεφαλονιάς και στοχεύουν στην ανάδειξη κάποιων από τους σημαντικότερους αρχαιολογικούς χώρους. Τα έργα αφορούν αφενός στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάζουν οι αρχαιολογικοί χώροι και αφετέρου στην ανάδειξη τους, ώστε να καταστούν επισκέψιμοι. Μέχρι σήμερα έχουν ήδη αναδειχθεί μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων (Γ' Κ.Π.Σ., INTERREG III) σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι της Κεφαλονιάς και Ιθάκης ενώ η μέχρι πρότινος εικόνα των υπολοίπων χώρων του νησιού βελτιώνεται με τις εργασίες που υλοποιούνται στο πλαίσιο του Ε.Σ.Π.Α.

The promotion of Cephalonian archaeological sites via the N.S.R.F. programme

In this paper there is a brief presentation of the integrated works on N.S.R.F. 2007-2013 programme that have been carried out at the island of Cephalonia aiming to the enhancement and configuration of some of the most important archaeological sites of the island. On the one hand, these works were conducted in order to cope with some serious problems of the sites and on the other hand in order to transform them into visited areas for the public. Until today many important archaeological sites at Cephalonia and Ithaca have been promoted via European programmes (e.g. Third Community Support Framework, INTERREG III), whereas the rest of the sites are being improved via the current works of the N.S.R.F. programme.

**Ανασκάπτοντας κοινωνικούς θεσμούς στο Νεολιθικό Ιόνιο:
Η μαρτυρία από τις βλητικές αιχμές του Σπηλαίου Δράκαινα στην Κεφαλονιά**

Το μεγάλο σύνολο βλητικών αιχμών από πυριτόλιθο (άνω των 200) που αποκαλύφθηκε κατά τις ανασκαφές των ετών 1992-2005 στις νεολιθικές επιχώσεις του Σπηλαίου Δράκαινα (περ. 5.600-3.700 cal BC) στο φαράγγι του Πόρου, στα ΝΑ παράλια της Κεφαλονιάς, θα αποτελέσει αντικείμενο συγκριτικής ανάλυσης (π.χ. τεχνολογία παραγωγής, μορφο-λειτουργικοί χαρακτήρες, πρώτες ύλες, σύνδεση με κοινωνικά ή άλλα δίκτυα, σχέση με τα κατάλοιπα οστών άγριας πανίδας και το κυνήγι) με στόχο την προσέγγιση κοινωνικών και συμβολικών διαστάσεων της κατασκευής και χρήσης τους στην ευρύτερη προϊστορική κοινωνία του Ιονίου πελάγους.

**Excavating social institutions in the Neolithic Ionian islands:
Evidence from the projectile points of Drakaina Cave, Cephalonia**

A large assemblage of projectile points made of flint (in excess of 200 specimens), was unearthed during the 1992-2005 excavation seasons from the Neolithic deposits of Drakaina Cave (c. 5.600-3.700 cal BC) in the Poros gorge, SE Cephalonia. In this paper a comparative analysis will be presented (e.g. manufacture technology, morpho-functional features, raw materials, relationship with the wild fauna osteological material and hunting), aiming at the evaluation of social and symbolic aspects of projectile manufacture and use in the broader social environment of the Ionian archipelago.

Μυκηναϊκή Κεφαλονιά: Οι πρόσφατες ανασκαφικές έρευνες στο νησί

Στην παρούσα ανακοίνωση πραγματοποιείται μία σύντομη παρουσίαση των νέων αρχαιολογικών δεδομένων που αφορούν θέσεις της Υστεροελλαδικής περιόδου και προέκυψαν κατά τη διάρκεια ανασκαφών της ΛΕ΄ Ε.Π.Κ.Α. στο νησί της Κεφαλονιάς. Παρά τον πλούτο των ευρημάτων και το σημαντικό αριθμό των θέσεων που ερευνήθηκαν στο παρελθόν, η γνώση μας για τη Μυκηναϊκή περίοδο στο νησί εμφανίζεται κάπως μονόπλευρη καθώς τα γνωστά κατάλοιπα προέρχονται κατεχοχόν από νεκροταφεία. Από την άποψη αυτή, η ύπαρξη τουλάχιστον δύο νέων θέσεων με οικιστικά κατάλοιπα αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τη σφαιρική κατανόηση και προσέγγιση της Υστεροελλαδικής περιόδου τόσο στην Κεφαλονιά όσο και στην ευρύτερη περιοχή του νότιου Ιονίου.

Mycenaean Cephalonia: Recent archaeological investigations on the island

In this paper an attempt is being made to present briefly some of the new archaeological data coming from recent excavations of the 35th Ephorate on Late Helladic sites. The Mycenaean period is well investigated at Cephalonia since the excavations on contemporary sites were initiated more than a century ago. Indeed, there is an enormous amount of finds coming from several excavated cemeteries or isolated tombs. Nevertheless, our knowledge on the island's Late Helladic period appears to be one-sided since the related material comes almost exclusively from burial grounds and there is a dearth of archaeological data from contemporary settlements. The recent discovery of two new settlement sites fills partly this archaeological gap and sheds light on Late Helladic period in Cephalonia and the rest of the southern Ionian islands in general.

Αρχαία Σάμη: Διαχρονική κατοίκηση μέσα από τα πρόσφατα ανασκαφικά δεδομένα

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται εν συντομία τα αρχαιολογικά δεδομένα που έχουν προκύψει την τελευταία δεκαετία από τις σωστικές ανασκαφικές έρευνες της ΛΕ΄ Ε.Π.Κ.Α. στην περιοχή της Σάμης, από τα οποία προκύπτει η διαχρονική κατοίκηση της από την πρωτοελλαδική περίοδο. Κυρίως το έργο «Αποχέτευση ακαθάρτων και ομβρίων υδάτων - Εγκατάσταση Βιολογικού καθαρισμού Σάμης», ενταγμένο στο Γ΄ Κ.Π.Σ., υπήρξε η αφορμή για την αποκάλυψη σημαντικότερων μνημείων και κινητών ευρημάτων που επιτρέπουν την ανασύνθεση της αρχαίας πόλης σε επίπεδο τόσο τοπογραφίας όσο και καθημερινού βίου (ιδιωτικού και δημόσιου).

Ancient Sami: Timeless habitation through recent archaeological data

In this paper there is a brief presentation of archaeological data coming from several rescue excavations of the 35th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities at the area of Sami during the last decade. The new data suggest a diachronic habitation of Sami since the Early Helladic period. The main reason that led to the exposure of extremely important monuments and movable finds was the placement of Sami's biological processing installation, a work that was integrated in the Third Community Support Framework. The several archaeological finds permit the partial reconstruction of the ancient city's topography and everyday life (private and public).

Ταφική αρχιτεκτονική και ταφικές πρακτικές στην αρχαία πόλη Πάνορμο Κεφαλονιάς

Στο βορειοανατολικό τμήμα της Κεφαλονιάς, στον παραδοσιακό οικισμό Φισκάρδου, ήρθαν στο φως τα τελευταία χρόνια κατάλοιπα μιας αρχαίας πόλης, που ταυτίζεται με τον αρχαίο Πάνορμο των πηγών, που ιδρύθηκε και άκμασε κατά τους ρωμαϊκούς και υστερορωμαϊκούς χρόνους. Από τα χαρακτηριστικότερα και εντυπωσιακότερα μνημεία, για τα δεδομένα μιας επαρχιακής πόλης των ρωμαϊκών χρόνων, όπως εκείνης του Πανόρμου είναι τα ταφικά. Εντοπίζονται διάσπαρτα στα όρια της αρχαίας πόλης και σε συνδυασμό με ένα εκτεταμένο νεκροταφείο δημόσιου χαρακτήρα παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για την τοπογραφία της πόλης, τις αρχιτεκτονικές μορφές, τις κοινωνικές δομές, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τα ήθη και τα έθιμα της, μαρτυρώντας παράλληλα σαφείς επιρροές από σύγχρονες ιταλικές και μεγάλες πόλεις του ελλαδικού χώρου. Το γεγονός δε, ότι απαντώνται περισσότεροι του ενός τύπου ταφικών μνημείων σε συνδυασμό με την σχετικά καλή διατήρησή τους επιτρέπει μία πρώτη κατηγοριοποίησή τους. Ενώ, τέλος προς διερεύνηση παραμένει ο συσχετισμός τους με άλλα σημαντικά μνημεία της πόλης, με τα οποία βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση.

Funerary architecture and funerary practices of the ancient city Panormos at Cephalonia

In the northeastern part of Cephalonia and within the traditional village of Fiskardo, ancient remains of a town were unearthed recently. According to ancient sources it is identified with Panormos, a town which was founded and flourished during the Roman and Late Roman era. Among the most striking and impressive monuments of a provincial city such as Panormos were the funerary monuments, which were found scattered within the boundaries of the ancient city. Their parallel existence with a large public cemetery provides additional information about the town's topography, architectural forms, social structures, religious beliefs and customs of its inhabitants. Moreover, there are clear influences from contemporary Italian and also other Greek cities. The facts that more than one type of funerary monuments is available and their state of preservation is relatively good give space for their categorization. Lastly, their correlation with other important monuments which are in close proximity has not yet been clarified.

**Διερευνώντας μια ενδεχόμενη κεραμική κοινή Δυτικής Ελλάδας:
Υστεροαρχαϊκή και Κλασική κεραμική από την Βόρεια Ιθάκη**

Η Υστεροαρχαϊκή και Κλασική (ca. 500-325 π.Χ.) κεραμική από τη βορειοδυτική Ελλάδα και τα νησιά του Ιονίου εξακολουθεί να είναι λίγο γνωστή. Εδώ γίνεται μια πρώτη παρουσίαση μιας ομάδας κεραμικής αυτής της περιόδου η οποία προέρχεται από έξι κλειστά σύνολα καλά χρονολογημένα από Αττικά και Κορινθιακά αγγεία. Η κεραμική που προσδιορίζεται ως Ιθακήσια εξετάζεται ως προς την εξέλιξη των σχημάτων και των επιλογών διακόσμησης. Θα υποστηριχθεί ότι η Ιθακήσια κεραμική εμφανίζει ισχυρή συγγένεια με την σύγχρονη Ηλειακή και Ηπειρώτικη κεραμική, π.χ. η χρήση της διακόσμησης κατηγορίας «Δυτικής Κλιτύος» με εγχάραξη ήδη από τον 4^ο αιώνα π.Χ. Οι στόχοι της ανακοίνωσης είναι αφενός μεν να παράσχει ορισμένα σταθερά χρονολογικά σημεία για μια προκαταρκτική περιφερειακή τυπολογική ακολουθία, αφετέρου δε να εξετάσει μέσα από την συζήτηση το ενδεχόμενο ύπαρξης τόσων κοινών στοιχείων ώστε να δικαιολογούν μια κεραμική κοινή δυτικής Ελλάδας.

**Testing a Western Greek pottery koine:
Late Archaic and Classical pottery from northern Ithaca**

Late Archaic and Classical (ca. 500-325 BC) pottery from north-western Greece and the Ionian Islands is still poorly known. This paper offers a first presentation of a recently recovered group of Late Archaic and Classical fine ware pottery from northern Ithaca, retrieved from six closed find-groups well dated by Attic and Corinthian imports. The pottery identified as Ithacan is examined with regard to shape and decoration development. It will be argued that the Ithacan pottery shows strong affinities with the contemporary Elean and Epirote pottery in shape and decorative schemes, such as the employment of the “West-Slope” decoration with incision already in the 4th century BC. The objectives of this paper is to provide some fixed chronological points for building a preliminary regional typological sequence, as well as consider the possibility of existence of common elements that could eventually suggest a Western Greek pottery koine.

Το αρχαιολογικό έργο στη Ζάκυνθο

Η αρχαιολογική έρευνα στο νησί της Ζακύνθου υπήρξε μέχρι σήμερα εξαιρετικά περιορισμένη, με αποτέλεσμα τα υλικά κατάλοιπα των προϊστορικών και των ιστορικών χρόνων που έχουν εντοπιστεί να δίνουν μία αποσπασματική εικόνα του παρελθόντος του. Η μοναδική συστηματική ανασκαφή μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1953 έφερε στο φως μυκηναϊκό νεκροταφείο στη θέση «Καμπί». Κατά τις δεκαετίες του '80 και του '90 η ανασκαφική έρευνα στο Κάστρο Ζακύνθου, που κατά κύριο λόγο στόχευε στην αποκάλυψη των βυζαντινών και μεταβυζαντινών ναών στο εσωτερικό του, απέδωσε σαφείς ενδείξεις για τη διαχρονική κατοίκηση του χώρου από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και το 19^ο αιώνα. Στο πλαίσιο ερευνητικού προγράμματος του Ολλανδικού Ινστιτούτου Αθηνών από το 2005 και εξής πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη επιφανειακή έρευνα στη ΝΑ Ζάκυνθο, η οποία οδήγησε στον εντοπισμό δειγμάτων οίκησης των μυκηναϊκών και των κλασικών χρόνων. Παράλληλα, σημαντικά εκκλησιαστικά μνημεία της Ενετοκρατίας αποκαταστάθηκαν και αναδείχθηκαν στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων έργων.

The archaeological fieldwork in Zakynthos

Archaeological research on the island of Zakynthos has been quite limited and, as a result, the up till now located material remains of prehistoric and historic times provide only a fragmentary picture of the past. The only systematic excavation conducted after the destructive earthquakes of 1953 has brought to light a Mycenaean cemetery at the site of «Kampi». In the 1980's and 1990's excavation research in the Castle of Zakynthos, which mainly aimed at unearthing Byzantine and Post-Byzantine temples in its interior, brought forward clear evidence of local diachronic habitation from prehistoric times to the 19th century, inclusive. An extensive surface survey in SE Zakynthos that was carried out in the course of an ongoing since 2005 research project of the Netherlands Institute at Athens led to the location of habitation traces of the Mycenaean and Classical times. Meanwhile, important ecclesiastical monuments of the Enetocracy have been restored and reinstated as part of co-financed projects.

**Νέες έρευνες για την Εποχή του Λίθου στη Θεσπρωτία, Αιτωλοακαρνανία και τα
Ιόνια νησιά (2004-2014)**

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των ερευνών της τελευταίας δεκαετίας (2004-2014) που διεξάγονται από την υπογράφουσα σε συνεργασία με τις Εφορείες Αρχαιοτήτων και Ξένα Ιδρύματα στη ΒΔ Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά (επιφανειακή έρευνα στο Μέσο Καλαμά Θεσπρωτίας, μελέτη αρχαιολογικού υλικού από τις έρευνες στη Πλαγιά Αιτωλοακαρνανίας και τις ανασκαφές στο σπήλαιο Γράβα και στο Σιδάρι της Κέρκυρας, Zakynthos Archaeology Project). Τα αποτελέσματα αυτά εντάσσονται στα ήδη διαθέσιμα δεδομένα συνθέτοντας μια νέα εικόνα για τη Μέση και Ύστερη Παλαιολιθική, τη Μεσολιθική και τη Νεολιθική στη περιοχή. Συζητούνται οι ιδιαιτερότητες της έρευνας κυρίως στο νησιώτικο χώρο αλλά και τα μεθοδολογικά προβλήματα που προκύπτουν στη προσπάθεια συγκρότησης ενός χρονοπολιτισμικού πλαισίου.

New researches for the Stone Age in Thesprotia, Aetoloacarnania and the Ionian Islands (2004-2014)

This paper presents the results of the researches carried out in the last decade (2004-2014) by the author in collaboration with the Ephorates of Antiquities and Foreign Institutions in Northwestern Greece and the Ionian Islands (fieldwork in the Middle Kalamas valley in Thesprotia, study of archaeological material from the survey in Plaghia peninsula, Aetoloakarnania and excavations in the cave of Grava and Sidari, Corfu as well as Zakynthos Archaeology Project). These results are considered in relation with the available data and complete the overview for the Middle and Late Palaeolithic, the Mesolithic and Neolithic in the area. We discuss also the particularities of the archaeological research, mainly in the insular domain, and the methodological problems that arise in trying to set up a chronocultural framework.

Νέα δεδομένα για την παρουσία των Νεάντερταλ στη ΒΔ Ελλάδα και τα νησιά του Ιονίου

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται νέα στοιχεία από υπαίθριους χώρους χρήσης της Μέσης Παλαιολιθικής. Τα νέα δεδομένα, που προκύπτουν από τις πρόσφατες και εν εξελίξει έρευνες στην περιοχή Θεσπρωτία (Φινλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών σε συνεργασία με ΛΒ' Ε.Π.Κ.Α.) και Εσωτερικό Αρχιπέλαγος Ιονίου (Πανεπιστήμιο Κρήτης σε συνεργασία με ΛΣΤ' Ε.Π.Κ.Α.) σε συνδυασμό με τις έως τώρα δημοσιευμένες θέσεις, μαρτυρούν σημαντικές τεχνικές, νοητικές και κοινωνικές δεξιότητες για τις ομάδες των ανθρώπων του Νεάντερταλ που έζησαν στη ΒΔ Ελλάδα και στα νησιά του Ιονίου.

New data on Neanderthal presence in NW Greece and the Ionian islands

This paper presents new data from Middle Palaeolithic open-air sites. These data, coming from recent and ongoing research programs in the region Thesprotia (Finish School in Athens in collaboration with the 32nd Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities) and Inner Ionian Sea Archipelago (University of Crete in collaboration with the 36th Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities), in addition to the already published material attest significant technical, cognitive and social capacities for the groups of Neanderthals who lived in NW Greece and the Ionian islands.

Η ανασκαφική δραστηριότητα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην Ήπειρο

Η ανασκαφική δραστηριότητα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην Ήπειρο εγκαινιάζεται από τον καθηγητή Σ. Δάκαρη το 1975, όταν επανέρχεται στη θέση του στο Πανεπιστήμιο (1974) και συνεχίζει τις ανασκαφές της Αρχαιολογικής Εταιρείας στο Νεκρομαντείο (1975-1979), τη Δωδώνη (1981-1996) και την Κασσώπη (1977-1983), ενώ συγχρόνως ανασκάπτει και στο Όρραον (1976-1981).

Μετά το θάνατό του οι συνεργάτιδές του, Χρ. Σούλη, Α. Βλαχοπούλου και Κ. Γραβάνη, αναλαμβάνουν τις έρευνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας στη Δωδώνη (1996-2006), ενώ παράλληλα η υπογράφουσα συνεργάζεται με την Ι. Ανδρέου στη διενέργεια ανασκαφών στην Πανεπιστημιούπολη Δουρούτης (1995-2006).

Η παρούσα ομιλία αναφέρεται στις ανασκαφικές έρευνες στους ανωτέρω χώρους, οι οποίες, διεξήχθησαν με την αμέριστη οικονομική, τεχνική και ηθική υποστήριξη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων μεταξύ των άλλων χορηγών. Στις ανασκαφές έλαβαν μέρος πολλοί φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής, οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν τόσο στις εργασίες πεδίου, όσο και στις εργασίες για την επεξεργασία του αρχαιολογικού υλικού.

The University of Ioannina excavation activities in Epirus

The excavation activities of the University of Ioannina in Epirus began in 1975 by Prof. S. Dakaris, when he returns to his position at the University (1974) and continues the excavations of the Archeological Society at Nekroman-teio (1975-1979), Dodona (1981-1996) and Cassope (1977-1983), while at the same time he is excavating at Or-raon (1976-1981).

After his death his associates, Chr. Souli, A. Vlachopoulou and K. Gravani, take over the investigations of the Archeological Society at Dodona (1996-2006), while in parallel the author collaborates with I. Andreou in the undertaking of excavations at the University Campus of Dourouti (1995-2006).

This contribution discusses the excavations at the aforementioned sites, which were conducted with the unre-served financial, technical and moral support of the University of Ioannina, among other sponsors. Several stu-dents from the School of Philosophy participated in the excavations and were trained both in conducting fieldwork, as well as in processing the archaeological material from the excavations.

Έρευνα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στις επιγραφές της Ηπείρου και των Ιονίων νήσων

Παρουσιάζονται οι φάσεις της έρευνας στις επιγραφές διαφόρων μουσείων και συλλογών της Ηπείρου και των κυριότερων νησιών του Ιονίου κατά την διάρκεια επανειλημμένων αποστολών με ευρεία συμμετοχή φοιτητών. Κύριος στόχος είναι η μελέτη όχι μόνον του κειμένου αλλά και των λίθων-φορέων και αποτέλεσμα μία πλούσια συλλογή εκτύπων, τα οποία αποτελούν βάση εργασιών των φοιτητών και εξυπηρετούν τις ανάγκες του μαθήματος. Ακολουθεί προσπάθεια συνθετικής και συγκριτικής αποτίμησης των «Επιγραφικών» του εκτεταμένου αυτού γεωγραφικού χώρου. Την ανακοίνωση συμπληρώνουν διορθώσεις στο κείμενο και τεχνικές παρατηρήσεις στην μορφή μεγάλης αμφίγραφης χάλκινης πινακίδας από την Δωδώνη.

Research concerning inscriptions from Epirus and the Ionian islands by the University of Ioannina

In this paper the different phases of research on inscriptions from various museums and collections from Epirus and the Ionian islands are presented. This project was carried out by successive missions in which students also took part. Its main purpose is the study not only the textual aspects of the inscriptions but the nature of the supporting stones as well. The outcome is a rich collections of squeezes, which is serve as basis for students' assignments and for the aims of the different courses. An attempt for a synthetic and comparative evaluation of the various epigraphic dossiers from different cities and regions of this vast area is made. This paper is completed by corrections and technical observations on a large bronze tablet from Dodona.

**Διατροφή και οικονομία στην ελληνιστική Ήπειρο μέσα από τα αρχαιοβοτανικά κατάλοιπα:
Η περίπτωση του «Νεκρομαντείου» Αχέροντα και της Επισκοπής Σερβιανών**

Η μελέτη των φυτικών καταλοίπων από δύο ελληνιστικές θέσεις στην Ήπειρο παρέχει μοναδικές πληροφορίες για τις διατροφικές προτιμήσεις και τις αγροτικές πρακτικές των κατοίκων της περιοχής καθώς είναι γνωστό ότι η Ήπειρος αποτελεί *terra incognita* για αρχαιοβοτανικές έρευνες. Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται προκαταρκτικά αποτελέσματα από το Νεκρομαντείο του Αχέροντα και την Επισκοπή Σερβιανών. Πλούσιες συγκεντρώσεις αγροτικών προϊόντων διατηρήθηκαν σε απανθρακωμένη μορφή στις αποθήκες της κάθε θέσης εξαιτίας καταστροφών από φωτιά. Μέσα από την μελέτη αυτή φωτίζονται όψεις της ανθρώπινης δραστηριότητας στο μικροπεριβάλλον της κάθε θέσης ξεχωριστά αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Μια ποικιλία δημητριακών, οσπρίων και φρούτων καλλιεργούνται με πολύ συχνή και σημαντική την παρουσία των κουκιών. Επίσης σημαντικό ρόλο κατέχουν οι ελιές και τα σταφύλια. Σε κάθε θέση παρατηρούνται διαφοροποιήσεις σχετικά με το φάσμα των φυτών που χρησιμοποιούνται που μπορεί να οφείλονται σε διαφορετικά μικροπεριβάλλοντα αλλά και σε διαφορετικές πολιτισμικές επιλογές. Η μελέτη μπορεί να συμβάλει στη διερεύνηση συγκεκριμένων κοινωνικο-οικονομικών πρακτικών που σχετίζονται με τις στρατηγικές διαβίωσης και με τις εμπορικές συναλλαγές των κατοίκων.

**Diet and economy at Hellenistic Epirus on the basis of archaeobotanical research:
The case studies of “Nekromanteion” at Acheron and Episkopi at Serviana**

Archaeobotanical research from two sites situated in the area of Epirus, *terra incognita* as far as archaeobotanical research is concerned, provides rare information about dietary habits and aspects of agricultural economy in the Hellenistic era. The sites in study are Nekromanteion of Acheron and Episkopi at Serviana. Large quantities of agricultural products have been preserved in charred form due to destruction events. This presentation gives preliminary results of the archaeobotanical research. A great range of crops including cereals and pulses were stored in various rooms. Among pulses, broad beans outnumber all other pulses and are found frequently. Fruits are quite important in both sites since rich concentrations of grape pips and olives are found. A different range of plant species were used in each site providing possibly evidence of different land use, cultural choices and socioeconomic practices.

*Χρήστος Σταυράκος, Κατερίνα Κοντοπανάγου, Στέφανος Κορδώσης, Φανή Λυτάρη,
Χρήστος Τσατσούλης, Ηλίας Πινακούλιας / Christos Stavrakos, Katerina Kontopanagou,
Stefanos Kordosis, Fani Lytari, Christos Tsatsoulis, Ilias Pinakoulis*

**Το ερευνητικό πρόγραμμα «Οι κτιτορικές επιγραφές των χριστιανικών μνημείων της Ηπείρου
(4^{ος}-18^{ος} αιώνας)». Νέες προσεγγίσεις και δυνατότητες**

Το κύριο ερευνητικό πεδίο του προγράμματος αποτελούν οι επιγραφές και τα πορτραίτα των δωρητών των χριστιανικών μνημείων της Ηπείρου (4^{ος}-18^{ος} αιώνας) σε σύνδεση με την ιστορία της περιοχής και το ευρύτερο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον. Οι επιγραφές αποτελούν μία εξαιρετικά σημαντική πηγή πληροφοριών και μέσω αυτών αναδεικνύεται τόσο η ιστορία του μνημείου όσο και η περιοχή στην οποία βρίσκεται. Το παρόν πρόγραμμα δημιούργησε ήδη ένα ηλεκτρονικό Corpus σε μία ιστοσελίδα, όπου οι επιγραφές παρουσιάζονται με τις σύγχρονες μεθόδους της Επιγραφικής.

**The project “The donor inscriptions of christian monuments in Epirus (4th-18th centuries)”:
New approach and possibilities**

As a launching point for the proposed project, we have chosen the donor and dedicatory inscriptions of the Christian monuments of Epirus (4th-18th centuries) and the portraits of the donors in conjunction with the monuments themselves and the wider modern social environment. The inscriptions comprise a significant historical source which provides us with information not only concerning the monument on which they can be found but also the greater social-historical context. The present project will essentially create an e-Corpus in which the inscriptions will be presented according to the most recent advance in Epigraphy on an international level.

Εργασίες αποκατάστασης, κατά την τελευταία δεκαετία, σε υδροκίνητα συγκροτήματα της Ηπείρου

Τα ποτάμια της Ηπείρου, με την πλούσια ροή τους, έδωσαν την ευκαιρία στους Ηπειρώτες μαστόρους να εκμεταλλευτούν την ενέργεια που παράγεται από την υδροκίνηση κατασκευάζοντας κτίρια αλλά και μηχανισμούς που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες των κατοίκων για άλεσμα, την επεξεργασία των μάλλινων υφαντών και ρούχων, αλλά και για τον καθαριότητά τους.

Οι νερόμυλοι, σε συνδυασμό με τα μαντάνια και τις νεροτριβές, εξυπηρέτησαν βασικές ανάγκες και προσέφεραν μεγάλη βοήθεια στο ντόπιο πληθυσμό και είναι κατανοητό γιατί αυτά τα πρωτόγονα και απλά εργαστήρια της προβιομηχανικής εποχής αποτελούν μνημεία του πολιτισμού μας και της τεχνολογίας, άξια να καταγραφούν να ερευνηθούν και να διασωθούν.

Η παρουσίαση αφορά στις εργασίες αποκατάστασης, κατά την τελευταία δεκαετία, σε υδροκίνητα συγκροτήματα που επιτελέστηκαν από την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Ηπείρου (πρώην 6^η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων) με την παρουσίαση των πιο χαρακτηριστικών έργων π.χ. Ματσουκίου, Καλαρριτών, Βουλιάστας, κ.λπ.

Restoration works during the last decade in water moving units of Epirus

The rivers of the Epirus, with their rich material flow, gave the opportunity to the technicians of Epirus to take advantage of the energy generated by water power by constructing buildings and mechanisms that served the needs of residents for grinding mill, for the processing of wool textiles and clothing, and for their cleanliness. The water mills, in combination with traditional washing tubs and the procedure of washing in water, were useful for the basic needs and offered great help to the local population and it becomes clear why these primitive and simple pre-industrial workshops are monuments of our civilization and technology, worthy to be recorded, investigated and preserved.

The presentation concerns about the restoration work during the last decade, in water moving units done by the Department of Contemporary Monuments and Technical Works of Epirus (6th Ephorate of Contemporary Monuments) by presenting the most typical example projects such as Matsouki, Kalarrites, Vouliasta, etc.

Φαρικό δίκτυο στα νότια νησιά Ιονίου και στην ακτογραμμή του Νομού Αιτωλοακαρνανίας

Το φαρικό δίκτυο των Νοτίων νήσων του Ιονίου και της ακτογραμμής του Νομού Αιτωλοακαρνανίας είναι κατασκευασμένο μεταξύ των ετών 1870-1920 και αποτελεί συνέχεια του φαρικού δικτύου που μέχρι στις μέρες μας είναι σε πλήρη λειτουργία και χρησιμότητα. Πρόκειται για μονολειτουργικά κτίσματα με τα παρακολουθήματά τους που αφορούν κυρίως την ενδιαίτηση και σε λίγες περιπτώσεις την οχύρωση του πύργου του φάρου.

Στο δίκτυο αυτό ανήκουν οι κάτωθι φάροι:

- 1) Φάρος στα Στροφάδια,
- 2) Φάροι στο Κερί, Σκοινάρι και στο Κρυονέρι στη Ζάκυνθο,
- 3) Φάροι στο Γερογόμπο, στους Βαρδιάνους, στο Φισκάρδο και των Αγίων Θεοδώρων στην Κεφαλονιά,
- 4) Φάροι στη νησίδα της Οξειάς και στον Αϊ Σώστη στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου Νομού Αιτωλοακαρνανίας. Σε συνέχεια, με διεύθυνση ανατολική προς τον Κορινθιακό κόλπο στα όρια της Αιτωλοακαρνανίας, υπάρχουν οι φάροι του Κάστρου του Αντιρρίου και του Κάστρου της Ναυπάκτου (Καστρόφαροι).

The lighthouse network of the southern Ionian islands and the coastline of Aitoloakarnania

The lighthouse network of the Southern Ionian Islands and coastline of prefecture of Aitoloakarnania is constructed between the years 1870-1920 and is a continuation of the lighthouse network that until nowadays is in full operation and usefulness. This is for monofunction buildings with their followers' buildings on their accommodation and in a few cases the fortification of the Tower of the lighthouse.

In that network belong the following lighthouses:

- 1) Lighthouse at Strofadia,
- 2) Lighthouses on Keri, Skoinari and in Kryoneri in Zakynthos,
- 3) Lighthouses in Gerogompo, in Bardianous, in Fiskardo and Saint Theodore in Kefalonia,
- 4) Lighthouses on the islet of Oxeias and in the Ai Sosti to the lagoon of Mesologgi of prefecture of Aitoloakarnania. As a sequel, with an eastern direction towards Korinthian gulf in the limits of prefecture of Aitoloakarnania, there are the lighthouses of the castle of Antirio and of the castle of Nafpaktos (Castlelighthouses).

**Κωνσταντίνος Καραπάνος:
Πολιτικός βίος, κοινωνική επιρροή και αρχαιολογικές αναζητήσεις**

Η παρουσία του Αρτινού Κωνσταντίνου Καραπάνου, περί τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τις αρχές του 20^{ου}, δύναται να αξιολογηθεί, μέσα από μία πολύπτυχη διαδρομή σε ποικίλους τομείς της δημόσιας ζωής. Άλλωστε, πρωτίστως, συνέβαλε καθοριστικά στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας και των νέων δομών του Ελληνικού κράτους έως και τους Βαλκανικούς Πολέμους. Σκοπός της επιτοίχιας ανακοίνωσης, συνεπώς, είναι να αναδείξει τις πολιτικές, επιστημονικές, οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις της δράσης του Κωνσταντίνου Καραπάνου, ο οποίος, σε σχέση με τον Ηπειρωτικό χώρο, διεξήγαγε ανασκαφές στην περιοχή της αρχαίας Δωδώνης το διάστημα από το 1875 έως το 1877. Ακολούθως, μέρος των ευρημάτων από την ανασκαφή δώρισε στο Νομισματικό Μουσείο, όπως και στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, του οποίου η πρώτη μεγάλη αίθουσα φέρει το όνομά του. Πάντως, η συγκεκριμένη δραστηριότητά του, δεν θα μπορούσε να μην προσεγγιστεί παραλλήλως και με την διπλωματική, βουλευτική και υπουργική του ιδιότητα, καθώς και με τις τραπεζικές του ενασχολήσεις.

**Constantine Karapanos:
Politics, social influence and archaeological searches**

The presence of Constantine Karapanos, from Arta, in late 19th century and early 20th century, could be assessed through a multi-faceted way in various areas of public life. Moreover, initially, he was contributed with a decisive way in the formation of national identity and new structures of the Greek state until the Balkan Wars. The aim of the poster is to highlight the political, scientific, economic and social dimensions of Constantine Karapanos's activity, which concludes excavations in Epirus, and particularly in the ancient Dodona, on a period from 1875 to 1877. Subsequently, part of the archaeological findings from the excavations, donated to the Numismatic Museum, and to the National Archaeological Museum, whose first great hall bears his name. In any case, his specific activity could not be accessed in parallel with the diplomatic, parliamentary and ministerial capacity, and with the bank's pastimes.

Μία θέση της Μέσης Εποχής του Χαλκού στο λεκανοπέδιο των Ιωαννίνων

Το καλοκαίρι του 2010 στη θέση «Παλαμπούτι» στην περιοχή Κάτω Νεοχωρόπουλου Ιωαννίνων ανασκάφηκε στο οικόπεδο φερόμενης ιδιοκτησίας ΑΡΩΓΗ ΗΠΕΙΡΟΥ Α.Ε. εγκατάσταση προϊστορικών χρόνων με εκτεταμένα στρώματα καταστροφής. Η ανασκαφή του οικοπέδου έγινε σε δύο φάσεις: από το τέλος Μαΐου 2010 έως το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου και από τον Αύγουστο του 2011 έως το τέλος Δεκέμβριου της ίδιας χρονιάς, χωρίς όμως να ολοκληρωθεί. Όπως συνάγεται από τα έως τώρα στοιχεία, πρόκειται για μια αγροτική εγκατάσταση, άγνωστης επί του παρόντος έκτασης, η οποία χρονολογείται σύμφωνα με τη ραδιοχρονολόγηση των οργανικών υλικών σε δείγματα χώματος που συνελέγησαν από τον χώρο, στη Μέση Εποχή του Χαλκού. Η κατανομή της κεραμικής εκατέρωθεν ενός χώρου που φέρεται ως εστία, μαρτυρεί εποχική χρήση της θέσης, με άφθονα χρηστικά αγγεία. Σφονδύλια και λίθινα τέχνηρα συμπληρώνουν την εικόνα.

A Middle Bronze Age site at the basin of Ioannina

In the summer of 2010, a prehistoric site with extensive destruction layers has been excavated at “Palabouti” in the community of Kato Neochoropoulo, Ioannina prefecture, in a plot belonging to AROGI EPIROU A.E. The excavation of the site took place in two phases: from the end of May 2010 till November of the same year and from August 2011 till the end of December without, however, being completed. On the basis of the so far known evidence, it was a rural habitation, of a currently unknown size, which, according to the radiocarbon analysis of organic materials in soil samples, dates in the Middle Helladic Period. The distribution of pottery on either side of a hypothetical hearth suggests the seasonal use of the site. The findings consist of many utilitarian vessels, clay spindle whorls and stone artefacts.

**Ο οχυρωμένος οικισμός στο λόφο Καστρί Μεγάλου Γαρδικίου.
Από την έρευνα και την προστασία, στην ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου**

Το τειχισμένο πόλισμα-ακρόπολη στο λόφο Καστρί Μεγάλου Γαρδικίου απασχόλησε την αρχαιολογική έρευνα ήδη από τη δεκαετία του 1950, όταν ο Δημήτριος Ευαγγελίδης υπέθεσε, και ο Σωτήρης Δάκαρης υποστήριξε εκτενέστερα, την ταύτιση του πολίσματος με την Πασσαρώνα, θρησκευτικό και πολιτικό κέντρο των Μολοσσών. Την ίδια περίπου εποχή, το 1962, εκδόθηκε και το πρώτο διάταγμα προστασίας και χαρακτηρισμού της ακρόπολης ως αρχαιολογικού χώρου. Κρούσματα λαθρανασκαφών στις αρχές της δεκαετίας του 1990, υπαγόρευαν τη διενέργεια της πρώτης ανασκαφικής έρευνας και την τοπογραφική αποτύπωση των ορατών οικιστικών καταλοίπων της ακρόπολης. Το νομικό καθεστώς προστασίας του αρχαίου πολίσματος και του περιβάλλοντος χώρου του ενισχύθηκε περαιτέρω, με τη θεσμοθέτηση Ζωνών προστασίας σε όλη την έκταση του λόφου Καστρί, γεγονός που αποτέλεσε εν πολλοίς προϋπόθεση για την ένταξη προτάσεων ανάδειξης της ακρόπολης σε συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα. Στο πλαίσιο των έργων ανάδειξης (2002-2007 και 2011 ως σήμερα), έχουν προκύψει νέα στοιχεία για το χρονολογικό ορίζοντα, τις διαφορετικές φάσεις κατοίκησης και την οικιστική οργάνωση του οχυρωμένου οικισμού στο λόφο Καστρί.

**The fortified settlement on the hill “Kastri” Megalo Gardiki, Ioannina.
From the investigation and the protection to the enhancement of the archaeological site**

The hamlet walled citadel on the hill “Kastri”, Megalo Gardiki Ioannina, has been the focus of the archaeological investigations since the 1950s, when D. Evangelidis assumed, and S. Dakaris extensively argued for the identification of the citadel with “Passarona”, the religious and political center of the Molossosians. Around the same time, in 1962, was issued the first decree of protection and designation of the archaeological site. Certain cases of illegal excavations in the early 1990s led the archaeologists to carry out the first excavation and recording of visible remains of buildings of the citadel. The legal protection status of the ancient hamlet and the surrounding area was further strengthened by establishing protection zones all around the hill “Kastri”. This was largely a prerequisite for the project in co-funded programs for the enhancement/promotion of the citadel. In the context of such projects (2002-2007 and 2011 until today) new data concerning the chronological horizon, the different phases of occupation and settlement organization of the fortified settlement on the hill “Kastri” have emerged.

Ρωμαϊκά λουτρά στο λεκανοπέδιο Ιωαννίνων

Την Άνοιξη του 2011 στη θέση «Καλντερίμι», Δ.Δ. Κρανούλας Ιωαννίνων, στο οικοπέδο φερόμενης ιδιοκτησίας «ΧΗΤΟΣ Α.Β.Ε.Ε.», διαπιστώθηκε η ύπαρξη αρχαίων οικοδομικών κατάλοιπων και κινητών ευρημάτων. Συγκεκριμένα τα ευρήματα εντοπίστηκαν κατά τον έλεγχο υπεδάφους με δοκιμαστικές τομές σε χώρο όπου έχουν ανεγερθεί κτίρια αποθηκών της εταιρείας. Στη περιοχή μεταξύ Κρανούλας-Λυκοτριχίου, θέση όπου βρίσκονται οι εγκαταστάσεις της εταιρείας εμφιάλωσης, ήταν γνωστή η ύπαρξη αρχαιοτήτων. Συγκεκριμένα, εντός μεγάλου αγροκτήματος (ιδιοκτησία Τσιάρα) είχε εντοπιστεί ασβεστολιθική σαρκοφάγος ρωμαϊκών χρόνων η οποία εκτίθεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ιωαννίνων. Από την ίδια θέση αναφέρεται στο αρχείο της Εφορείας τμήμα ρωμαϊκού κτιρίου. Το καλοκαίρι του 2012 ξεκίνησε η ανασκαφική έρευνα του οικοπέδου, η οποία διήρκησε από τον Ιούλιο έως το Νοέμβριο της ίδιας χρονιάς, χωρίς όμως να ολοκληρωθεί. Από τα έως τώρα στοιχεία (υπόκαυστα κ.ά.) προκύπτει ότι τα κατάλοιπα αποτελούν μέρος συγκροτήματος ρωμαϊκών λουτρών.

A roman bath complex in Ioannina basin

In the summer of 2012, a roman site has been excavated at “Kalderimi” in the community of Kranoula, Ioannina prefecture, in a plot belonging to “HITOS A.B.E.E.”. The ancient remains were found under the level of a building foundation. The excavation took place from July 2012 till the end of October of the same year without, however, being completed. Until know the findings (hypocausts etc) indicate a roman bath complex.

Η ρωμαϊκή παρουσία στη Θεσπρωτία μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα της τελευταίας δεκαετίας

Το έτος 167 π.Χ. η Ήπειρος λεηλατείται από τις λεγεώνες του Αιμίλιου Παύλου σε αντίποινα για τη φιλομακεδονική στάση της. Την τραγωδία που ακολούθησε περιγράφει ο Πλούταρχος, σκιαγραφώντας την καταστροφή των ηπειρωτικών πόλεων και την υποδούλωση του πληθυσμού.

Στη Θεσπρωτία, οι αιώνες που ακολουθούν, χαρακτηρίζονται από μετακίνηση του πληθυσμού προς τις πεδινές εκτάσεις και τα παράλια, όπου εστιάζεται πλέον το οικιστικό και οικονομικό ενδιαφέρον των Ρωμαίων. Πλούσιοι Ρωμαίοι γαιοκτήμονες και απόμαχοι των λεγεώνων εγκαθίστανται στην περιοχή, κατασκευάζουν αγρεπαύλεις στις οποίες ζουν με πολυτέλεια και εμπορεύονται τα αγροτικά προϊόντα που παράγουν στις μεγάλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις που τους έχουν παραχωρηθεί για εκμετάλλευση.

Την ίδια περίοδο ιδρύεται η ρωμαϊκή αποικία της Φωτικής -λίγα χιλιόμετρα βόρεια της Παραμυθιάς- που εντάσσεται στο αποικιακό πρόγραμμα του Καίσαρα στην Ήπειρο, ενώ από το 2^ο αιώνα μ.Χ. αρχίζει να αναπτύσσεται και ο οικισμός που απλώνεται σε όλη σχεδόν την έκταση του σημερινού Λαδοχωρίου, η διάρκεια ζωής του οποίου εκτείνεται μέχρι και την παλαιοχριστιανική περίοδο (4^ο αιώνας μ.Χ.). Στο απάνεμο και καλά προφυλαγμένο με μεγάλους κυματοθραύστες λιμάνι της πόλης κατέφταναν έμποροι από ολόκληρη τη Μεσόγειο, οι οποίοι διατηρούσαν επαφές με τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ηπείρου, τη Νικόπολη και το Βουθρωτό.

The Roman presence in Thesprotia through the archaeological discoveries of the last decade

In 167 BC Epirus was plundered by the legions of Aemilius Paullus Macedonicus in retaliation for its alliance with the Macedonians. Plutarch describes the tragedy that followed, outlining the destruction of the cities and enslavement of the population.

The following centuries in Thesprotia are characterized by the movement of the population towards the plains and the coast, where the residential and economic interest of the Romans is focused. Wealthy landowners and veterans of the Roman legions settle in the area, construct villas, where they live luxuriously, and trade the agricultural products produced in the large arable fields given to them as rewards for their services.

At the same time was founded the Roman colony of Fotiki -few miles north of modern Paramythia- as a part of Caesar's colonial project in Epirus. In the 2nd century AD are dated the first buildings of the settlement that covers almost the entire area of the modern Ladochori, south of Igoumenitsa, the life of which extends to the Early Christian period (4th century AD). In the well protected port of the settlement arrived traders from all over the Mediterranean, who maintained contacts with the major cities of Epirus, Nikopolis and Butrint.

Ψηφιδωτό δάπεδο από την ανασκαφή οικίας στην Αμβρακία (οικόπεδο Βενέτη)

Στην ανακοίνωση τοίχου παρουσιάζεται το ψηφιδωτό δάπεδο που αποκαλύφθηκε το 2003 κατά την ανασκαφή ελληνιστικής οικίας στην Αμβρακία. Το οικόπεδο Βενέτη, όπου και εντοπίστηκε, βρίσκεται στο κέντρο της σύγχρονης Άρτας σε μια περιοχή που στην αρχαιότητα ταυτιζόταν με το διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο της αρχαίας πόλεως. Το τετράγωνο ψηφιδωτό ανήκε στον ανδρώνα της οικίας και φέρει πλούσια διακόσμηση με ανθέμια και άνθη λωτού. Η εικονογραφική-τεχνοτροπική ανάλυση του διακόσμου του ψηφιδωτού σε συνδυασμό με τις τεχνικές κατασκευής του, παρέχει πληροφορίες όχι μόνον για τους ψηφοθέτες, αλλά και για τις προτιμήσεις ενός εύπορου Αμβρακιώτη, στα τέλη του 4^{ου} αιώνα π.Χ.

Mosaic floor from house excavation at Ambrakia (Veneti plot)

In 2003 a mosaic floor was discovered in the rescue excavations of a Hellenistic house in Ambrakia. The Veneti plot lies in center of modern Arta, where the political and religious activities of the ancient polis were taken place. This square floor once belonged to the andron of the house and was decorated with anthemia and lotus flowers. The study of the mosaic itself –its materials, bedding, production technique, level of skill and choice of design– can give insight into the working practices of the craftsmen who made it, as well as into the local tastes of the wealthy Ambraciots by the end of the 4th century B.C.

**Εργαλεία υφαντικής από τον οικισμό της Αρχαίας Μακύνειας:
Πρώτη προκαταρκτική παρουσίαση**

Η υφαντική φαίνεται ότι αποτελούσε μία σημαντική παραγωγική δραστηριότητα στον οικισμό της Αρχαίας Μακύνειας, κοντά στο Αντίρριο, καθώς συλλέχθηκαν συνολικά 2.371 υφαντικά εργαλεία από 29 κτίρια της πρώιμης κλασικής, κλασικής και ελληνοιστικής περιόδου. Σκοπός της μελέτης του υλικού αυτού είναι η εξαγωγή δεδομένων για την τεχνολογία της υφαντικής, την εξέλιξή της μέσα στο χρόνο και τα τελικά προϊόντα της στον συγκεκριμένο οικισμό, σε σχέση και με την ανάλυση των αρχιτεκτονικών δεδομένων. Εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των ευρημάτων, επιλέχθηκε η μελέτη αυτών που συγκροτούν σύνολα άνω των 12 εργαλείων και από στρωματογραφική άποψη προέρχονται από τα επίπεδα των δαπέδων των κτιρίων. Η τεχνική έκθεση των εργαλείων γίνεται μέσω της εισαγωγής των στοιχείων σε βάση δεδομένων που έχει διαμορφωθεί από το ερευνητικό κέντρο Center for Textile Research. Παράλληλα, γίνεται χωρική ανάλυση των ευρημάτων και των συνανηκόντων τους μέσω του προγράμματος AutoCad. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην διακόσμηση, στα σχήματα και στις εμπίστετες σφραγίδες.

Textile tools from ancient Makyneia: First preliminary presentation

Textile production appears to have been an important productive activity in the settlement of Ancient Makyneia, near Antirrion, as is indicated by a total of 2.371 loom-weights and other textile tools that were collected from 29 buildings of the Early Classical, Classical and Hellenistic period. The current study aims in extracting data concerning textile technology, its development in time, its final products in this particular settlement, in connection with the analysis of the building remains. Because of the huge number of finds, the study has been limited to those constituting groups of more than 12 tools and in terms of stratigraphy connected to the floor levels of the buildings. The technical report of the tools is produced through an input of the data into a data-base formed by the Center for Textile Research. At the same time, a spatial analysis of the finds and their contexts is being processed via AutoCad program. Particular attention is given to the decoration, signs and stamps found on the tools.

Αρχαιολογικές έρευνες στο άστυ και την ύπαιθρο χώρα της αρχαίας Κέρκυρας

Μικρής ή μεγαλύτερης έκτασης αρχαιολογικές έρευνες, πραγματοποιηθείσες κατά τη διάρκεια της τελευταίας εικοσιπενταετίας, σε οικόπεδα ιδιωτών στη χερσόνησο του Κανονιού-Παλαιόπολης και σε άμεση γειτνίαση με αυτήν, όπου αποκαλύπτεται η πόλη (το άστυ) της αρχαίας Κέρκυρας με τις εκτεταμένες νεκροπόλεις της, καθώς και σε διάφορες άλλες θέσεις του ομώνυμου νησιού έφεραν στο φως σημαντικές αρχαιότητες των αρχαϊκών, κλασικών και ελληνοιστικών χρόνων. Τα ευρήματα των εν λόγω ερευνών διαφωτίζουν σημαντικές πτυχές της τοπογραφίας του άστεως, όπως λ.χ. η χωροθέτηση σημαντικών ιερών της αρχαίας πόλης, γνωστών από φιλολογικές ή άλλες πηγές, την ακριβή θέση των οποίων αναζητούσαν επί πολλά χρόνια οι ερευνητές, ενώ παράλληλα παρέχουν σημαντικές πληροφορίες και για την ιστορία τόσο του άστεως όσο και της υπαίθρου της αρχαίας Κέρκυρας.

Archaeological researches to the city and landscape of ancient Kerkyra

During the last twenty-five years, smaller or larger-scale archaeological researches in the peninsula of Kanoni-Palaiopoli, where the city of ancient Kerkyra with its necropoleis is located, the adjacent area and many other places of the island, had brought to light important antiquities of the Archaic, Classical and Hellenistic period. The study of the findings provide important information not only for the history of the city and the landscape of the ancient Kerkyra in general but also for the topography, giving to the researchers an important piece of information such as the accurate position -for example- of the important sanctuaries of the ancient city, which were -until recently- only known from literary or other sources.

Αποκατάσταση εξωτερικών τειχών Κάστρου Ιωαννίνων (β' φάση)

Το κάστρο των Ιωαννίνων αποτελεί διαχρονικό σημείο αναφοράς της πόλης, καλύπτοντας μία χρονική διάρκεια από την ελληνιστική έως τη βυζαντινή και την οθωμανική εποχή. Η σημερινή μορφή του κάστρου είναι αποτέλεσμα εκτεταμένων οικοδομικών επεμβάσεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του οχυρωματικού έργου του Αλή Πασά στα τέλη 18^{ου}-αρχές 19^{ου} αιώνα. Πρόκειται για συνεχιζόμενο έργο ενταγμένο στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Θεσσαλίας-Στερεάς Ελλάδας-Ηπείρου 2007-2013» στο οποίο περιλαμβάνονται εργασίες αποκατάστασης μεγάλου τμήματος των εξωτερικών τειχών, καθώς και των βυζαντινών μνημείων της βορειοανατολικής ακρόπολης. Αντίστοιχες εργασίες προβλέπονται εντός των δωματίων που σχηματίζονται εσωτερικά των τειχών του δυτικού σκέλους του κάστρου. Μεταξύ των προγραμματισμένων εργασιών είναι οι εργασίες συντήρησης των ξύλινων θυρών της κεντρικής πύλης και της βορειοδυτικής πυλίδας του κάστρου, καθώς και η στερέωση και ανάδειξη της βυζαντινής φάσης στην εσωτερική παρειά του δυτικού σκέλους της οχύρωσης. Στόχος των επεμβάσεων αποτελεί η ανάδειξη των οικοδομικών φάσεων των τειχών και η προβολή του ιστορικού μνημείου του κάστρου ως χώρου επισκέψιμου στο ευρύ κοινό.

Restoration of the outer walls of the Castle of Ioannina (2nd phase)

The Castle of Ioannina constitutes a timeless point of reference over a timespan from the Hellenistic to the Byzantine and Ottoman period. Its current form is the result of extensive rebuilding carried out during the reign of Ali Pasha at the end of 18th-early 19th century. It is an ongoing project, part of the Operational Programme "Thessaly-Central Greece-Epirus 2007-2013", which includes restoration works of the castle's outer walls as well as restoration of the Byzantine monuments of the northeastern acropolis. Relevant works are scheduled inside the rooms formed between the walls of the western part of the castle. Among the planned works are the conservation of the wooden panels of the central and northwestern gates of the castle. Restoration works will also be carried out on the internal side of the western part of the fortification, mainly composed of Byzantine masonry. The aim of the restoration project is the distinction between the various building phases and the designation of the historical monument as a site accessible to the public.

*Βαρβάρα Παπαδοπούλου, Σωτήριος Χαραλάμπους, Αυγή Ευθυμιάδου, Κοσμάς Ανδρίτσος,
Έλενα Κατερίνη, Γεώργιος Σακαλής / Varvara Papadopoulou, Sotirios Haralampous,
Avgi Euthimiadou, Kosmas Andritsos, Elena Katerini, Georgios Sakalis*

Εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης στις Μονές της Νήσου της Λίμνης των Ιωαννίνων

Η πράξη «Εργασίες αποκατάστασης και συντήρησης στις Μονές της Νήσου της λίμνης των Ιωαννίνων» εντάχθηκε στο Ε.Π. «Επιχειρηματικότητα και Ανταγωνιστικότητα» του Ε.Σ.Π.Α. με προϋπολογισμό 900.000 €. Οι εργασίες ξεκίνησαν το Καλοκαίρι του 2012 και αναμένεται να ολοκληρωθούν στα τέλη του 2015. Έμφαση δίνεται στη συντήρηση των τοιχογραφιών του 16^{ου} αιώνα στα καθολικά των μονών Φιλανθρωπηνών και Ντίλιου, έξοχα δείγματα της «Σχολής της Βορειοδυτικής Ελλάδας» και ιδιαίτερα σ' αυτές της μονής Ελεούσας, οι οποίες παρέμεναν μέχρι σήμερα ασυντήρητες και απρόσιτες για το κοινό. Στο σύνολο των κτηρίων γίνονται εργασίες αποκατάστασης των μορφολογικών και δομικών τους στοιχείων, αντικατάσταση στεγών και αρμολογημάτων, επισκευή κουφωμάτων, διόρθωση πλακόστρωτων δαπέδων, συμπλήρωση μαντρότοιχων κ.ά. Οι εργασίες φέρνουν στο φως νέα στοιχεία για τη χρονολόγηση των μνημείων, τις διαφορετικές οικοδομικές φάσεις τους, την καλλιτεχνική στάθμη των ζωγράφων και τη διαχρονική τους παρουσία. Τέλος, στο πλαίσιο του έργου προβλέπεται η δημιουργία μιας κυκλικής διαδρομής περιήγησης με ενημερωτικούς σταθμούς και πινακίδες πληροφόρησης, η οποία θα προβάλλει την ιστορική και καλλιτεχνική συνέχεια των μονών και τη σχέση τους με το ιδιαίτερο οικοσύστημα που τα περιβάλλει.

Conservation and Restoration Works at the Monasteries of the Island of the Ioannina Lake

The «Conservation and Restoration Works at the Monasteries of the Island of the Ioannina Lake» project was included in the O.P. «Enterprise and Competition» of N.S.R.F. with a budget of 900.000 €. Works began in summer 2012 and are expected to be completed in the late 2015. Special emphasis is given to the restoration of the 16th century wall paintings in the churches of the Filanthropinon and Diliou monasteries, excellent samples of the “School of Northwestern Greece”, and especially those at Eleousa Monastery, which had never been conserved before until now, and were not accessible to the public. In all buildings morphological features are being restored, roofs replaced, mortar joints repointed, doors, windows, floor slatings and stone fences repaired, etc. The restoration works bring to light new evidence concerning the dating of the monuments, their construction phases, the artistic level of the painters and their continuous presence. The project shall be completed with the creation of a circular route with information stands and panels showing the historical and artistic continuity of the monasteries and their relationship with the special ecosystem surrounding them.

*Βαρβάρα Παπαδοπούλου, Σωτήριος Χαραλάμπους, Κοσμάς Ανδρίτσος,
Αυγή Ευθυμιάδου, Δέσποινα Παυλοπούλου / Varvara Papadopoulou,
Sotirios Haralampous, Kosmas Andritsos, Avgi Euthimiadou, Despoina Pauloroulou*

Αποκατάσταση Ιεράς Μονής Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου της Νήσου της Λίμνης των Ιωαννίνων

Το καθολικό της Ι.Μ. Προδρόμου βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Νήσου της λίμνης των Ιωαννίνων. Χτίστηκε το 1506/7 από τους μοναχούς Αψαράδες, σε επαφή με το βραχώδες πρανές και δίπλα σε σπηλιά, η οποία ήταν κατοικία ασκητή. Ο ναός είναι μονόχωρος και συνδυάζει τον σταυρεπίστεγο με τον αγιορείτικο ή αθωνικό τύπο, ενώ σε αυτόν εφάπτεται μικρός νάρθηκας. Το κτίριο του καθολικού, τα κελιά και ο βράχος συνθέτουν ένα αδιάρρηκτο, ενιαίο οπτικά και λειτουργικά σύνολο, ένα περιβάλλον πετρώδες και μοναστικό, που γεννήθηκε από την ιδιαίτερη τοπογραφία του σημείου. Η σπηλιά ως ασκητήριο καθώς και κατάλοιπα παλαιότερου ναού στο σημείο αυτό, ήταν οι αφετηρίες της εγκατάστασης του καθολικού.

Το έργο της αποκατάστασης του καθολικού εντάχθηκε στο Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013» στις 05-08-2014 με προϋπολογισμό 490.000 €. Αφορά σε συντήρηση τοιχογραφιών, αρμολογήματα λιθοδομών, επισκευή στέγης, συντήρηση ή αντικατάσταση κουφωμάτων και λοιπών μορφολογικών στοιχείων, διαμορφώσεις περιβάλλοντος χώρου και συγκράτηση μικροκαταπτώσεων λίθων του βραχώδους πρανούς. Προέκυψε όμως επιπλέον η ανάγκη ενίσχυσης του φέροντος οργανισμού, καθώς ο ναός υπέστη καθιζήσεις, λόγω της θεμελίωσής του σε επιχωμάτωση. Προβλέπεται να ολοκληρωθεί το Δεκέμβριο του 2015.

Restoration of the Monastery of Ioannis Prodromos on the Island of the Ioannina Lake

The church of Saint Ioannis is situated at the eastern side of the Island in the lake of Ioannina. It is part of a monastery founded in 1506/7 by the monks Apsarades. It was built in contact with a rocky slope and next to a cave, which used to be the habitat of an anchorite. The church is a single-room, cross-shaped building of the anthonic type, with a small narthex attached to it. The church, the cells and the slope compose a visual and functional ensemble, a rocky, monastic environment, which emerged from the site's topography. The cave, as well as some remnants of an older church were the starting points of the new settlement.

The project is being implemented with the European funds contribution of the "National Strategic Reference Framework 2007-2013" (N.S.R.F.) with the budget of 490.000 €. It includes conservation of wall-paintings, restoration of structural and morphological features, the installation of a safety net on the rocky slope as well as reinforcement of the structural system. The project is expected to be completed in December 2015.

*Βαρβάρα Παπαδοπούλου, Πολυξένη Δημητρακοπούλου, Ανθή Φιλίδου, Δέσποινα Ράπτη,
Αυγή Ευθυμιάδου, Απόστολος Γκαλιμάνας, Κοσμάς Ανδρίτσος / Varvara Papadopoulou,
Polyxeni Dimitrakopoulou, Anthi Filidou, Despoina Rapti, Avgi Euthimiadou, Apostolos Gkalimanas*

Το έργο «Αρχαιολογικό Πάρκο Μεταβυζαντινών Μνημείων Κληματίας»

Ο οικισμός της Κληματίας είναι ήδη γνωστός από τους βυζαντινούς χρόνους με την ονομασία Βελτσίστα. Αξιοσημείωτη δημογραφική και οικονομική ανάπτυξη, καθώς και η ιδιαίτερη πολιτιστική άνθηση γνωρίζει η Κληματιά κατά την περίοδο της Οθωμανικής κατάκτησης, όπως αντικατοπτρίζεται σήμερα στο σύνολο των εκκλησιαστικών μνημείων του 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα που σώζονται στον οικισμό. Ο ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος κοσμείται στα 1568 με τοιχογραφίες του περίφημου ζωγράφου, Φράγγγου Κονταρή, ο οποίος θήτευσε στα κορυφαία μοναστικά κέντρα των Μετεώρων, του Άθω και του Νησιού της Λίμνης των Ιωαννίνων. Στον κύκλο του εργαστηρίου του εντάσσονται και οι αξιόλογες τοιχογραφίες του ναού του Αγίου Δημητρίου. Αξιόλογες τοιχογραφίες του 17^{ου} αιώνα σώζονται στο ναό της Κοίμησης Θεοτόκου, έργο των ζωγράφων Δημήτριου και Θεόδωρου (1618/19). Η ανάδειξη της ιστορικής, αισθητικής και καλλιτεχνικής αξίας των ναών της Κληματίας στο πλαίσιο έργου Ε.Σ.Π.Α., που βρίσκεται σε εξέλιξη από τον Οκτώβριο του 2010, στοχεύει στη δημιουργία ενός δικτύου επισκέψιμων μνημείων, ενταγμένου σε έναν οικιστικό ιστό που διατηρεί τις όψεις της διαχρονίας του.

The Project «Archaeological Park of Post-Byzantine Monuments in Klimatia»

Klimatia is already known from Byzantine times as Veltsista. The remarkable demographic and economic development of Klimatia, flourished during the period of Ottoman rule, is reflected to the ecclesiastical monuments of the 16th and 17th century, which are preserved at the settlement. The Church of the Transfiguration is decorated with frescoes of the famous painter Fraggos Kontaris (1568). The wall paintings of the church of Saint Demetrius are being assigned also to his workshop. Remarkable frescoes of the 17th century are preserved in the church of the Dormition of the Holy Virgin. The historical, aesthetic and artistic value of the Klimatia's temples will be achieved under the N.S.R.F. project, which is being implemented from October 2010.

*Βαρθάρα Παπαδοπούλου, Βιργινία Μαυρίκα, Δήμητρα Παπαϊωάννου,
Πολυξένη Δημητρακοπούλου / Varvara Papadopoulou, Virginia Mavrika,
Dimitra Papaiouannou, Polyxeni Dimitrakopoulou*

Εκπαιδευτικές Δράσεις στο Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων

Παρουσίαση εκπαιδευτικών δράσεων που έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί στο Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων (εκπαιδευτικά προγράμματα διαρκείας, προγράμματα περιοδικών εκθέσεων, θεματικές ξεναγήσεις, προγράμματα για ποικίλες ηλικιακές ομάδες, δράσεις για ΑμεΑ).

Educational activities at the Byzantine Museum of Ioannina

Presentation of the educational activities designed and executed at the Byzantine Museum of Ioannina (long-term educational programmes, programmes of featured exhibitions, thematic tour guides, programmes designed for groups of several ages, activities for visitors with disabilities).

**Κεραμική από το βυζαντινό νεκροταφείο στη θέση Άγιος Γεώργιος
(Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου)**

Στα πλαίσια του έργου κατασκευής του δρόμου της Ιονίας Οδού, στα Α της αρχαίας Καλυδώνας και στη θέση Άγιος Γεώργιος εντοπίστηκε και ερευνήθηκε το νεκροταφείο μεσοβυζαντινών και υστεροβυζαντινών χρόνων. Πρόκειται για το πιο εκτεταμένο βυζαντινό νεκροταφείο που έχει εντοπιστεί και ερευνηθεί στην ευρύτερη περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας. Οι εργασίες στο χώρο ξεκίνησαν το 2009 (από τη ΛΣΤ' Ε.Π.Κ.Α.) και συνεχίστηκαν έως τον Οκτώβριο του 2014 από την 22^η Ε.Β.Α. Το νεκροταφείο εκτείνεται περιμετρικά της τρίκλιτης βασιλικής και γεινιάζει με ταφικά κατάλοιπα ελληνιστικών και υστερορωμαϊκών χρόνων.

Ερευνήθηκαν συνολικά 600 τάφοι όλων των τύπων (κιβωτιόσχημοι, κεραμοσκεπείς, κτιστοί κιβωτιόσχημοι, λακκοειδείς, ταφικός περίβολος) οι οποίοι περιείχαν είτε μεμονωμένες είτε πολλαπλές ταφές (έχουν βρεθεί μέχρι και 11 ταφές) σε συνδυασμό με ανακομιδές. Οι επάλληλες στρώσεις τάφων (σε 3 και 4 εναλλασσόμενα επίπεδα) κυρίως πλησίον της βασιλικής υποδηλώνουν τη συνεχή χρήση του χώρου. Η έρευνα της κεραμικής που προήλθε τόσο από το εσωτερικό των τάφων όσο και από τον ευρύτερο χώρο του νεκροταφείου, και περιλαμβάνει άβαφα και εφυαλωμένα αγγεία επιβεβαιώνει την εκτεταμένη σε χρονική διάρκεια χρήση του χώρου (τουλάχιστον από τον 8^ο έως το 13^ο αιώνα μ.Χ., ίσως και νωρίτερα;).

**Pottery from the Byzantine cemetery of Agios Georgios
(Municipality of Mesologgi)**

The salvaging excavation conducted under the construction of national "Ionian" road in the Eastern area of ancient Kalydon and in the place "Agios Georgios" brought to light the Byzantine cemetery of middle and late Byzantine period. It is the most extended cemetery that has excavated in the prefecture of Aitolokarnania until now days. The excavations started in 2009 and continued until October 2014. The cemetery is extended around the church and it is associated with Hellenistic and late Roman funerary remains. The rescue excavation revealed almost 600 graves of all types which consisted of one or more burials and also many secondary of them. The multiple graves (into 3 or 4 levels) were mostly around the church and their presence signify the continuity of the cemetery. The pottery (mostly clay vessels) not only from the graves but also from the surrounding place dignify the extended in time use of the place (at least from 8th to 13th century A.D. and maybe earlier?).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ

Gerhild Hübner

Δρ Αρχαιολόγος

Gerhild.Huebner@t-online.de

Ken Wardle

Professor of Prehistoric Archaeology

University of Birmingham

wardleken@aol.com

Ανθή Αγγέλη

Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη

Εφορεία Αρχαιοτήτων Πρέβεζας

aaggeli@culture.gr

Ευγενία Αδάμ

Δρ Αρχαιολόγος

Συνταξιούχος Υπουργείου

Πολιτισμού & Αθλητισμού

eadam@otenet.gr

Νικόλαος Αναστασόπουλος

Λέκτορας Νεώτερης &

Σύγχρονης Ελληνικής Ιστορίας

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

nanastas@cc.uoi.gr

Μελπομένη Ανδρεάτου

Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Κεφαλληνίας

m_adreat@otenet.gr

Αλέξανδρος Ανδρέου

Αρχαιολόγος

Νομισματικό Μουσείο Αθηνών

satyriskos@gmail.com

Ηλίας Ανδρέου

Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων

ioannandreu@gmail.com

Ιωάννα Ανδρέου

Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων

ioannandreu@gmail.com

Κοσμάς Ανδρίτσος

Τοπογράφος Μηχανικός

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων

efaioa@culture.gr

Ευαγγελία Αποστόλου

Αρχαιολόγος

Νομισματικό Μουσείο Αθηνών

apostolougeva@gmail.com

Στέφανος Βασιλειάδης

Αρχαιολόγος

Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας

efathe@culture.gr

Ελένη Βασιλείου

Αρχαιολόγος, Μ.Α.

Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων

lenavasileiou@hotmail.com

Ολυμπία Βικάτου

Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη

Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας

olvikatou@yahoo.gr

Νικόλαος Βλάχας

Διοικητικός Υπάλληλος
Συνταξιούχος Υπουργείου
Πολιτισμού & Αθλητισμού

Ιωάννης Βοσκός

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κεφαλληνίας
ivoskos@hotmail.com

Βικτωρία Γερολύμου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
vgerolimou77@yahoo.gr

Γεώργιος Γεωργούλας

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
Επιστημονική Επιτροπή Δωδώνης
g_georgoulas@yahoo.gr

Φραγκούλα Γεώρμα

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
frag_georma@yahoo.gr

Βασιλική Γιαννάκη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
vasilikigiannaki@yahoo.com

Αναστασία Γιοβανοπούλου

Αρχαιολόγος, Μ.Α.
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
giovanastas@yahoo.gr

Παρασκευή Γιούνη

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
pgiouni@culture.gr

Απόστολος Γκαλιμάνας

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Χριστίνα Γκάνια

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Αριάδνη Γκάρτζιου-Τάττη

Καθηγήτρια Αρχαίας
Ελληνικής Φιλολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
agartziu@cc.uoi.gr

Ευγενία Γκατζόγια

Αρχαιολόγος – Αρχαιοβοτανολόγος
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
egkatzog@hist.auth.gr

Ιωάννα Γκούμπλια

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
igoublia@gmail.com

Κωνσταντίνα Γραβάνη

Επίκουρη Καθηγήτρια
Κλασικής Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
cgravani@cc.uoi.gr

Παναγιώτης Δελαβίνιας

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
delaviniasp@gmail.com

Πολυξένη Δημητρακοπούλου

Αρχαιολόγος, Μ.Α.
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
pdimitrakopoulou@culture.gr

Δήμητρα Δρόσου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Αυγή Ευθυμιάδου

Συντηρήτρια Έργων Τέχνης
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Κωνσταντίνος Ζάχος

Δρ Επίτιμος Έφορος Αρχαιοτήτων
klzachos@gmail.com

Αθηνά Ζωγάκη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Ειρήνη Καλογιάννη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Χαρά Καππά

Αρχαιολόγος, Μ.Α.
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
harkappa@gmail.com

Μαρία Καραμπά

Αρχαιολόγος
Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης
mariakarampa@gmail.com

Αργυρώ Καραμπερίδη

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αθηνών
akaramperidi@culture.gr

Βασίλειος Κασκάνης

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων &
Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Βορείου Ιονίου
& Δυτικής Μακεδονίας
bkaskanis@yahoo.gr

Έλενα Κατερίνη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Ιουλία Κατσαδήμα

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
ikatsadima@gmail.com

Κατερίνα Κάτσικα

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
aikatsika@yahoo.gr

Νικόλαος Κατσικούδης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Ιστορίας της Αρχαίας Τέχνης
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
nkatsiku@uoi.gr

Χρήστος Κλείτσας
Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
chklistsas@culture.gr

Θεοδώρα Κοντογιάννη
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Πρέβεζας
efapre@culture.gr

Δημήτριος Κοντογιώργος
Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
mitsaraskonto@hotmail.com

Κατερίνα Κοντοπανάγου
Δρ Αρχαιολόγος
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
kontkat@yahoo.gr

Βάσα Κοντορίνη
Καθηγήτρια Επιγραφικής
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
vcontor@cc.uoi.gr

Στέφανος Κορδώσης
Ιστορικός
stkordosis@yahoo.gr

Ελένη Κοτζαμποπούλου
Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κιλκίς
ekotzamporoulou@culture.gr

Δημήτριος Κουνάβος
Αρχιτέκτων Μηχανικός
Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων
& Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Βορείου Ιονίου
& Δυτικής Μακεδονίας
dmkounavos@gmail.com

Κατερίνα Κουντούρη
Αρχαιολόγος – Συντηρήτρια
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
katkoudou@gmail.com

Δημήτριος Κουρκουμέλης
Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων
d.kourkoumelis@gmail.com

Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Εθνικό & Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
gkphil@arch.uoa.gr

Θάλεια Κύρκου
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
thalkirkou@gmail.com

Άννα Κωτσοβίλη

Αρχιτέκτων Μηχανικός, Προϊσταμένη
Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων
& Τεχνικών Έργων Δυτικής Ελλάδος,
Πελοποννήσου & Νοτίου Ιονίου
ynmtedepni@culture.gr

Μιχάλης Κωτσόπουλος

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Κασσιανή Λάζαρη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
klazari@culture.gr

Θεοδώρα Λάζου

Ιστορικός
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
tlazou@culture.gr

Βασιλική Λάμπρου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Μαρία Λουίζα Λέλα

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Αποκεντρωμένη Διοίκηση Πελοποννήσου,
Δυτικής Ελλάδας & Ιονίων Νήσων
kari_nik@yahoo.gr

Λεωνίδας Λεοντάρης

Αρχιτέκτων Μηχανικός, M.Sc.
Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης
leontaris4@hotmail.com

Κατερίνη Λιάμπη

Καθηγήτρια Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
kaliampi@cc.uoi.gr

Γεράσιμος Λιβιτσάνης

Αρχαιολόγος
Leiden University
geralivi@gmail.com

Στέφανος Λιγκοβανλής

Δρ Αρχαιολόγος
stligkov@gmail.com

Φανή Λυτάρη

Αρχαιολόγος, M.A.
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
fanielytari@yahoo.gr

Αλίκη Λύτρα

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων
& Τεχνικών Έργων Ηπείρου, Βορείου Ιονίου
& Δυτικής Μακεδονίας
aliki.litra@hotmail.com

Λίνα Μακραδήμα

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
amakradima@culture

Απόστολος Μαντάς
Επίκουρος Καθηγητής
Βυζαντινής Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
aromantas@yahoo.gr

Χρήστος Ματζάνας
Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηλείας
chmatzanas@culture.gr

Βιργινία Μαυρίκα
Δρ Ιστορικός Τέχνης
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
vmavrika@cc.uoi.gr

Χριστίνα Μερκούρη
Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ζακύνθου
cmerkouri@culture.gr

Οδυσσέας Μεταξάς
Αρχαιολόγος, M.Sc.
odymetaxas@hotmail.com

Ελένη Μπακόλα
Αρχιτέκτων Μηχανικός
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Σταύρος Μπαλάκας
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Έλενα Μπονέλου
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κέρκυρας
elenabonelu@gmail.com

Βασιλική Νάκου
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Δήμητρα Νικολιά
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ζακύνθου
dnikolia@culture.gr

Μίνα Νικολοβγένη
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
gi_nikolovieni@windowslive.com

Ουρανία Πάλλη
Αρχαιολόγος
Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης
efathe@culture.gr

Βασίλειος Παναγιωτόπουλος
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
efaait@culture.gr

Κωνσταντίνος Παπαδάς
Τοπογράφος Μηχανικός
Συνταξιούχος Υπουργείου
Πολιτισμού & Αθλητισμού

Απόστολος Παπαδημητρίου
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αττικής

Βαρβάρα Παπαδοπούλου
Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη
Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας
vrapadourou@culture.gr

Δήμητρα Παπαϊωάννου
Αρχαιολόγος, Μ.Α.
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
diraparioannou@culture.gr

Γεώργιος Παπανδρέου
Αρχιτέκτων Μηχανικός
Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων & Τεχνικών
Έργων Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου &
Νοτίου Ιονίου
ynmtedepni@culture.gr

Ιωάννης Παπαποστόλου
Ομότιμος Καθηγητής
Κλασικής Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ελένη Παπαφλωράτου
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κεφαλληνίας
efakef@culture.gr

Χριστίνα Παπούλια
Αρχαιολόγος
Πανεπιστήμιο Κρήτης
christina_papoulia@hotmail.com

Μαρία Πατεράκη
Αρχαιολόγος
Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου
maryp_pat@hotmail.com

Ευάγγελος Παυλίδης
Αρχαιολόγος
Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης
epavlidis@culture.gr

Δέσποινα Παυλοπούλου
Αρχιτέκτων Μηχανικός
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Ηλίας Πινακούλιας
Ιστορικός
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
pinakoulias@gmail.com

Γεωργία Πλιάκου
Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Καλλιόπη Πρέκα-Αλεξανδρή
Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων
kallioripreka@gmail.com

Δέσποινα Ράπτη
Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Τένια Ρηγάκου

Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κέρκυρας
trigakou@gmail.com

Γεώργιος Ρήγινος

Αρχαιολόγος
griginos@culture.gr

Γεώργιος Σακαλής

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Δημήτριος Σακελλαρίου

Γεωλόγος
Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών

Δημήτριος Σακκάς

Αρχαιολόγος, Μ.Α.
Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία
dnsakkas@icloud.com

Φωτεινή Σαράντη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
efi_saranti@yahoo.gr

Αθανάσιος Σγουρούδης

Αρχαιολόγος
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
a.p.sgouroudis@gmail.com

Ελένη Σκαλιστή

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
Επιστημονική Επιτροπή Δωδώνης
elenskalisti@gmail.com

Κωνσταντίνος Σουέρεφ

Δρ Αρχαιολόγος, Προϊστάμενος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Χρήστος Σπανοδήμος

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Βίβιαν Στάικου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
vivianstaikou@gmail.com

Γεώργιος Σταμάτης

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
stamatgiorgos@gmail.com

Ιουλία Στάμου

Αρχιτέκτων Μηχανικός, Μ.Σc.
Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης
stamou_ioulia@hotmail.com

Χρήστος Σταυράκος

Αναπληρωτής Καθηγητής
Βυζαντινής Ιστορίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
chstavrakos@cc.uoi.gr

Μαρία Σταυροπούλου-Γάτση

Επίτιμη Έφορος Αρχαιοτήτων
maria_gatsi@yahoo.gr

Γεωργία Στρατούλη

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Φλώρινας
gstratouli@gmail.com

Ανδρέας Σωτηρίου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων
asotiriou@culture.gr

Ευφροσύνη Τζανετάτου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κεφαλληνίας
efitzanetatou@yahoo.gr

Ευδοξία Τζαννή

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Κεφαλληνίας
efakef@culture.gr

Αντωνία Τζωρτζάτου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
amig@culture.gr

Αχιλλέας Τρανουλίδης

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Επιστημονική Επιτροπή Νικόπολης
atranoul@gmail.com

Αλίκη-Ισμήνη Τριάντη

Ομότιμη Καθηγήτρια
Κλασικής Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
isminitrianti@gmail.com

Χρήστος Τσακούμης

Αρχιτέκτων Μηχανικός
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Βασιλική Τσαντήλα

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
vtsantila@culture.gr

Χρήστος Τσατσούλης

Ιστορικός
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Υπατία Φάκλαρη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
ifaklari@culture.gr

Λίλα Φάτσιου

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
efathe@culture.gr

Ανθή Φιλίδου

Αρχαιολόγος, Μ.Α.
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Κωνσταντούλα Χαβέλα

Δρ Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
konha71@gmail.com

Ευγενία Χαλκιά

Επίτιμη Διευθύντρια Βυζαντινού
& Χριστιανικού Μουσείου Αθηνών
Πρόεδρος Επιστημονικής
Επιτροπής Νικόπολης
halkia@otenet.gr

Κατερίνα Χαμηλάκη

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αιτωλοακαρνανίας
katercham@gmail.com

Σωτήριος Χαραλάμπους

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
efaioa@culture.gr

Νίκος Χόινας

Αρχαιολόγος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων
nchoinas@gmail.com

Ιωάννης Χουλιάρης

Δρ Αρχαιολόγος, Προϊστάμενος
Εφορεία Αρχαιοτήτων Θεσπρωτίας
ihouliaras@gmail.com

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΦΟΡΕΙΕΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ &
ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ & ΝΗΣΙΩΝ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ